

**Ụ'dúkó múké
Mátáyo
ní sǐí rǐ
Tã búkũ rǐ vé rǐ ã ùlũngára**

Mátáyo ri Yésũ vé 'bá áyúâyũ mụdrị drị ni ịrǐ rǐ pi vé ógúpị. Tã ã pá ãmbúgú ịri ní búkũ 'dĩri sǐzú rǐ, lè lúú Yáhúđị rǐ pi ní kǐnǐ, Yésũ ri 'bá 'bá paápi ni, (ịri Māsíyã) Múngú sò ùyō ni nǐ, ịpè Yésũ ri ímụ kòpi ní. Sè búkũ rǐ vé í'dóngára gá, Mátáyo ní rụ Yésũ é'bípịi vé rǐ sǐzú ãnǐ, búkũ rǐ agásǐ céré, i'da kǐnǐ, tã nẹbǐ rǐ pi ní ùlúú búkũ Múngú vé Ùndĩ Ụkụ rǐ ruzú rǐ agá rǐ, tã ni nga 'i fũú tị ni gé gí Yésũ ã rụ'bá gá.

Mátáyo ùlũ kpá 'bá ní tã Yésũ ní ímbá kǐnǐ, mǎlũngá Múngú vé rǐ ịri adri 'bá tã Múngú ní lèè rǐ 'dụ'bá nga'bá rǐ pi vé ni ãngũ rǐ pi agásǐ céré 'dĩri rá. Cápítã 5-7 agá, Yésũ ri mǎlũngá Múngú vé rǐ vé ífífí ùlúú. Cápítã 10 agá, ímbá tã mǎlũngá rǐ ní ímúzú 'i írészú mụzú vũ drịgé sǐ rǐ vé tã. Cápítã 13 agá, ímbá mǎlũngá rǐ vé tã nǎpí sǐ. Cápítã 18 agá, ímbá lẹtị 'bá ní adrízú mǎlũngá Múngú vé rǐ agá rǐ. Cápítã 24-25 agá, i'da lẹtị mǎlũngá Múngú vé rǐ ní ímúzú vũ drịgé nógó rǐ.

Búkũ 'dĩri ùlũ ú'dógú'dógú Yésũ vé adrízú rǐ. Búkũ rǐ vé í'dóngára gá, ùlũ Yésũ vé tịngára, ịrivé bǎtízímũ ã rụngára, ãzini tã ãdróko ní ịri ụ'bǐzú rǐ. Ùlũ kpá tị ịri ní sèè rǐ ã tã, tã ịri ní ímbá rǐ ã tã, ãzini tã ịri ní 'bá ídrízú Gǎlíláyã gá rǐ vé

tã. Búkũ rĩ agá, sīkí ěĉĩ Yēsũ ní ngazú Gālíláyã gá, ĩri ní cazú Yĕrúsálémã gá rĩ vé tã, āzini sīkí tã 'i ngaápi rụ' bá ni gé sĕbítĩ ỳdũ vé rĩ agá vũ drĩgé nōgó rĩ vé tã. Búkũ rĩ vé ỳdũ gé, sīkí Yēsũ vé gbāngará pĕtĩ alambaku sígé rĩ vé tã, āzini ĩrivé íngángará gōó ídri rú drāngará gálésĩ rĩ vé tã.

E' bípìi Yēsũ vé rĩ pi ã rụ
(Lúkã 3:23-38)

¹ E' bípìi Yēsũ Kúrísítō vé rĩ pi ã rụ 'dĩ, Yēsũ Kúrísítō ri úyú Dāwúđĩ vé ni, Dāwúđĩ ri úyú Ābūrámã vé ni.

² Ābūrámã tị Īsákã ri,
Īsákã tị Yōkóbũ ri,
Yōkóbũ tị Yúdã pi ẹdrípìi be,

³ Yúdã tị Pĕrĕzĩ pi Zĕrã be, kòpivé ẹndrĕpì
Tãmárã 'i,

Pĕrĕzĩ tị Ĕzĩrónã ri,
Ĕzĩrónã tị Rámã ri,

⁴ Rámã tị Āmĩnādábã ri,
Āmĩnādábã tị Nāsónã ri,
Nāsónã tị Sālĩmónĩ ri,

⁵ Sālĩmónĩ tị Bōójã ri,
Bōójã vé ẹndrĕpì Rábã 'i,
Bōójã tị Ōbédĕ ri,

Ōbédĕ vé ẹndrĕpì Rútã 'i,
Ōbédĕ tị Yĕsĕ ri,

⁶ Yĕsĕ tị 'bágú Dāwúđĩ ri, Dāwúđĩ tị Sōlōmónã ri, Sōlōmónã vé ẹndrĕpì ĩri ọtú ũkú Ụrìyã vé ni,

⁷ Sōlōmónã tị Rōbámã ri,
Rōbámã tị Ābìjã ri,

Ābījā tị Ásā ri,

⁸ Ásā tị Yōsīpātā ri,
Yōsīpātā tị Yōrāmā ri,

Yōrāmā tị Ūzīyā ri,
⁹ Ūzīyā tị Yōtómā ri,

Yōtómā tị Ākázā ri,
Ākázā tị Ījīkíyā ri,

¹⁰ Ījīkíyā tị Mānásē ri,
Mānásē tị Āmónā ri,

Āmónā tị Yōsíyā ri,

¹¹ Yōsíyā tị Yékóniyā pi édrípīi be lókí kōpi ní
ápázú mužú Bābēlónā gá rī gé.

¹² Kōpi ní ápázú mužú Bābēlónā gá 'dālé rī ā
vúdrī gé,

Yékóniyā tị Sālītīyélē ri,
Sālītīyélē tị Zērūbābēlā ri,

¹³ Zērūbābēlā tị Ābīyúdā ri,
Ābīyúdā tị Ēlīyākímā ri,

Ēlīyākímā tị Āzórā ri,
¹⁴ Āzórā tị Zādókā ri,

Zādókā tị Ākímū ri,
Ākímū tị Ēlīyúdā ri,

¹⁵ Ēlīyúdā tị Ēlēzārā ri,
Ēlēzārā tị Mātánā ri,

Mātánā tị Yōkóbū ri,
¹⁶ Yōkóbū tị Yōsépā Māriyā ágó ni ri, Māriyā ní

Yēsū ĩ ní zīi Kúrísitō ri tịzú.

¹⁷ Í'dózú Ābūrāmā vúgá cazú Dāwúđi vúgá, ca
úyú mužrī drī ni sụ. Í'dózú Dāwúđi vúgá cazú
ĩ ní 'bá rī pi uruzú mužú Bābēlónā gá rī gé, ca
úyú mužrī drī ni sụ. Í'dózú ĩ ní 'bá rī pi uruzú

muzú Bābēlónā gá rĩ gé cazú Kúrísítō vúgá, ca úyú mụdrị drị ni sụ.

*Yēsū Kúrísítō vé ịngára
(Lúkā 2:1-7)*

18 Yēsū Kúrísítō* vé ịngára ĩri 'dini, Yōsépā ā'yī Māriyā Yēsū ẹndrẹpị ri jeé 'í ní ũkú rú. 'Bo kọpi ní drị ĩ úmúzu trụ kuyé rĩ gé, ịsụ Māriyā ri 'a be, 'a 'dĩri Māriyā ịsụ Índrị Uletere rĩ† vé ũkpō sī.

19 Yōsépā ní adrií 'bá tā be pịrị rĩ sī, lē tā 'dĩri áyú gúnyá agá drịnjá sēzú Māriyā ní ku, ũsū 'í ẹsị agá 'dālé, 'í lē Māriyā ri gāá, 'bá āzi ā nị ku.

20 Yōsépā kā tā 'dĩri ũsụú 'dini, Úpí vé mālāyíkā‡ ní 'i 'dazú ĩri ní urobí agá, 'yozú ĩri ní kīnī, “Yōsépā Dāwụdị§ ā mvá rĩ, lē mī ru ku,

---

* **1:18** 1:18 Yēsū Kúrísítō: Rụ Yēsū 'dĩri vé íffí, Múngú ri 'bá paápi rĩ. Kúrísítō ri 'bá ĩ ní ũdu dāá drị ni gé, lüzú kīnī Múngú ĩpē ĩri adrií 'bāgú rú. Ēbérē tị sī Kúrísítō ri ĩ zị Māsiyā. 'Í lā Yūwānī 1:41. † **1:18** 1:18 Índrị Uletere rĩ: Índrị Uletere rĩ Índrị Múngú vé ni. Búkū Múngú vé rĩ kīnī, Ẹtẹpị ri Múngú 'i, ĩrivé mvá Yēsū ri Múngú 'i, āzini Índrị Uletere rĩ Múngú 'i. Ẹtẹpị ri, Mvọpị ri, āzini Índrị Uletere rĩ, kọpi Múngú ālu. 'Í lā Yūwānī 1:1-18; Yūwānī 8:41-42; Ẹzị 5:3-4. ‡ **1:20** 1:20 Mālāyíkā: Mālāyíkā rĩ pị índrị, kọpi ri adri Múngú be 'bụ gé 'dālé, kọpi rụ'ba ākó. Múngú ri sá āzi sī kọpi ĩpē ímụ vū drịgé nōó ú'dụkọ múké ívé rĩ ũlū 'bá rĩ pi ní. § **1:20** 1:20 Dāwụdị: Múngú ĩpē Dāwụdị ri adrií 'bāgú Ịsērélē rĩ pi vé ni, ẹzị kīnī, 'bāgú ú'dí ri ímụ ifū ĩrivé úyú agá, ĩri mālūngā rĩ rụ muzú 'dání'dání, 'bāgú rĩ Yēsū Kúrísítō 'i. 'Í lā Sāwụmā 132:11-12; Ẹzị 2:30. Tịkí Dāwụdị ri ịsụ ākūdē ílī rĩ ca élfū ālu (1,000) gí, ílī 'dāri gé, ịsụ tịkí drị Yēsū Kúrísítō ri kuyé. 'Í lā 1 Sāmüélē 16-30; 2 Sāmüélē 1-24; 1 'Bāgú 1-2.

Í je Māriyā ri mí ní ũkú rú, 'a ĩri ní ịsụ 'dĩri, ịsụ Índrí Uletere rĩ vé ũkpõ sĩ.

²¹ ĩri ímụ mvá rĩ tĩ ágó, mi rú ni 'da Yésũ 'i, ã'diātāsīyā ĩri ímụ 'bá rĩ pi pa ívé ũnjĩkānyā agásĩ.”

²² Tā 'dĩri 'o 'i 'dĩni, átángá Úpí ní átá nẹbĩ* tị gé 'dāri ã nga rí 'i fũú tị ni gé bēnĩ.

²³ Átángá rĩ kīnĩ, “Ūkú kácáná rú ni ímụ 'a ịsụ, ĩri mvá ágó tị, kòpi ímụ rú ni 'da Ēmánũēlē 'i.” Ífífí ni Múngú ri 'bá be trụ.

²⁴ Yōsépā kā aruú ụ'dụ gélésĩ, 'dụ tā rĩ ngaá sũ Úpí vé mālāyíkā ní ẹzị 'í ní rĩ tịni, jị Māriyā ri muzú 'bẹtị 'í ní ũkú rú,

²⁵ 'bo kòpi úmúkí ĩ trụ kuyé cīngbá Māriyā ní mváná rĩ tīngará gá. Māriyā kā mváná rĩ tĩ, Yōsépā ní mváná rĩ ã rú 'dazú Yésũ 'i.

2

'Bá úmĩ be rĩ pi

¹ Tịkí Yésũ ri Bētēlémē gá, āngũ Yũdáyā vé rĩ agá, ịsụ ākūdē Ēródē ri 'bāgú* rú nĩ. Sā 'dāri gé, 'bá úmĩ be ni pi íngákí ụtụ ní ífūngará gálésíla, kòpi ícákí Yẹrụsālémā gá, āngũ Yũdáyā vé rĩ agá.

* **1:22** 1:22 Nẹbĩ: Múngú ri ívé tā átá nẹbĩ rĩ pi ní, kòpi kúru ĩrivé ụ'dụkọ rĩ ũlũ 'bá rĩ pi ní. **1:23** 1:23 Ísáyā 7:14 * **2:1** 2:1 'Bāgú Ēródē: 'Bāgú 'dĩri vé rú ĩ zị Ēródē Āmbúgú rĩ. Sā ĩ ní Yésũ ri tịzú rĩ gé, Ēródē Āmbúgú 'dĩri rụ āngũ rĩ nĩ. 'Í lā Mātáyo 2:1-8; Lúkā 1:5. Ēródē Āmbúgú rĩ kā drāá, ĩrivé mvá Ēródē Ānītípā gō mālūngā rĩ rụ nĩ sā Yūwānĩ ní bātízīmū sēzú Yésũ nĩ rĩ gé. 'Í lā Mātáyo 14:1; Mārākō 6:14; Lúkā 3:1; Ẹzị 4:27. Vùdrị ni gé, 'bāgú āzi rú ni Ēródē Āgĩrípā, ĩri Ēródē Āmbúgú rĩ vé mvá vé mvá. 'Í lā Ẹzị 12:1-23.

2 Kòpì ní zìzú kìnì, “Bá ì ní tì Yāhūdī rī pi vé 'bāgú rú rī íngāá? 'Bá ndrekí ìrivé línýā dī̀pi rī ùtù ní ìfūngará gá 'dālé, 'bá ímúkí ìri ìnjīngará gá.”

3 'Bāgú Ēródē kā tā 'dīri yì, sē ìri ní tā ùsūngará ambamba, sē kpá 'bá Yērúsālēmā gá rī pi ní tā ùsūngará ambamba.

4 'Bāgú rī ní atala atala rī pi drīgē rī pi zìzú ímúzú 'bá tǎimbì ímbá' 'bá rī pi be 'í vúgá nǎlé, ìri ní kòpì zìzú kìnì, “Ì ímú Kúrísítō ri tì íngūgá?”

5 Kòpì ní újázú kìnì, “Ì ímú ìri tì Bētēlémē gá, āngū Yūdáyā vé rī agá, ā'diātāsīyā tā nēbì rī pi ní sīí rī ìri 'dínì,

6 “ ‘Mi kūrú Bētēlémē āngū Yūdáyā vé rī agá rī, mi kūrú tā be āmbúgú ni, ā'diātāsīyā ì ímú 'bá āngū rùpì ni tì mí agá, ìri ímú mávé 'bá Īsērélē vé rī pi úcé nì.’ ”

7 Kúru Ēródē ní 'bá úmī be 'dī'bée zìzú gārā gá, lē nī kòpì vúgá línýā rī ìfū dō pìrì ní sá ngōri gé.

8 Ìri ní kúru kòpì pēzú mužú Bētēlémē gá 'dāá, ìri ní 'yozú kòpì ní kìnì, ìmi múkí mváná rī ndāá múké múké, ìmi ìsúkí dō ìri gí, koro ìmi ìjǐkí tā ni lūú má ní, mâ mù rí kpá ìri ìnjī bēsīnì.

9 Kòpì ká tā 'bāgú rī ní 'yoó 'dīri yì, kòpì ní 'dezú mužú, línýā kòpì ní ndreé ùtù ní ìfūngará gá 'dāri ri dī̀ mužú kòpì ẹndrẹtì gé sī drīdrī, línýā rī mù pá tuú vūrā mváná rī ní adrízú rī gé.

10 Kòpì ká línýā rī ndreé, āyīkō fù kòpì agaá rá.

¹¹ Kòpi kâ fí jó agá 'dǎlé, kòpi ndrekí mváná rĩ pi éndrèpì Mǎrìyā be, kòpi ní kũmũcí ùtĩzú vũgá, ĩri ĩnjĩzú. Kòpi ní kúru ĩvé sòndúkũ ā'bú vé rĩ pi ē tì ũzĩzú, kòpi í'dúkí dábũ, ngá ĩ ní zǎá ngũúpi ndrĩndrĩ ni, āzini mĩrẽ sēē mváná rĩ ní fēfē rú.

¹² Múngú ní átázú kòpi ní urobí agá kĩnĩ, kòpi ā újákí ĩ gōó vúlé Ēródē vúgá 'dǎlé ku, kòpi ní gōzú 'dezú mužú ĩvé āngũ gé 'dǎlé létì āzi túngú ni gé sĩ.

Ápákí mužú Yēsũ be Ējēpētō gá

¹³ 'Bá úmĩ be 'dĩ'bée kâ 'deé mužú gí, Úpí vé mǎlāyíkā ní ímúzú átázú Yōsépā ní urobí agá kĩnĩ, "Í nga, 'í 'du mváná rĩ pi éndrèpì be, mí ápá mužú Ējēpētō gá. Mí adri 'dǎlé, cĩngbá á lũ dō mí ní ú'dú mí ní ĩgōzú rĩ gí ká, ā'diātāsīyā Ēródē lē létì ndǎá mváná rĩ 'dizú drǎzú 'dĩsĩ rá."

¹⁴ Yōsépā ní ěcĩ í'dózú, ĩri ní mváná rĩ pi jìzú éndrèpì be ĩnĩná sĩ mužú Ējēpētō gá 'dǎá.

¹⁵ Yōsépā adri 'dǎlé cĩngbá Ēródē drǎ ĩri ĩsú 'dǎá. Kúru tā ọtú Úpí ní ẹzì nēbĩ rĩ tì gé rĩ nga 'i fũú tì ni gé gí kĩnĩ, "Á zì mǎvé mvá ĩfũú Ējēpētō agásĩ āmvé."

¹⁶ Ēródē kǎ nĩjĩ ámá 'yozú kĩnĩ 'bá úmĩ be rĩ pi ũ'bákí 'í mị gí, ẹsì ni ve ũnjĩ ũnjĩ, ĩri ní tǎimbĩ sēzú āngáráwá rĩ pi ní, kòpi ā mukí anji āgō ílí be ĩrĩ, dōku ílí be ca'bá ĩrĩ kuyé Bētēlémē agá rĩ pi ú'dĩ, āzini anji Bētēlémē gārā gá sĩ rĩ pi ú'dĩ ũdrǎá céré 'dĩsĩ rá, ā'diātāsīyā 'bá úmĩ be rĩ pi

ũlũkí ìri ní kìnĩ, ì ndrekí línýã rĩ, vùdrĩ ni 'du
nóni caá ílĩ ìrĩ.

17 Tã Múngú ní ẹziṣi nẹbĩ Yērēmíyã tì gé rĩ nga
'i fũú tì ni gé gí kìnĩ,

18 “’U'dúkọ ãá vé ni íbì íkù Rámã gá 'dãásĩ,
'bá rĩ pi rikí ngoó ìzãngã ìzãngã rú, rikí
lũlũlũ gaá ’u'dúkọ be uru 'dãá,

Rãélẽ ri ngoó ívé anjiná rĩ pi sĩ, lẽ 'bá ãzi ã ùmĩ
'ì ẹsì ku,

ã'diãtãsiyã ì ní anjiná rĩ pi ú'dì ùdrãá gí rĩ
sĩ.”

*Yõsépã pi Mãriyã be újákí ì gõó vùlé Nãzërétã
gá*

19 Èródẽ kã drãá, Úpí vé mālâyíkã ní ímúzá
átázú Yõsépã ní urobí agá Èjèpétõ gá 'dãlé,

20 kìnĩ, “’Í nga, 'í 'du mváná rĩ pi ẹndrèpì be,
'í 'de muṣú ãngũ Ìsèrélẽ vé rĩ gé, ã'diãtãsiyã 'bá
lẽ'bá mváná rĩ 'dì'bá rĩ pi ùdrãkí gí.”

21 Kúru Yõsépã ní mváná rĩ pi 'duzá ẹndrèpì
be, kòpì ní ì újázú gõzú ãngũ Ìsèrélẽ vé rĩ gé
'dãá.

22 Yõsépã kã yiṣi kìnĩ Ārãkáláwũ ru ãngũ
Yũdáyã vé rĩ nĩ ẹtèpì Èródẽ ã vùrã gá, gõ 'oó ùrĩ
sĩ mungará 'dãlé rĩ sĩ. Kúru ì ní lùzú Yõsépã ní
urobí agá kìnĩ, ã 'de muṣú ãngũ Gãlíláyã vé rĩ gé.

23 Kòpì ní 'dezú muṣú adrizú kùrú Nãzërétã vé
rĩ agá, tã ọtù nẹbĩ rĩ pi ní átá 'bá 'bã paápi rĩ ã
tã sĩ rĩ nga 'i fũú tì ni gé gí kìnĩ, “’Í ímú ìri zì
Nãzërétãgú.”

3

Yūwánī Bātízīmū sēepi rī ímú lètì útú
(*Mārākō 1:1-8; Lúkã 3:1-18; Yūwánī 1:19-28*)

¹ Ílí 'dã'bée ã vùdrī gé, Yūwánī Bātízīmū sēepi rī ímú rií tì sēē āngū ã'wí cínyáfã rú rī agá āngū Yūdáyã vé rī agá 'dãá.

² Kīnī, “Ími újákí ẹsì, ã'diātāsīyã mālūngã 'bū vé rī ícá ìnyinã gí.”

³ 'Bá nẹbī Ìsáyã ní tã ni átá rī, ìri adriípi 'dī.

“'Ú'dúkó 'bá ãzi vé ni ri ọ'ú āngū ã'wí cínyáfã rú rī agá 'dãá kīnī,

'Ími údékí lètì Úpí ní,
ìmi útúkí lètì ìrivé rī ã adri pìrì.' ”

⁴ Bōngó Yūwánī ní suú rī údékí kámīlō ã 'bí, gō ìri ní 'yīí 'í úpìlẹ gá rī údékí lã'bú. Ìrivé ãnyāngã ìri ní rií nyaá rī, úmbí, āzini ọnyú ásé agá 'dãá rī.

⁵ 'Bá kūrú Yẹrúsālémã vé rī agá rī pi, āngū Yūdáyã vé rī agá rī pi, āngū Yárídénī vé rī agá rī pi be céré 'dekí muú Yūwánī vúgá 'dãá,

⁶ kọpi ùlūkí ìvé ùnjìkányã, Yūwánī ní kọpi ní bātízīmū* sēzú, ri bātízīmū rī sēē yīì āmbúgú dīpì dīdì Yárídénī agá.

3:3 3:3 Ìsáyã 40:3 * **3:6** 3:6 Bātízīmū: Ì ri 'bá rī pi ní bātízīmū sē lúzú kīnī, kọpi újákí ẹsì ìvé ùnjìkányã agásì gí, kọpi ẹ'yìkì Múngú ri gí.

7 Yūwánī kā ndree Fārúsī† rī pi Sādókē‡ rī pi be ri ímú kárakará 'í vúgá vūrã 'í ní rizú bātízīmū sēzú rī gé nōó, ĩri ní 'yozú kōpi ní kīnī, “Īmi adri'bée sū ĩnī tīnī 'dī'bée, ā'di ĩmgbē ĩmī mī ápázú Múngú vé jīkó úmvúlēsī ímúpi drīdrī 'dīlé rī gé sī nī?

8 Lē ĩmi 'okí tā lūúpi 'yozú kīnī, ĩmi újákí ẹsī ũnjīkānyā agásī gí ní áyu.

9 Lē ĩmi rikí ũsūú ĩmī ẹsī agá 'dālé 'yozú kīnī, 'Ābūrámā§ ri ĩmivé ẹtẹpi 'dīni' ku. Á 'yo ĩmi ní, Múngú ri ícó írã nōri újá ízú úyú Ābūrámā vé ni pi rú rá.*

10 Múngú í'dú ũbólú peṭi ā úlá ugazú rī 'í drīgé gí, peṭi 'a'bée ũ'a be múké ku rī pi ārěvú céré ĩ uga vūgá, ĩ kōpi 'du ú'bé ācí agá.

11 “Ma ri ĩmi ní bātízīmū sē yīī sī lūzú kīnī, ĩmi újákí ẹsī ũnjīkānyā agásī gí. 'Bo 'bá āzi ri ímú mâ vūdrī gé 'dīī'dī, ĩrivé āmbūgū ndē mávé rī

---

† 3:7 3:7 Fārúsī: Fārúsī rī pi ngúlúmū Yāhūdī rī pi vé tāĩmbī Mósē vé rī ru'ba tītī rī pi. Kōpi 'duki índrī rī pi vé tā, āzini mālāyīkā rī pi vé tā 'bāá tā āmbúgú rú, kōpi ẹ'yīkí rá 'yozú kīnī, 'bá ũdrā'ba gí rī pi gō íngá ídri rú rá. 'Í lā Ẹzī 23:8. ‡ 3:7 3:7 Sádókē: Sádókē rī pi ngúlúmū Yāhūdī rī pi vé tāĩmbī Mósē vé rī ru'ba tītī rī pi, 'bo kōpi ẹ'yīkí índrī rī pi vé tā kuyé, ẹ'yīkí mālāyīkā rī pi vé tā kuyé, āzini kōpi ẹ'yīkí kpá 'yozú kīnī, 'bá ũdrā'ba gí rī pi gō íngá ídri rú rá 'dīni kuyé. 'Í lā Ẹzī 23:8. § 3:9 3:9 Ābūrámā: Múngú zī Ābūrámā ri kīnī, ā ku ívé 'bá 'bētī āsámvú gé rī pi, ā ku ívé āngū, ā 'de muṣú āngū āzi ú'dí ní gé. Ābūrámā ri ẹ'bīpī Yāhūdī rī pi vé rī, tīkí ĩri ílī élifū ālu mūdūrūlū ārō (1,800) gé, ísú tīkí drī Yēsū ri kuyé. 'Í lā Í'dóngará 12-25. * 3:9 3:9 Úyú Ābūrámā vé ni pi: Múngú ri 'bá rī ā'yī adri pīrī tā ĩri ní 'oó pīrī rī sī, adri 'yozú kīnī ĩri ní adrií úyú Ābūrámā vé rī sī ku.

rá, má ícó ìrivé ngá pá gá 'dujú bã ku. Ìri ímú bātízĩmũ rĩ sē Índrì Uleterè rĩ sī, āzini ācì sī.

¹² Ìri kòbì ngá ọ̀'bíjú ni be drìgé, ìri ímú ívé ànyá ọ̀'bì àní. Ànyá rĩ vé fí,† ìri dā ìrá agá, 'bí ni, ìri zā ve ācì sī, ācì 'dĩri ícó drāá ku.”

Sēkí Yēsũ ní bātízĩmũ

(Mārākō 1:9-11; Lúkā 3:21-22)

¹³ Yēsũ ní íngázú ímúzú āngũ Gālíláyā vé rĩ gé 'dāásì, ìri ní ímúzú Yūwánì vúgá Yáridénì gé nōlé, lē Yūwánì ā sē 'í ní bātízĩmũ.

¹⁴ 'Bo Yūwánì lē kōdō gāá ìri ní bātízĩmũ sēgá sī. Yūwánì kīnì, “Mi té ícó má ní bātízĩmũ sē nì, ngá mí ní ímúzú má vúgá 'yozú kīnì mà sē mí ní bātízĩmũ rĩ ā'dì?”

¹⁵ Yēsũ ní újázú ìri ní kīnì, “Lē tã rĩ ā 'du 'i ngaá sũ má ní 'yoó 'dĩri tìjì, ā'diātāsīyā Múngú lē 'bā 'dúkí tã rĩ pi ārēvú céré ngaá pìrì sũ 'í ní lēé rĩ tìjì.” Kúru Yūwánì ní ìri ní bātízĩmũ rĩ sēzú.

¹⁶ Yūwánì kã Yēsũ ní bātízĩmũ rĩ sēé, Yēsũ ní ìfüzú yìjì rĩ agásì āmvé. Koro sã 'dãri gé, 'bù rĩ zì 'i kú mgbo, Índrì Múngú vé rĩ ní ísìzú ímúzú sũ āmámũ tìjì, úrìzú ìri drìgé.

¹⁷ Kúru ọ̀'dúkò ní íkúzú 'bù gé 'dāásì 'yozú kīnì, “Mvã 'dĩri mávé ni, á lē ìri lēlē, ma ìri sī āyìkō sī.”

4

Ādróko ọ̀'bì Yēsũ ri

(Mārākō 1:12-13; Lúkā 4:1-13)

† **3:12** 3:12 Ànyá rĩ vé fí, āzini 'bí ni: Ànyá rĩ vé fí, ìri 'bá Yēsũ Kúrísitō ri ẹ̀'yì'bá gí rĩ pi, 'bí ni, ìri 'bá Yēsũ Kúrísitō ri ẹ̀'yì'bá kuyé rĩ pi.

1 Kúru Índrí Uleterē rĩ ní Yēsũ ri jìzú mužú ásé agá āngũ ā'wí cínyáfā rú rĩ gé 'dāá, ādróko* ní ĩri ũ'bĩzú.

2 Yēsũ a'bi† 'i caá ũtũná pũkú su ĩnĩná pũkú su, nya ngá āzi kuyé, ẹbĩrĩ fũ ĩri káyĩ.

3 Ādróko ní ímúzá ĩri ũ'bĩzú, 'yozú ĩri ní kĩnĩ, “Mi dō Mvā Múngú vé ni, 'í 'yo írā anjĩ 'dĩ'bée ní, kōpi ā újákí ĩ ufuú pánga rú.”

4 Yēsũ ní újázú ĩri ní kĩnĩ, “Sĩkí Búkũ Múngú vé rĩ agá kĩnĩ, “Bá ícò adrií ídri rú 'yéná pánga sī ó'dúkũle ku, 'bá rĩ adri ídri rú ú'dúkò múké Múngú ní átá ífũú 'í tị gé sī rĩ sī.' ”

5 Kúru Ādróko ní Yēsũ ri jìzú mužú kũrú uleterē Yẹrúsālēmā vé rĩ gé 'dāá, ĩri ní Yēsũ ri jìzú tuzú Jó Múngú vé rĩ‡ drĩgé ụrụ 'dāá,

6 ĩri ní 'yozú kĩnĩ, “Mi dō Mvā Múngú vé ni, 'í wa vũgá 'dāá, ā'diātāsīyā sīkí Búkũ Múngú vé rĩ agá kĩnĩ,

“ 'Múngú ri ívé mālāyíkā rĩ pi ĩpē
ímú mĩ ĩzā ko rá,

kōpi mi ko ĩ drĩgé ụrụ 'dĩgé,

mĩ sị rí mĩ pá írā rú'bá gá ku.' ”

* **4:1** 4:1 Ādróko: Ādróko vé rú Sātánā 'i, ĩri āmbúgú índrí ũnjĩ rĩ pi drĩgé, gā tā Múngú vé ri 'dugá ngagá sī 'bũ gé 'dālē. Múngú ídró ādróko ri índrí ũnjĩ rĩ pi be 'bũ gé 'dāásĩ nĩ. 'Í lā I'dangará 12:7-9. † **4:2** 4:2 A'bi: Sā āzi sī Yāhūdĩ rĩ pi ri ĩ a'bi, nyakí ínáyá ku, kōpi ri ẹsị 'bā rizú Múngú ri zìzú. **4:4** 4:4 Dětōrōnómē 8:3 ‡ **4:5** 4:5 Jó Múngú vé rĩ: Jó Múngú vé rĩ 'yéná ālukúta Yẹrúsālēmā gá 'dāá. Atala rĩ pi 'yéná ri rōbōņō zā Jó rĩ agá 'dāá nĩ, sũ tǎĩmbị Mósē vé rĩ ní 'yoó rĩ tịnị. Múngú ri dī Vūrā Uleteretere rĩ gé, Jó Múngú vé rĩ agá 'dāá. **4:6** 4:6 Sāwùmā 91:11-12

7 Yésũ ní újázú ìri ní kīnī, “Sīkí kpá Búkũ Múngú vé rī agá kīnī, ‘Lē mí ỳ’bī Úpí Múngú mívé rī ku.’ ”

8 Ādróko rī gō kpá ìri jī tųú írā āco ni drīgé urugégé ‘dāá, ìri ní āngũ ‘bāgú rī pi ní ruú vū drīgé nōgó rī pi i’dazú Yésũ ní céré, āzini kōpivé ngá ũnyī be vū drīgé nōgó rī pi i’dazú ìri ní.

9 Ìri ní ‘yozú Yésũ ní kīnī, “Mí ũtī dō kũmūcī má ẹndrẹtī gé ma ìnjīzú rá, ma ngá vū drīgé rī pi ārěvú sē céré mí ní.”

10 Yésũ ní ‘yozú ìri ní kīnī, “Sātánā, § ‘í de mi má gārā gá ‘dīísí rá! Ā’diātāsīyā sīkí Búkũ Múngú vé rī agá kīnī, ‘Lē mí ìnjī ‘yéná Úpí Múngú mívé rī áyu, mí nga ìri ní ẹzī.’ ”

11 Kúru Ādróko rī ní ìri kuzú, mālāyíkā rī pi ní ímųzú ìri ē ìzā kozú.

*Yésũ í’ dọ ú’ dúkọ múké rī ũlũú
(Mārākō 1:14-15; Lúkā 4:14-15)*

12 Yésũ kā yī kīnī ‘bekí Yūwánī ri jó āngũ ũ’yīzú rī agá gí, ìri ní ‘i újázú gōzú āngũ Gālíláyā vé rī gé ‘dāá ũzi.

13 Ìri ní fūzú Nāzērétā agásī, ‘dezú mužú adrízú Kāpārānāúmā gá, ìnyiná yī bālālā rī ā gārā gá, āngũ Jēbūlúnā pi vé Nāfātālī be rī gé,

14 tā nẹbī Īsáyā ní ọtú ‘yoó rī ā nga rí ‘i fūú tī ni gé bēnī kīnī,

15 “Āngũ Jēbūlúnā vé rī, āngũ Nāfātālī vé rī,

4:7 4:7 Dětōrōnómē 6:16 § 4:10 4:10 Sātánā: Sātánā ri ādróko, ìri āmbúgú índrī ũnjí rī pi drīgé, gā tā Múngú vé rī ‘dugá ngagá sī, Múngú ídró ìri ‘bū gé ‘dāásí. ‘Í lā l’dangárá 12:7-9. 4:10 4:10 Dětōrōnómē 6:13

létì mužú ānì yīī bālālā rī gé rī, āngū yīī
 āmbúgú dīpī dīdī Yárídénī vé rī ā gārā gá
 rī,
 'bá adri'bá Yāhúdī rú ku āngū Gālíláyā vé rī
 agá rī pī,

16 āzini 'bá adri'bá ĩnĭnǎ agá rī pī
 ndrekí ũtúnǎ āngū ĩngbĕrĕépi uletere rī gí,
 'bá drā ru'bá ruru rī pī
 ndrekí ũtúnǎ āngū ĩngbĕrĕépi uletere rī gí.”

17 'Ídózú sâ 'dāri gé mužú drīdrī, Yēsū í'dó rií
 tì sĕé mužú kĭnī, “Lĕ ĩmi újákí ĕsī, ā'diātāsīyā
 mālūngā 'bū vé rī ícá ĩnyinǎ gí.”

*'Bá Yēsū ní í'dó zīī drīdrī ímú 'í pámvú ũbī rī
 pī*

(Mārākō 1:16-20; Lúkā 5:1-11)

18 Yēsū kā rií ĕcī yīī bālālā Gālíláyā vé rī ā gārā
 gá sī, ndre 'bá ĩrī, 'bá 'dī'bĕe ĩrītró ĕdrīpī. 'Bá
 rī Sĭmónā ĩ ní zīī Pétĕró pi ĕdrīpī Āndĕréyā be,
 kōpi ri ímbá 'be yīī bālālā rī agá, ā'diātāsīyā kōpi
 'bá ri'bá ĩ'bī 'be'bá ímbá sī ni pī.

19 Yēsū ní 'yozú kōpi ní kĭnī, “Īmi ímúkí má
 pámvú ũbī, ma sĕ ĩmi ímú 'bá ísĕ íjī má ní sū
 ĩmi ní ĩ'bī 'beé rī tĭnī.”

20 Koro kōpi ní ĩvé ímbá rī pi kuzú, kōpi ní
 'dezú mužú Yēsū vúgá sī.

21 Yēsū kā 'i útrú mužú drīdrī, ndre 'bá urukō
 ĩrī, kōpi ĩrītró ĕdrīpī, 'bá rī Yókóbū pi Yūwánī
 be, kōpi anji Zĕbĕdáyō vé ni. Kōpi úríkí kuú
 kúlúmgbā agá 'dāā ĩ ĕtĕpī Zĕbĕdáyō be trú, kōpi

ri ìvé ímbá a'di. Yēsũ ní kòpì zìzú kīnī, “Ìmi ìmúkí má vùgá nǒó.”

²² Koro kòpì ní kùlúmgbà rī kuzú, ì étépì ri kuzú, kòpì ní 'dezú mužú Yēsũ vùgá sī.

Yēsũ ídrí 'bá drā be rī pi
(Lúkã 6:17-19)

²³ Yēsũ ri écì mužú āngũ Gālīláyã vé rī agásī, ri 'bá rī pi ímbá kòpìvé Jó Múngú ri Zìzú rī pi* agásī, ri ù'dùkò múké mālūngā vé rī ùlūú mužú, āzini ri 'bá drā be āndiāndí rī pi ídrí mužú 'bá rī pi āsámvú gé sī.

²⁴ Yēsũ vé tã ā kùbì kù mužú āngũ Sírīyã vé rī agásī céré. 'Bá rī pi ní 'bá drā be ùnjí ùnjí rī pi ìjìzú ìmúzú Ìri vùgá nǒlé, 'bá ri 'bá drī cì 'bá drā ùkpó ùkpó ni sī rī pi, 'bá ídrí ùnjí † ní fíí kòpì drīgé rī pi, 'bá drā ní nyíí kuú 'bélé'béle rī pi be, Yēsũ ídrí kòpì rá.

²⁵ 'Bá kárákará íngá 'bá āngũ Gālīláyã vé rī agá rī pi, kùrú Dēkápólīsī vé rī agá rī pi, Yēřúsālémã agá rī pi, āngũ Yūdáyã vé rī agá rī pi, āzini āngũ Yáridéní vé álésī rī agá rī pi ārēvú céré 'dekí mužú Yēsũ vùgá sī.

---

* **4:23** 4:23 Jó Múngú ri Zìzú rī: Yāhùđí rī pi vé Jó Múngú ri Zìzú rī pi kárákará kùrú rī pi agásī āndiāndí, kòpì ri ì úmú Búkù Múngú vé rī lã, āzini kòpì ri Múngú ri ìnjì Ù'dù Sábátã vé rī gé.
† **4:24** 4:24 Ídrí ùnjí: Ìri ándúru mālāyíkã Múngú vé rī pi vé āzi 'bù gé 'dãá, ñò tãjmbì Múngú vé rī, Sātãnã ri kòpìvé āmbúgú. Múngú ídró kòpì 'bù gé 'dãásī vùgá nǒó, kòpì gòkí ufuú ídrí ùnjí, kòpì ri 'bá rī pi ní ìzāngã sē vù drīgé ñógó. 'Í lã l'dangará 12:7-9.

5

Yēsũ ímbá 'bá rĩ pi irã drĩgé
(Lúkã 6:20-23)

- ¹ Yēsũ kã 'bá bĩtrĩká rĩ pi ndreeé, ĩri ní 'dezú mužú irã drĩgé 'dãlé, ĩri ní úrízú vũgá. ĩrivé 'bá ĩri ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní ímúzá ĩri vúgá nŕlé.
- ² ĩri ní í'dózú kŕpi ímbázú, ĩri ní 'yozú kĩnĩ,
- ³ “'Bá ẹsĩ 'bã'bée Múngú drĩgé rĩ pi, Múngú ri kŕpi ní tãkĩri sē rá,
ã'diãtãsiyã kŕpi fi mãlũngã 'bũ vé rĩ agá rá.
- ⁴ 'Bá ri'bá ngo'bá ĩzãngã ĩzãngã rú rĩ pi, kŕpi tãkĩri ĩsú rá,
ã'diãtãsiyã ĩ ímú kŕpi ẽ ẹsĩ ũmĩ rá.
- ⁵ 'Bá adri'bée tã be mãdã rĩ pi, kŕpi tãkĩri ĩsú rá,
ã'diãtãsiyã kŕpi ímú ngá Múngú ní ẹziĩ rĩ ĩsú vũ drĩgé nŕgó rá.
- ⁶ 'Bá ẹbĩrĩ be, ãzini úvã 'bã'bá tã pĩrĩ 'ozú rĩ pi,
kŕpi tãkĩri ĩsú rá,
ã'diãtãsiyã tã pĩrĩ kŕpi ní lēé rĩ, kŕpi ĩsú rá.
- ⁷ 'Bá ẹsĩ be múké rĩ pi, kŕpi tãkĩri ĩsú rá,
ã'diãtãsiyã Múngú ri ímú ẹsĩ múké 'bã kŕpi ní rá.
- ⁸ 'Bá ẹsĩ be ule rĩ pi, kŕpi tãkĩri ĩsú rá,
ã'diãtãsiyã kŕpi ímú Múngú ri ndre rá.
- ⁹ 'Bá tãkĩri ĩjĩ'bá 'bá rĩ pi ãsãmvú gé rĩ pi, kŕpi tãkĩri ĩsú rá,
ã'diãtãsiyã Múngú ri ímú kŕpi zĩ anjĩ ívé ni.
- ¹⁰ 'Bá ĩ ní ȳcũũ ĩzãngã nyaá tã pĩrĩ ã tã sĩ rĩ pi,
kŕpi tãkĩri ĩsú rá,
ã'diãtãsiyã mãlũngã 'bũ vé rĩ adri kŕpivé ni.

11 “Īmi 'bá ĩ ní rií u'daá, ĩ ní rií ọcụú ĩzāngā nyaá, āzini ĩ ní rií ũnjō ụlị ĩmi drịgέ má tā sī rī pi, ĩmi tākiri ịsú rá.

12 Īmi únjíkí, ĩmi adrikí āyīkō sī, ā'diātāsīyā āndēma āmbúgú ĩmi ũfēzú rī, ĩri ĩmi tē 'bū gé 'dāá'dā. Nẹbị ọtụ ĩmi sī drīdrī rī pi, ọcụkí nyo kọpi ĩzāngā nyaá sū ĩmi ní nyaá 'dīri tịni.

*'Bá Yēsū ā pámvú ũbī'ba rī pi adrikí sū ẹ'yị tịni
āzini ụtụná tịni*

(Mārākō 9:50; Lúkā 14:34-35)

13 “Īmi adrikí sū ẹ'yị tịni vū drịgέ nōgó. 'Bo ẹ'yị rī vé sị asuúpi asuasú rī ícá dō ālákála gí, ĩ ícó gō ĩri údé, ā asu rí asuasú íngóni? Gō adrií múké ngá á'dízú āní ku, ĩ 'dụ dā vūgá, 'bá rī pi utu pá sī.”

14 “Īmi adrikí sū ụtụná riipi āngū ĩngbērēpi vū drịgέ nōgó rī tịni. Kūrú ĩ ní sị ánga drịgέ rī, ĩri índré ku āngū ule gá.

15 'Bá āzi ícó lámā 'yūú ũdrí ụpị drī ni gé cí ku, ĩri lámā rī 'bā mísá drịgέ, ĩri āngū ĩngbērē ku uletere 'bá rī pi ní jó agá 'dāá.

16 Lē kpá ĩmivé ācī ā dī dī 'bá rī pi ẹndrẹtị gé, kọpi ā ndrekí rí tā múké ĩmi ní 'oó rī, kọpi ẹ íngúkí rí ĩmi Ẹtẹpi 'bū gé rī āní.

Tāimbị Mósē vé rī

17 “Lē ĩmi rikí ụsụú 'yozú kínī má ímú tāimbị Mósē vé rī fụú drāá 'dini ku, dōku má ímú tā nẹbị rī pi ní sī rī fụú drāá 'dini ku, má ímú ĩmi ní tā rī vé ífífí ũlúú.

18 Ádarú á 'yo ĩmi ní 'dini, tā ā fí tāimbị rī vé ĩ ní sī rī ícó āvī ālunani ku, cīngbá cazú 'bū pi

ní áfízú vū be rĩ gé, tã ĩ ní sǐi tãĩmbĩ rĩ agá rĩ pi
ãrěvú céré ímú ĩ nga rá.

19 'Bá tãĩmbĩ ĩ ní ndreé kuú mǎdǎŋá rĩ ŋóopi,
gǒopi 'bá rĩ pi ímbápi tã ãlu ãlu 'dĩri 'duúpi
ngaápi rĩ, ĩ ímú ĩri ndre ku mǎdǎŋáŋá mǎlũngǎ
'bũ vé rĩ gé 'dǎá, 'bo 'bá tã ĩ ní ẹziĩ rĩ 'duúpi
ngaápi rá rĩ, ĩ ímú ĩri 'du 'bã ãmbúgú mǎlũngǎ
'bũ vé rĩ gé 'dǎá.

20 Lě ĩmi 'duki tãĩmbĩ Múngú vé rĩ ngaá piri,
ã ndě Fǎrúsĩ rĩ pi ní rií 'duú ngaá rĩ rá, ãzini ã
ndě 'bá tãĩmbĩ ímbá'bá rĩ pi ní rií 'duú ngaá rĩ
rá. ĩmi 'okí dǒ 'dĩni ku, á sǒ ũyǒ, ĩmi ícókí fí
mǎlũngǎ 'bũ vé rĩ agá 'dǎá ku.

Yēsũ ímbá 'a vengará vé tã

21 “ĩmi yíkí rá, 'yokí 'bá ínógósí 'dǎ'bée ní kǐnĩ,
'Lě mĩ 'dĩ 'bá ku, 'bá rĩ 'dĩ dǒ 'bá, ĩ ĩri ĩrĩŋǎ rá.’

22 'Bo á 'yo ĩmi ní 'dĩni, 'bá rĩ ẹ ẹsĩ ve dǒ ẹdrípĩ
ní, ĩ 'bá 'dĩri ĩrĩŋǎ rá. 'Bá rĩ 'da dǒ ẹdrípĩ ri, átá
dǒ átángá ũnjĩ ĩri ní, ĩ 'bá 'dĩri jĩ 'bá tã lĩ 'bá rĩ
pi* ẹndrẹti gé. 'Bo 'bá rĩ 'yo dǒ, 'Mi azakaza rú!
ĩ 'bá 'dĩri 'du 'be áci vezú áni ũdũ ákó rĩ† agá.

23 “Kúru mi dǒ ri fěfě jĩ sě Múngú ní vũrǎ

5:21 5:21 Wǔngará 20:13; Dětǒrǒnómě 5:17 * 5:22 5:22 'Bá
tã lĩ 'bá rĩ pi: Átálágú ãmbúgú rĩ, atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi,
drĩkoma rĩ pi, kǒpi ri ĩ úmú tã Yǎhúdĩ rĩ pi vé rĩ lĩ. † 5:22 5:22
Áci vezú áni ũdũ ákó rĩ: Múngú ri úmvúlesĩ 'bá 'i ẹ'yĩ 'bá ku rĩ
pi 'du ú'bé áci 'dĩri agá. 'Í lǎ l'dangará 20:7-15.

rõbõñõ zāzú rĩ‡ gé 'dǎá, 'í mu dõ ígá mí ẹsị agá 'dǎá, mí 'o mí ẹdrịpị ri ùnjí,

24 'í ku fẹfẹ mí ní lẹé jị sě Múngú ní rĩ kú vūrā rõbõñõ zāzú rĩ gé 'dǎá, drịdrị ní, ìmi údékí ìmi ǎsámvú mí ẹdrịpị be rĩ ùgbále, kúru 'í gõ rí muú fẹfẹ mí ní lẹé sě Múngú ní rĩ sě ndõ.

25 "'Bá ǎzi lě dõ mi tǒó, lě dõ mi jị jó ì ní tǎ lịzú rĩ agá, ìmi kádõ rií muú ìri be lẹtị gé 'dīgé, ìmi údékí ìmivé tǎ ìmi ǎsámvú gé ìri be rĩ mbělěná, 'í 'o dõ 'díní kuyé, 'bá mi tǒópi rĩ, ìri mi jị pá tu 'bá tǎ lịpị rĩ ẹndrẹtị gé, 'bá tǎ lịpị rĩ mi sě ùgalaku drịgé, ùgalaku rĩ mi jị 'be jó ǎngũ ù'yīzú rĩ agá.

26 Ádarú á 'yo ìmi ní 'díní, 'duki dõ mi 'beé jó ǎngũ ù'yīzú rĩ agá 'dǎá gí, mí ìfũ ǎmvé ku, mi ngá ì ní lị mí drịgé rĩ ùfẹ ùgbále ká, mi íbí ìfũ ǎmvé ndõ.

Yēsū ímbá ọwũ vé tǎ

27 "Ìmi yìkí rá tǎimbị rĩ kīnī, 'Lě mī 'bǎ ọwũ ku.'

28 'Bo á 'yo ìmi ní 'díní, 'bá rĩ ndre dõ ùkú muzú gbíìgbíí, 'bá 'dīri ẹsị agá 'dǎá 'bǎ ọwũ gí.

29 Mívé mì drị ẹndẹpị gé rĩ sě dõ mi fí ùnjìkǎnyǎ 'oó nī, lě mī ìnjé ìri 'beé 'dīisī ǎmvé. 'Í nje dõ ìgélé ǎzi mī rụ 'bá gá rĩ 'beé vūgá, ìri múké, ndě mí ní fizú mī rụ 'bá be ngị ǎcì vezú ǎnì ùdụ ǎkó rĩ agá 'dǎá rĩ.

‡ 5:23 5:23 Vūrā rõbõñõ zāzú rĩ: Vūrā rõbõñõ zāzú ni anigé Jó Múngú vé rĩ ǎ bóró gá 'dǎá, átálágú rĩ ri rõbõñõ zǎ ǎnì Múngú ní 'bá rĩ pi trüzú ìvé ùnjìkǎnyǎ agásì. Vūrā ẹjìngürü zāzú ni anigé Vūrā Uleteré rĩ gé Jó Múngú vé rĩ agá 'dǎá, átálágú rĩ ri ẹjìngürü zǎ ǎnì Múngú ní ù 'bütịṅá sī, ǎzini ùndrẹgá sī sǎ Múngú ri zizú rĩ gé. 5:27 5:27 Wụngára 20:14; Dětörönómē 5:18

³⁰ Mívé drí ẹ̀ndẹ̀pì sẹ̀ dō mi fíí ùnjĩkǎnyǎ 'oó nĩ, lẹ̀ mí lì ìri 'beé 'dǐísí rá. 'Í lì dō ìgélé àzi mí rù'bá gá rĩ 'beé vǔgá, ìri múké, ùnjí ni mí ní fizú mí rù'bá be ngì ãcí vezú ãní ỳdũ ãkó rĩ agá 'dǎá rĩ.

Ayngára ágọ̀ pí vé ùkú be rĩ
(Mátáyo 19:9; Mǎrǎkō 10:11-12; Lúkǎ 16:18)

³¹ “Ìmi yìkí rá tǎimbì Mósẹ̀ vé rĩ kǐnĩ, “Bá rĩ dro dō ívé ùkú, lẹ̀ ã sǐ kọ̀kọ̀bì sẹ́é ùkú rĩ drìgẹ̀ ìri drozú ãní.’

³² 'Bo á lẹ̀ 'yoó ìmi ní 'dínì, 'bá rĩ dro dō ívé ùkú gí, 'dǐri lū ùkú rĩ ní lẹ̀tì ọ̀wũ 'bázú ni. Ùkú rĩ adri dō ágọ̀ àzi be ká, 'bá rĩ íbì ùkú rĩ dro ndō, 'bá ùkú 'dǐri jeépì rĩ, 'bǎ 'dǐri 'bǎ ọ̀wũ 'bá àzi vé ùkú sǐ.

Yèsũ ímbá ùyō vé tǎ

³³ “Ìmi yìkí kpá rá 'yokí 'bá ìnọ̀gọ̀sì rĩ pí ní kǐnĩ, ‘Mí sō dō ùyō, lẹ̀ mí nọ̀ ùyō mí ní sǎó rĩ ku, ùyō mí ní sǎó Úpí ẹ̀ndrẹ̀tì gé rĩ, lẹ̀ mí 'dù tǎ ni ngaंगा.

³⁴ 'Bo á 'yo ìmi ní 'dínì, lẹ̀ ìmi sǎkí ùyō ku. Lẹ̀ ìmi rikí 'bũ ã rù éđì ùyō sǎzú ãní ku, ã'diātāsīyǎ 'bũ rĩ lúpá Múngú vé ni,

³⁵ dōku ìmi rikí vū ã rù éđì ùyō sǎzú ãní ku, ã'diātāsīyǎ vū rĩ Múngú vé ni, ìri pá 'bǎ ãní, dōku ìmi rikí Yẹ̀rùsǎlémǎ ã rù éđì ùyō sǎzú ãní ku, ã'diātāsīyǎ ìri kǔrú 'Bǎgú ãmbúgú rĩ vé ni.

³⁶ Lē mî ri mî drî édí ùyō sōzú āní ku, §
 ā'diātāsīyā mí ícō mî drî'bí újá ícá imve dōku
 ìni ku.

³⁷ Tā mí ní újá rī, ìri dō ē, ā adri ē, dō kuyé,
 ā adri kuyé. Tā rī dō ù'dū be túngú, tā 'dīri íbí
 íngá ādróko vúgálésī.

'Bá rī 'o dō mi ùnjí, ā 'okí ìri ùnjí ku
(Lúkã 6:29-30)

³⁸ “Ìmi yìkí rá ótú 'yokí kíní, “Bá āzi sō dō mí
 mì ọfùú, 'bá āzi rí kpá ìri ē mì sō ọfù rá, 'bá āzi
 kpu dō mí sị, 'bá āzi rí kpá ìri ē sị kpu rá.’

³⁹ 'Bo á 'yo ìmi ní 'díní, 'bá rī 'o dō mi ùnjí, ā
 'okí ìri ùnjí sù ìri ní mì 'oó rī tìni ku. 'Bá rī sa
 dō mí gbángírí drí ẹndẹpị gé rī, lē mí újá kpá mí
 gbángírí drí ìjị gé rī ā sa.

⁴⁰ 'Bá āzi lē dō mi jìjì mụú 'bá tā lị' 'bá rī pi
 ẹndrẹtị gé, 'ì 'dụ rí mívé bōngó ágá vé rī, lē mí
 sē kpá ìri ní mívé bōngó akoó rùkù rī ìndī.

⁴¹ 'Bá āzi sị dō mi ùkpō sī, kíní mî jì 'i máyílí
 ālu, lē mí jì ìri caá máyílí* ìrī.

⁴² 'Bá āzi zị dō ngá mí tị gé, lē mí sē ìri ní ngá
 ìri ní zịj rī, 'bá āzi lē dō ngá é'yị mí vúgá, lē mí
 uga ìri ní ngá rī ku.

Lē mí lē ari'ba mívé rī pi lēlē
(Lúkã 6:27-28, 32-36)

⁴³ “Ìmi yìkí ándúrú rá kíní, 'Lē mí lē 'bá mí
 gārā gá rī lēlē, āzini lē mí ndre mívé ari'ba rī pi

§ 5:36 5:36 Lē mí ri mî drî édí ùyō sōzú āní ku: 'Bá ọrụkọ' bée vé
 mēre ágá, kọpi 'dụkí drí vé tā 'báá āmbúgú ùyō sōzú āní. 5:38

5:38 Wùngará 21:24; Lẹvítikā 24:20; Dětōrōnómē 19:21 * 5:41

5:41 Máyílí: 'Bá rí ícō ẹcì tu ca máyílí na sà ālu ágá. 5:43 5:43
 Lẹvítikā 19:18

ũnjí.'

⁴⁴ 'Bo á lě 'yoó ĩmi ní 'díní, lě ĩmi lěkí ari'ba ĩmivé rĩ pi lělě, 'bá ĩmi 'o'bá ũnjí rĩ pi, lě ĩmi zíkí kòpi ní Múngú ri.

⁴⁵ ĩmi 'okí dō tā rĩ 'díní, ĩri lū 'yozú kínĩ ádarú ĩmi anji 'bá Ètèpì Múngú 'bũ gé rĩ vé ni. Múngú ri ùtù sē ka 'bá múké rĩ pi ní, āzini 'bá ũnjí rĩ pi ní ĩndĩ, āzini ĩri yǐgò sē 'dì 'bá tā 'o'bá pìrì rĩ pi ní, āzini 'bá tā 'o'bá ũnjí rĩ pi ní ĩndĩ.

⁴⁶ 'Í ri dō 'yéǵá 'bá mi lě'bá rĩ pi lěé áyu, mi nyo ícò tā múké ìsù āní rá? 'Bá mǔfēngā umbe jezú rĩ u'du'ba rĩ pi† lěkí kpá 'bá ĩ lě'bá rĩ pi lělě ĩndĩ.

⁴⁷ Mi dō 'yéǵá ri mōdó sē mí édrípì ní, tā múké mí ní ìsù 'a ní gé 'dǐgé rĩ ā'di? Pāgānō rĩ pi 'okí nyo tā sǔù 'dĩri tǐnì ku?

⁴⁸ Sâ céré sǐ, lě ĩmi 'okí tā pìrì, sǔ sâ céré sǐ ĩmi Ètèpì 'bũ gé rĩ ní tā 'oó pìrì rĩ tǐnì."

6

Yēsũ kǐnĩ ā sēkí ngá 'bá ngá ākó rĩ pi ní

¹ "Lě ĩmi ndrekí múké, ĩmi dō ri tā múké 'o, tā ĩmi ní 'oó rĩ, lě ĩmi rikí 'oó 'bá rĩ pi èndrètì gé andrekelemgbe kòpi ā ndrekí rí 'yozú kínĩ, ĩmi ri tā múké 'o 'díní ku. ĩmi 'okí dō 'díní, ĩmi ícókí ngá ĩmi Ètèpì ní úmvúlésǐ lěé sēé ĩmi ní 'bũ gé 'dǎá rĩ ìsù ku.

† 5:46 5:46 'Bá mǔfēngā umbe jezú rĩ u'du'ba rĩ pi: 'Bá mǔfēngā umbe jezú rĩ u'du'ba rĩ pi, kòpi Yāhúdǐ rĩ 'bá mǔfēngā umbe jezú rĩ u'du'ba 'bāgú āmbúgú Rómā vé rĩ ní rĩ. Kòpi ri mǔfēngā rĩ u'du āmbúgú 'bāgú rĩ ní 'yoó kòpi ā u'dukí rĩ ndē.

2 “Mi dō ri ngá sē 'bá ngá ãkó rĩ pi ní, lē mī ri tã ni áyú mužú 'bá rĩ pi ní sũ 'bá ĩ 'bã'bée kú tã be p̄ri ri 'bá ngá ĩ ní sēé 'bá ngá ãkó rĩ pi ní rĩ ã tã áyú 'bá Jó Múngú ri Zizú rĩ pi agásĩ, āzini lēt̄i dr̄igé s̄i, 'bá rĩ pi ē íngúkí rí ĩ āní rĩ pi t̄iñi ku. Ádarú á lē lūú ĩmi ní 'd̄ini, ngá 'yēñá k̄opi ní ĩsú rĩ, ĩri tã 'bá rĩ pi ní k̄opi íngúzú 'd̄ari.

3 'Bo mi dō ri ngá sē 'bá ngá ãkó rĩ pi ní, lē 'bá āzi ã n̄i ngá mí ní sēé rĩ vé tã ku.

4 Lē mī sē ngá rĩ k̄iri, 'bá āzi ã n̄i tã ni ku. Kúru mí Ęt̄ep̄i riipi tã ĩ ní 'oó k̄iri rĩ ndreepi rĩ, ĩri mi ũfē rá.

Múngú ri z̄ingára

5 “Īmi kádō rií Múngú ri z̄i, lē ĩmi adrikí sũ 'bá ĩ 'bã'bée kú tã be p̄ri rĩ pi t̄iñi ku, k̄opi lēkí rií pá tuú ur̄u s̄i Múngú ri z̄i Jó Múngú ri Zizú rĩ pi agásĩ, āzini lēt̄i dr̄igé s̄i, 'bá rĩ pi ē íngúkí rí ĩ āní bēn̄i. Ádarú á lē lūú ĩmi ní 'd̄ini, Ngá 'yēñá k̄opi ní ĩsú rĩ, ĩri tã 'bá rĩ pi ní k̄opi íngúzú 'd̄ari.

6 Mi dō ri Múngú ri z̄i, lē mī fi jó agá, mī ũp̄i k̄ēt̄i rĩ cí, 'í z̄i mí Ęt̄ep̄i ĩ ní r̄u 'bá ni ndreé ku rĩ, kúru mí Ęt̄ep̄i riipi tã ĩ ní 'oó k̄iri rĩ vé tã n̄ipi céré rĩ, ĩri mi ũfē rá.

7 Īmi kádō rií Múngú ri z̄i, lē ĩmi rikí átángá íf̄if̄i ãkó ni pi ɛnd̄i z̄i mužú d̄i d̄i sũ 'bá Múngú ri n̄i 'bá kuyé rĩ pi t̄iñi ku, k̄opi ũs̄úkí Múngú ri ícó ĩvé átángá ĩ ní átá kárákará 'd̄i'bée ȳi rá.

8 Lē ĩmi adrikí sũ k̄opi t̄iñi ku, ā'diātās̄iyā tã ĩmi lēé z̄i rĩ, ĩmi Ęt̄ep̄i n̄i ínógos̄i ḡi.

9 “Īmi lēkí dō Múngú ri z̄i, ĩmi z̄ikí 'd̄ini,
“ “Bávé Ęt̄ep̄i 'bũ gé rĩ,

rú mívé rī ē ĩnjĩkĩ ĩnjĩnjĩ.

¹⁰ Lē mālũngā mívé rī ē ímú ĩyí,
lē ā ngakí tã mí ẹsị ní lēé rī

vũ drĩgé nōgó sũ 'bũ gé 'dĩlé rī tĩnjĩ.

¹¹ 'Í sē 'bá ní ǎnyǎngā ụ'dụ ǎndrũ rī gé.

¹² 'Í trũ 'bâ ũnjĩkǎnyǎ 'bá ní 'oó rī agásĩ rá,
sũ 'bá ní 'bá 'bâ 'o'bá ũnjĩ rī pi trũú rī tĩnjĩ.

¹³ Lē mí sē tã ũnjĩ ā ụ'bĩ 'bâ ku, lē mí pa 'bâ
ǎdróko drĩgé sĩ rá.*'

¹⁴ ǎ'diātāsīyǎ ĩmi trũkĩ dō 'bá ĩmi 'o'bá ũnjĩ rī pi
rá, ĩmi Ẹtẹpị 'bũ gé rī kpá ĩmi trũ rá.

¹⁵ 'Bo ĩmi trũkĩ dō 'bá ĩmi 'o'bá ũnjĩ rī pi ku, ĩmi
Ẹtẹpị 'bũ gé rī trũ kpá ĩmi ku.

Yẹsũ ímbá 'bá rī pi ínyá a'bingará vé tã sĩ

¹⁶ "Ími dō ri ĩmi a'bi ngá nyanya sĩ, lē ĩmi rikí
adrii ĩzǎngā sĩ sũ 'bá ĩ 'bǎ'bée kú tã be pịrị rī pi
tĩnjĩ ku, kọpi ri adri ku ĩzǎngā ĩzǎngā rú, 'bá rī
pi ā ndrekí rí 'yozú kínĩ ĩ ri ǎnyǎngā a'bi. Ádarú
á lē lũú ĩmi ní 'dínĩ, ngá 'yẹná kọpi ní ịsú rī, ĩri
tã 'bá rī pi ní kọpi íngúzú 'dǎri.

¹⁷ 'Bo mi dō ri mi a'bi ngá nyangará sĩ, lē mí
íngá mí drị'bí ínganga, mí ụjĩ mí ẹndrẹtị yĩ sĩ,

¹⁸ 'bá rī pi ā nĩkĩ rí 'yozú kínĩ mi ri mi a'bi ngá
nyangará sĩ 'dínĩ ku. 'Bo 'yẹná mí Ẹtẹpị riipi tã ĩ
ní ũzụzụ rī vé tã nịpi céré rī, ĩri mi ụfě rá.

ǎ'bú 'bũ gé 'dǎá rī vé tã
(Lúkǎ 12:33-34)

* **6:13** 6:13 Búkũ Mātáyo vé ĩ ní sĩ Gĩrĩkĩ tị sĩ rī pi ụrụko agá,
sĩkĩ kpá, "mālũngā rī, ũkpō rī, ǎzini íngúngará rī ĩri mívé ní, ā
adri mụzú 'dání'dání rī rá. ǎmĩnǎ."

19 “Lē ĩmi rikí ã' bú 'bãá kuú ĩmi ní vũ drĩgé nōgó ku, vũ drĩgé nōgó, ñjĩríkò ri ngá mbembe, ngá ri údrĩdrĩ, ùgù' bá ri ngá ùgùgù.

20 Lē ĩmi 'bãkí ĩmi ní ngá múké rĩ pi kú 'bũ gé 'dãá, vũrã ñjĩríkò ní ngá izazú ku, ngá ní údrĩzú ku, ùgù' bá ní ngá ùgùzú ku rĩ gé 'dãá.

21 Æ'diātāsīyã mi mĩ ẹsì 'bã ku vũrã mí ní mívé ã' bú 'bãzú rĩ drĩgé.

(Lúkã 11:34-36)

22 “Mì ri lám bã rù' bá nōri vé ni. Mĩ mì dō múké, ñri sē tã mĩ rù' bá gá rĩ pi céré adri múké.

23 Mĩ mì dō ùnjí, ñri sē mĩ rù' bá ri céré adri ñnĩná agá. Mĩ újá dō mi rií tã ñnĩná vé ni 'oó, tã mívé rĩ gō adri ùnjíkãnyākãnyã.

(Lúkã 16:13)

24 “'Bá ãlu ícò ẹzì ngaá 'bá ñrĩ pi ní ku. Sã ãzi sĩ, ñri ãzi rĩ gã sĩ, ñri ãzi rĩ lèlè, dōku ñri ẹzì nga ãzi rĩ ní, ñri ãzi rĩ idede. Mi dō ri ẹzì nga Múngú ní, lè mĩ 'bã ẹsì ãmbúgú mũfēngã drĩgé ku.

Lē ĩmi rikí ĩmi ùsũú drãá tã sĩ ku

(Lúkã 12:22-31)

25 “Kúru á lē 'yoó ĩmi ní 'dĩni, lē ĩmi rikí ĩmi ùsũú drãá rù' bá nōri vé tã sĩ ku. Ænyāngã vé tã, ngá mvuúmvuú rĩ vé tã, ãzini bōngó sũúsu rĩ vé tã, ĩmi rikí ĩmi ùsũú drãá ãní ku. ĩmi kádō ùsũú, ídri vé tã ndē nyo ãnyāngã 'bá ní rií nyaá rĩ kuyé? Rù' bá 'bávè rĩ ndē nyo bōngó 'bá ní rií suú 'bã rù' bá gá rĩ kuyé?

26 ĩmi ndrekí drĩ ãrĩná unga' bá ọrụ 'dĩ' bée ká, kọpi 'ákí ọmvú ku, dōku kọpi ñkũnãkí ãnyāngã ku, dōku kọpi 'bãkí ãnyāngã ñrá agá ku. ĩmi

Ētépì 'bũ gé rĩ ri kòpì ní ànyāngā sē nĩ. Múngú mĩlé gá 'dǎá, ĩmivé tǎ ndē ārínǎ rĩ pi vé rĩ rá, ĩri ngá ĩmi ní lěé rĩ sē ĩmi ní rá.

²⁷ ĩmi dō ri ĩmi ũsũ drǎ tǎ sĩ sũ 'dĩri tĩnĩ, ĩmi nyo ícò adri ca lókí be āco rá?

²⁸ “Ngá ĩmi ní rizú ĩmi ũsũzú drǎzú bōngó ā tǎ sĩ rĩ ā'di? ĩmi ndrekí drĩ pētĩ ā fũ ásé agá 'dĩ'bée ká. Kòpì ngakí ězĩ ku, dōku kòpì údékí bōngó ku.

²⁹ 'Bo á lě 'yoó ĩmi ní 'dĩni, 'bāgú Sōlōmónǎ ri ótũ bōngó ũnyĩ be ni suú, bōngó ĩri ní suú rĩ vé ũnyĩ ndē fũ rĩ pi vé rĩ kuyé.

³⁰ Múngú ri dō pētĩ ā fũ zoópi āndrũ, drũ ĩri únyú rá rĩ pi ā tǎ mba rá píri, Múngú ícò nyo ĩmi ní bōngó sēé suú ku? Ē'yĩngará ĩmivé rĩ mǎdǎǎ.

³¹ Kúru lě ĩmi rikí ĩmi ũsũú drǎá 'yozú kínĩ, “Bá ā'di nya?” dōku “Bá ā'di mvụ?” dōku “Bá ā'di su yǎ 'dĩni ku?”

³² Pǎgánō rĩ pi ri tǎ 'dĩ'bée 'o nĩ. ĩmi Ētépì 'bũ gé rĩ nĩ ngá ĩmi ní lěé rĩ pi ārěvú céré gí.

³³ Drĩdrĩ ni, lě ĩmi 'bākí ẹsĩ céré rizú mǎlũngǎ Múngú vé rĩ vé ězĩ ngazú, lě ĩmi 'okí tǎ pĩri, ngá ĩmi ní lěé rĩ pi, Múngú ri ícò sē ĩmi ní rá.

³⁴ Lě ĩmi rikí ĩmi ũsũú drǎá tǎ drũ vé rĩ sĩ ku, tǎ drũ vé rĩ, ĩri 'i nga drũ. Ụ'dú ǎlu ǎlu ri ívé ĩzāngǎ be.

7

Ā lĩkí 'bá āzi vé tǎ ũnjĩ ku

(Lúkǎ 6:37-38, 41-42)

¹ “Ā lĩkí 'bá āzi vé tǎ 'yozú kínĩ ĩri ũnjĩ ku, Múngú ā lĩ rĩ mívé tǎ ũnjĩ ku.

2 Ā'diātāsīyā ĩmi lĩkĩ dō 'bá ʊrukọ'bée vé tã 'yozú kɪnĩ kọpi ũnjĩ, Múngú ri kpá ĩmivé tã lĩ ũnjĩ, sũ ĩmi ní kọpivé tã lĩ 'yoó kɪnĩ kọpi ũnjĩ rĩ tĩnĩ. Tã ĩmi ní 'oó 'bá ʊrukọ'bée ní rĩ, Múngú ri kpá 'o ĩmi ní sũ ĩmi ní 'oó kọpi ní rĩ tĩnĩ.

3 “Mi ngá mādāṅá 'deépi mí ógúpì mị gé rĩ ndre rá pírí, 'bo ngá 'deépi mí mị gé usegúgú 'dĩri, 'í ndre ku āsĩ?

4 Mi ícọ 'yo 'í lē ngá mādāṅá 'deépi mí ógúpì mị gé 'dĩri ĩpěé rá, 'bo mí ícọ ngá usegúgú 'deépi mí mị gé 'dĩri ĩpěé ku āsĩ?

5 Mi 'bá mi 'bāápi kú tã be pịrì 'dĩri, lē mĩ ĩpě ngá usegúgú 'deépi mí mị gé 'dĩri ũgbále, mĩ ndre rĩ āngũ uletere, mí íbí rĩ ngá mādāṅá 'deépi mí ógúpì mị gé 'dĩri ĩpěé ndō.

6 “Ngá múké ĩ ní lēé sēé Múngú ní rĩ, ā sēkí 'bá adri'bée sũ ũcógú tĩnĩ rĩ pi ní ku. Māyākā ógú'bá ógúògũ ājē be āmbúgú ĩ ní zị pālĩ rĩ pi,* ā sēkí 'bá adri'bée sũ ĩgá tĩnĩ rĩ pi ní ku, ĩmi sēkí dō 'bá sũ 'dĩ'bée tĩnĩ rĩ pi ní, kọpi utu ịnĩ pá sĩ, kọpi gō ĩmi nya drĩ ni gé kpāá.

*'Í zì, 'í ndā, 'í ga kẹ̀tì rĩ
(Lúkā 11:9-13)*

7 “Īmi zìkì, ĩ sē ĩmi ní rá, ĩmi ndākì, ĩmi ịsụ rá, ĩmi gákì kẹ̀tì rĩ, ĩ zì ĩmi ní rá.

8 'Bá rĩ zì dō ngá, ĩ sē ĩri ní rá. 'Bá rĩ ndā dō ngá, ĩri ịsụ rá. 'Bá rĩ ga dō kẹ̀tì rĩ, ĩ zì ĩri ní rá.

* 7:6 7:6 Māyākā ógú'bá ógúògũ ājē be āmbúgú ĩ ní zị pālĩ rĩ pi: Pālĩ ĩndrē sũ ịrā ógúpì ógúògũ ũnyĩ be ājē be āmbúgú rĩ tĩnĩ. Títíríkó ri kọpi údé nĩ ívé kókó'bō agá.

9 “Īmi āsámwú gé 'dīgé, mívé mváná zì dō pánɡa mí tì gé, mì nyo ícó ĩri ní írā sē áyu rá?

10 Dōku zì dō ĩ'bí, mì ícó ĩri ní ĩnī sē áyu rá?

11 Īmi 'bá adri'bée ũnjikānyā be 'dī'bée, ĩmi dō ícó ngá múké sē ĩmivé anjíná rī pi ní fēfē rú rá píri, kúru ĩmi Ètépì 'bū gé rī ícó nyo ngá múké sēē fēfē rú 'bá ngá zì'bá 'í vúɡá rī pi ní ku?

12 Lē ĩmi 'okí 'bá rī pi múké, sū ĩmi ní lēē 'bá rī pi ā 'okí ĩmi múké rī tīnī. Tāĩmbì Mósē vé rī, āzini tā nēbī rī pi ní sī rī vé ífífí adriipi 'dī.

Kĕtì mādānà rī

(Lúkã 13:24)

13 “Lē ĩmi fikí kĕtì mādānà rī agásī. Ā'diātāsīyā kĕtì ẹpì rī, āzini létì ẹpì rī, ĩri 'bá rī jì fi drāngará agá, 'bá kárakarà pi fi muzú 'a ni gé sī nī.

14 'Bo kĕtì mādānà rī, āzini létì ure rī, 'bá rī mu ānì ídríngará ísù, 'bá kíníkinijá ni pi 'yéńá fi ídri rī ísù nī.

Ī pẹtì rī nī áamá ĩrivé ũ'a sī

(Lúkã 6:43-45)

15 “Lē ĩmi adrikí mī be kọwụ nēbī ũnjó rú 'dī'bée sī. Kọpi ri ĩ 'bā adri sū kābīlō ídrikídri rī tīnī, 'bo ẹsì gélésī, kọpi índrékí sū ārākíla āngū ũndīipi kpélékpélé rī tīnī.

16 Mì kọpi nī áamá tā kọpi ní 'oó rī sī, sū mí ní pẹtì rī pi nī áamá ĩvé ũ'a sī rī tīnī. 'Bá rī pi nyo ícó ũ'a vinyọ vé rī, dōku fígí vé rī ũtī pẹtì ũcékúcé be rī sígé rá?

17 Pẹtì múké rī, ũ'a ni ri adri múké, 'bo pẹtì ũnjí rī, ũ'a ni ri adri ũnjí.

18 Peṭi múké rĩ ícọ 'aá ũ'a be ũnjí ku, āzini peṭi ũnjí rĩ ícọ 'aá ũ'a be múké ku.

19 Peṭi 'aápi múké ku rĩ, ĩ ĩri ga í'dé vūgá, ĩ 'du 'be ācí agá.

20 ĩ peṭi rĩ nĩ áamá ũ'a ĩrivé rĩ sī, kúru ĩ 'bá ũnjó rú rĩ pi nĩ áamá tā kôpi ní 'oó rĩ sī.

*Yésũ gã 'bá ívé tā 'du'ba nga'ba ku rĩ pi sī
(Lúkã 13:26-27)*

21 "'Bá ri'ba ma zi'ba ti sī 'Úpí, Úpí,' 'dĩ'bée āsámvú gé, urukọ'bée ícókí fií mālūngā 'bũ vé rĩ agá ku, 'yéṅá 'bá ri'ba tā má Ẹtẹpi 'bũ gé rĩ ní lěé ã 'dukí ngaá rĩ 'du'ba nga'ba rá rĩ pi ícọ fi 'bũ gé 'dãá nĩ.

22 Ụ'dụ ĩ ní ímúzú tā lizú 'dãri sī, 'bá kárakará pi ma zi, 'Úpí, Úpí, 'bá ũlũkí nyo ụ'dụkọ múké rĩ mĩ rú sī kuyé? Āzini 'bá údrókí nyo índrí ũnjí rĩ pi mĩ rú sī kuyé? Āzini 'bá 'okí nyo tā āyāzú āyāyā ni ũkpō mívé rĩ sī kuyé?'

23 Kúru ma ímú 'yo kôpi ní, 'Á nĩ ĩmi kuyé. ĩmi 'bá tā 'o'ba ũnjí 'dĩ'bée, ĩmi dẹkí ĩmi 'dĩsĩ rá!'

*'Bá ĩrĩ jó sị'ba rĩ pi
(Lúkã 6:47-49)*

24 "'Bá tā mávé rĩ yiipi rá, āzini tā ni 'duṅpi ngaápi rá rĩ, adri sū 'bá úmĩ be, jó sīpi ndūú ni ã'bāápi ũkpó ũkpó írā sī rĩ tịni.

25 Yííḡó 'dì āmbúgú, yíi ti jó rĩ ĩmũlũú, ũlí vi jó rĩ, 'bo jó rĩ arí kuyé, ã'diātāsīyā sị jó rĩ ũkpó ũkpó.

26 'Bá tā má ní ímbá rĩ yiipi ku, āzini tā ni 'duṅpi ngaápi ku rĩ, adri sū 'bá azakaza rú, jó sīpi cínýáfā agá rĩ tịni.

27 Yǐgó 'dì ãmbúgú, yǐ tǐ jó rĩ ãmũlũu, ũlí vǐ jó rĩ, jó rĩ árí rǔyũ vũgá.”

28 Yēsũ kã átángá rĩ átá deęé gí, 'bá bǐtríká rĩ pi ãyākí ãyãyã tã ĩri ní ímbá 'dĩri sĩ,

29 ã'diãtãsiyã Yēsũ ímbá tã rĩ ũkpõ be, ímbá tã rĩ sũ 'bá Mósẽ vé tãĩmbĩ ímbá'bá rĩ pi ní ímbá rĩ tĩnĩ kuyé.

8

Yēsũ ídrí ágó ũfú ní nyaá rĩ (Márakõ 1:40-45; Lúkã 5:12-16)

1 Yēsũ kã ísí ĩrã drĩgé 'dãásĩ vũgá nõó, 'bá bǐtríká 'dekí mužú vǔdrĩ ni gé sĩ.

2 Ágó ãzi ũfú* ní nyaá ni ímũ kũmũcí ũtĩ Yēsũ ęndręti gé, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, “Úpí, mí ã'yĩ dõ rá, mí ídrí ma.”

3 Yēsũ ní 'ĩ drĩ suzú ágó rĩ ã rǔ'bá úlózú, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, “Má ã'yĩ rá, lã mĩ rǔ'bá ã adri ule.” Koro ũfú rĩ ní deęú ágó rĩ ã rǔ'bá gá sĩ.

4 Kúru Yēsũ ní 'yozú ágó rĩ ní kĩnĩ, “Lã mĩ lũ tã 'dĩri 'bá ãzi ní ku. 'Í mụ mi 'i'daá átálágú rĩ ęndręti gé, 'í 'yo ĩri ní mĩ rǔ'bá ícá múké gí. Kúru

---

* 8:2 8:2 ũfú: Tãĩmbĩ Mósẽ vé rĩ kĩnĩ, 'bá ũfú ní nyaá rĩ, ĩri ãzãvũ rú, ã'yĩkí ĩri adrií 'bá ĩsērélẽ vé rĩ pi ãsãmvú gé ku. Drã ũfú vé rĩ deę dõ rǔ'bá ni gé sĩ gí, lã ã mụ 'i 'i'daá átálágú rĩ ęndręti gé, átálágú rĩ ĩri ndre, ĩri 'yo drã rĩ deę rǔ'bá ni gé sĩ gí. 'Í lã Lęvĩtikã 14:1-32.

í jì fěfě sěe átálágú† rĩ ní, sũ tǎimbị Mósẽ‡ ní sěe rĩ tĩnị, 'bá rĩ pi ã nĩkí rí 'yozú kìnĩ mĩ rụ' bá ícá múké gí."

*Yēsũ ídrí ũgalaku rĩ vé átí' bá
(Lúkã 7:1-10; Yũwánĩ 4:43-54)*

⁵ Yēsũ kã fíí Kǎpārānāúmã gá 'dǎá, ũgalaku ãngáráwá rĩ pi vé rĩ§ ní ímúzú Yēsũ vúgá nōó, ĩri ní Yēsũ ri mǎzú drị ĩrĩ sĩ.

⁶ ĩri ní 'yozú kìnĩ, "Úpí, mǎvé átí' bá la kú gbóló drịgé, ícọ ẹcị tuú 'bǎ ku, ĩri ri ĩzāngǎ nya ambamba."

⁷ Yēsũ ní 'yozú ĩri ní kìnĩ, "Ma mụ ĩri ídrí rá."

⁸ ũgalaku rĩ ní 'yozú kìnĩ, "Úpí, mǎ ícọ mi ã'yĩ mụú mǎvé ãngá 'dǎá ku. Mí átá átángá rĩ nōgọ, mǎvé átí' bá rĩ ícọ ídrí rá.

⁹ ũgalaku ambugu ni pi anigé má drịlé gá, ma ãmbúgú ãngáráwá rĩ pi drịgé, kọpi tǎ yị má tị gé. Ma ícọ 'yo ãlu ni ní, "Í mụ," ĩri ícọ mụ rá. Ma ícọ 'yo āzini ní, "Mí ímụ," ĩri ímụ rá, Ma ícọ 'yo mǎvé átí' bá ní, "Í 'dụ tǎ 'dĩri ngáá,' ĩri tǎ rĩ 'dụ nga rá."

---

† **8:4** 8:4 Átálágú: 'Bá ĩsērélē vé rĩ pi ãsámvú gé, 'yéná átálágú ri rọbọñọ zǎ Jó Múngú vé rĩ agá 'dǎá nĩ. Atala rĩ pi ri ĩfũ úyú Léví vé rĩ agá. ‡ **8:4** 8:4 Mósẽ: Yōsépá kǎ drǎá gí, 'bǎgú Ẹjẹpétó vé rĩ 'bǎ anjị ĩsērélē vé rĩ pi ẹzị ngáá túgẹrị rú caá ílì mǔdǔrǔlǔ sụ (400). Kúru Múngú ní Mósẽ ri ĩpẹzú ímúzú anjị ĩsērélē vé rĩ pi pazú adringára túgẹrị rú rĩ agásĩ. Múngú sē tǎimbị rĩ Mósẽ ní, ã lū anjị ĩsērélē vé rĩ pi ní, sězú ĩ ní tǎimbị rĩ zizú tǎimbị Mósẽ vé ni ãní. Tíkí Mósẽ ri ĩsụ ãkūdē ílì rĩ ca élfũ ǎlu mǔdǔrǔlǔ sụ (1,400), ĩsụ ãkūdē tíkí drị Yēsũ ri kuyé. 'Í lǎ Wǔngará 2-24. § **8:5** 8:5 ũgalaku ãngáráwá rĩ pi vé rĩ: ĩri ãngáráwá mǔdǔrǔlǔ ǎlu rĩ pi ẹ drị kọopi ni.

10 Yésũ kã tã 'dĩri yị, sē ãri ní ãyãngará, ãri ní 'yozú 'bá 'î pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní kĩnĩ, “Ádarú á lē lūũ ãmi ní 'dĩni, Īsērélē rĩ pi ãsámvú gé, 'bá ãzi má ní ãsú ẹ'yĩngará be ágó nōri vé rĩ tĩnị 'dãáyo.

11 Á 'yo mí ní 'dĩni, 'bá kárakará pi íbĩ íngá ũtú ní ãfũngará gálésĩ, ãzini ũtú ní 'dengará gálésĩ, kôpi ímú ĩ úmú ũmũ nya Ābūrámã pi be, Īsákã pi be Yókóbũ pi be, mālũngã 'bũ vé rĩ agá.

12 'Bo Yãhúdĩ Múngú rĩ ẹ'yĩ 'bá kuyé rĩ pi, ĩ ímú kôpi dro fũ mālũngã Múngú vé rĩ agásĩ ãmvé, kôpi mụ adri vūrã bĩpi nĩpi cịcị rĩ agá, kôpi ímú ngo, ãzini sịkányá cì ãcì rĩ vé fĩngará ĩ rụ 'bá gá rĩ sĩ.”

13 Kúru Yésũ ní 'yozú ũgalaku ãngaráwá rĩ pi vé rĩ ní kĩnĩ, “Í mvi gōó 'bětĩ, sũ mí ní ẹ'yĩ 'yozú kĩnĩ, ãtĩ'bá mívé rĩ ídrí rá rĩ tĩnị, ãtĩ'bá rĩ ídrí gí.” Āngaráwá rĩ pi vé ãmbúgu rĩ ca mụy ịsú ívé ãtĩ'bá rĩ ídrí gí, ídrí sã Yésũ ní 'yoó 'dãri gé.

Yésũ ídrí 'bá kárakará

(Mãrákō 1:29-34; Lúkã 4:38-41)

14 Yésũ kã fĩ Pétēró vé jó agá 'dãá, ịsú Pétēró ãdrépị la kú gbólọ drĩgé, rụ 'bá ni ko gbírílí.

15 Yésũ ní ũkú rĩ ẹ drị ruzú, drã rĩ ní dezú ũkú rĩ rụ 'bá gá sĩ. Kúru ãri ní íngázú uru, ãri ní ínyá á'dízú sēzú Yésũ ní.

16 Ũndrējã 'dãri sĩ, ịjĩkí 'bá kárakará índrí ũnjí be ni pi ímú Yésũ vúgá nōó, Yésũ kã átá, índrí ũnjí rĩ pi fũkí 'bá 'dĩ'bée drĩgé sĩ rá. Yésũ ídrí 'bá drã be rĩ pi ãrēvú céré.

17 Tã ótú Múngú ní ẹzi, nẹbĩ Īsáyã ní 'yoó rĩ nga 'i fũú tị ni gé gí kĩnĩ,

“Sē 'bávė drã đẹ 'bâ rụ' bá gá sĩ gí,
 ãzini 'du drã đẹ' bá ku rĩ pi 'bâ rụ' bá gá sĩ
 gí.”

*Yēsũ ã pámvú ùbĩngára tã ni mbamba
 (Lúkã 9:57-62)*

¹⁸ Yēsũ kã ndree 'bá kárakará trakí 'î gãrã kúrũ, ìri ní 'yozú kĩnĩ, lē 'bâ zokí yĩĩ bálãlã rĩ mužú álé 'dãá.

¹⁹ Kúru 'bá riipi tãĩmbĩ Mósē vé rĩ ímbápi rĩ ní ímúzú Yēsũ vúgá nŏó, ìri ní 'yozú kĩnĩ, “Ímbápi, ma 'de mužú mí vúgá sĩ ìndĩ vŭrã mí ní lēzú mužú rĩ gé 'dãá.”

²⁰ Yēsũ ní újázú ìri ní kĩnĩ, “Ūfá pi 'bụ be rizú lazú ãní, ãrígá unga' bá ụrụ sĩ rĩ pi ìvé jó be, 'bo ma 'Bá Mvá 'i,* vŭrã má ní mâ drĩ suzú adrizú ni 'dãáyo.”

²¹ 'Bá ìri ã pámvú ùbĩ' bá rĩ pi vé ãzi ní 'yozú ìri ní kĩnĩ, “Ūpí, mâ mụ drĩ má ẹtẹpi ri sĩĩ ùgbále ká.”

²² 'Bo Yēsũ ní 'yozú ìri ní kĩnĩ, “Mí ímú mâ pámvú ùbĩ, 'í ku 'bá ùdrã' bá gí rĩ pi ã sĩkí ìvé 'bá ùdrã' bá gí rĩ pi.”†

*Yēsũ uga ùlí v̄ipi ùkpō be rĩ
 (Mārākō 4:35-41; Lúkã 8:22-25)*

²³ Kúru Yēsũ pi ní tuzú kúlúmgbá agá ívé 'bá 'î pámvú ùbĩ' bá rĩ pi be.

8:17 8:17 Īsáyã 53:4 * **8:20** 8:20 'Bá Mvá: Yēsũ zĩ 'i 'Bá Mvá lüzú kĩnĩ, 'i Kúrísítō 'i, 'i málũngã rĩ rụ mužú nyonyo. 'Í lã Dányélē 7:13-14. † **8:22** 8:22 'Í ku 'bá ùdrã' bá gí rĩ pi ã mụkí ìvé 'bá ùdrã' bá gí rĩ pi s̄ngará gá: Yēsũ 'yo tã 'dirí 'díní ã' diātãsiyã ìri múké 'bá rĩ ní Yēsũ ã pámvú ùbizú ãndrũ ndē ìri ní tēzú cimgbá ẹtẹpi ní drãzú ùgbále.

24 Koro ũlí ní íngázú vızú ũkpō be, sē yǐí rĩ úvǎ ngũyá ngũyá, lē tǐí kũlúmgbá rĩ agá. 'Bo ịsụ ǎkũdē Yēsũ ri ú'dụ ko.

25 Ịrívé 'bá ịri ǎpámvú ũbǐ'bá rĩ pi ní ịri aruzú ú'dụ gélésĩ, kọpi ní 'yozú ịri ní kǐnĩ, “Úpí, 'bá ri tǐ yǐí ǎ ndúgé, 'í pa 'bá fô!”

26 Yēsũ ní újázú kọpi ní kǐnĩ, “Ngá ịmi ní adrizú ụrǐ sǐ rĩ ǎ'di? Ịmívé ẹ'yǐngára mǎdǎǎ.” Kúru ịri ní ngazú ụrụ sǐ, ịri ní átázú ũkpō be kǐnĩ, ũlí vǐipi ũkpō be 'dǐri, ǎzini yǐí riipi úvǎpi ngũyá ngũyá 'dǐri ǎ tu pá, ũlí vǐipi rĩ, ǎzini yǐí riipi úvǎpi ngũyá ngũyá rĩ gō pá tuú rá!

27 ǎgō kũlúmgbá agá rĩ pi ǎyǎkí tǎ 'dǐri sǐ ǎyǎyǎ, kọpi ní zızú kǐnĩ, “ǎgó ũlí vǐipi ũkpō be 'dǐri ugaápi, ǎzini yǐí riipi úvǎpi ngũyá ngũyá 'dǐri ugaápi pá tuúpi 'dǐri 'bá íngóni ní?”

*Yēsũ ịdrí 'bá ịrǐ ịndrǐ ũnjí be ni pi
(Mǎrǎkō 5:1-20; Lúkǎ 8:26-39)*

28 Yēsũ kǎ yǐí bǎlǎlǎ rĩ zoó caá ǎngũ Gērásǎ vé rĩ gé 'dǎá, ǎgō ịrǐ ịndrǐ ũnjí be ni pi ri adri 'búrędrǐ rĩ pi ǎsámvú gé 'dǎá, kọpi ní ímúzá Yēsũ vúgá nōó. Kọpi ọjógó ọjógó, 'bá ǎzi ícọ ẹlǐí lẹtí 'dǎri gé sǐ ku.

29 ǎgō 'dǐ'bée ní trezú ú'dụkọ be ụrụ 'dǎá kǐnĩ, “Yēsũ Mvǎ Múngú vé rĩ, ngá mí ní lēé 'bá vúgá rĩ ǎ'di? Mí ímụ 'bá ní ịzǎngǎ sēé ịsúzú sǎ ni ícọ drǐ kuyé?”

30 Vǐrǎ 'dǎri ị ri ịgá úcé ǎní, ǎsámvú ni vǐ kọpi be kuyé.

31 Índrí ũnjí rĩ pi ní Yésũ ri mǎzú kǐnĩ, “Í lē dō 'bâ droó fũú ǎmvé, 'í pē 'bâ muḡú úfí ĩgá rĩ pi agá.”

32 Yésũ ní 'yozú kôpi ní kǐnĩ, “Ĩmi muḡí!” Índrí ũnjí rĩ pi ní fũzú ǎgō 'dĩ'bée rú'bán gá sǐ, muḡú úfízú ĩgá rĩ pi agá, ĩgá rĩ pi ní njuzú muḡú ọngú sǐ ǎngũ úlúpi úlúlũ rĩ gé 'dǎá, kôpi ní u'dezú ũdrázú yĩ bǎlǎlǎ rĩ agá 'dǎá.

33 'Bá ri'bán ĩgá rĩ pi úcé'bán rĩ pi ní njuzú muḡú kũrú agá 'dǎá, kôpi ní muḡú tǎ 'i ngaápi 'dĩri ũlũzú, ǎzini kôpi ní tǎ 'i ngaápi ǎgō ĩrĩ índrí ũnjí be 'dĩ'bée rú'bán gá rĩ pi ũlũzú.

34 'Bá kũrú agá rĩ pi céré ngakí ĩfũú ímú Yésũ vúgá nōó. Kôpi kǎ Yésũ ri ndreé, kôpi mǎkí Yésũ ri kǐnĩ, Yésũ ǎ fũ ĩvé ǎngũ agásĩ 'dĩisĩ rá.

9

Yésũ ídrí ágó pá be 'bélé'béle ni (Mǎrǎkō 2:1-12; Lúkǎ 5:17-26)

1 Yésũ ní tuzú kũlúmgbá agá, gō yĩ bǎlǎlǎ rĩ zoó muḡú ǎlé kũrú ĩri ní rizú adrizú rĩ agá 'dǎá.

2 ǎgō uruḡo'bée ní ágó pá be 'bélé'béle ni í'dúzú pórōsĩ sǐ ĩjízú Yésũ vúgá nōó. Yésũ kǎ kôpivé ẹ'yĩngará nĩ ǎmá, ĩri ní 'yozú ágó pá be 'bélé'béle rĩ ní kǐnĩ, “Mǎ mvá rĩ, mí adri ĩzǎngǎ sǐ ku! Trũkí mi mívé ũnjikǎnyǎ agásĩ gí.”

3 'Bá Mósē vé tǎimbí ímbá'bán rĩ pi ǎ uruḡo ní rizú átázú ĩ ǎsámvú gé sǐ kǐnĩ, “Ágó 'dĩri ĩnjĩ Múngú ri ku! Ágó rĩ ũsũ 'i Múngú 'i?”

4 Yēsū nī tā kōpi ní rií ũsŭŭ rī rá, ĩri ní 'yozú kīnī, “Ngá ĩmi ní rizú tā ũnjí ũsŭzú ĩmî ẹsị agá 'díní rī ā'di?

5 Mâ 'yo rí tā rī íngóni? Mâ 'yo rí, “Trūkí mi mívé ũnjīkānyā agásī gí 'díní,’ dōku mâ 'yo, “Í nga ụrụ ẹcị tuú’?

6 'Bo á lē lūú ĩmi ní 'yozú kīnī, ma 'Bá Mvá 'i, ma ũkpō be ũnjīkānyā trūzú vū drīgé nōgó” ĩri ní kúru 'yozú ágó pá be 'bélé'béle rī ní kīnī, “Í nga ụrụ, 'í 'dụ mívé pórōsī, 'í mvi 'bẹtí.”

7 Ágó rī ní kúru ngazú ụrụ, ĩri ní 'dezú mužú 'bẹtí.

8 'Bá bítríká rī pi kâ tā 'dīri ndreé, sē kōpi ní ũrī, kōpi ngakí rií Múngú ũkpō sēepi 'bá rī pi ní 'dīri íngú.

Yēsū zi Mātáyo ri

(Mārākō 2:13-17; Lúkā 5:27-32)

9 Yēsū ká rií 'deé mužú lẹtị gé sī, ĩri ní Mātáyo ri ndrezú, úrí kuú jó ĩ ní rizú mŭfēngā umbe jezú rī u'duzú 'bāgú āmbúgú Rómā vé rī ní rī agá. Yēsū ní 'yozú ĩri ní kīnī, “Mí ímú adrií 'bá mâ pámvú ũbīpi ni,” Mātáyo ní koro ngazú ụrụ, ĩri ní 'dezú mužú Yēsū vúgá sī.

10 Yēsū pi kâ rií ínyá ũndrējá vé rī nyaá Mātáyo vé āngá 'dāá, 'bá mŭfēngā umbe jezú rī u'dụ'bá rī pi, 'bá ri'bá ũnjīkānyā 'o'bá rī pi be, ímúkí úrí ínyá nyaá Yēsū pi be trú, āzini ĩrivé 'bá ĩri ā pámvú ũbī'bá rī pi be trú.

11 Fārūsī rī pi kâ tā 'dīri ndreé 'díní, kōpi ní 'bá Yēsū ā pámvú ũbī'bá rī pi zizú kīnī, “Ímivé 'bá riipi āngū ímbápi rī ri ínyá nya 'bá mŭfēngā

umbe jezú rĩ u'du' bá rĩ pi be, āzini 'bá ũnjĩkãnyã 'o'bá rĩ pi be trũ ã'diātãsi?"

12 Yēsũ kã ta kôpivé 'dĩri yĩ, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, "'Bá drã ākó rĩ ndã 'bá ũjó sēepi ni ku, 'bá drã be rĩ, ĩri 'bá ũjó sēepi ni ndã nĩ

13 'Bo ĩmi mukĩ tã ĩ ní sĩ 'dĩri ã fĩfĩ ũnĩ, 'Á lē ĩmĩ ēsĩ ã adri ĩdrĩkĩdri, adri 'yozú kĩnĩ á lē ĩmi zãkĩ má ní rōbōñō yã 'dĩni kuyé.' Má ĩmũ 'bá tã 'o'bá pĩrĩ rĩ pi zĩ kuyé, má ĩmũ 'bá ũnjĩkãnyã 'o'bá rĩ pi zĩ."

'Bá rĩ pi zĩkĩ Yēsũ ri ngá nyanya a'bingará ã tã sĩ

(Mārākō 2:18-22; Lúkã 5:33-39)

14 U'du' ālu, 'bá Yũwãnĩ ã pámvú ũbĩ' bá rĩ pi ní ĩmũzú Yēsũ ri zizú kĩnĩ, "'Bã Fãrũsĩ rĩ pi be ri 'bã a'bi ngá nyanya sĩ rá pĩrĩ, mívé 'bá mĩ pámvú ũbĩ' bá rĩ pi a'bikĩ ĩ ngá nyangará sĩ ku āsĩ?"

15 Yēsũ ní újázú kôpi ní kĩnĩ, "Kêrégú ômúrúgô rĩ vé rĩ dō drĩ ũmũ ĩmũ' bá ômúrúgô rĩ jengará gá rĩ pi āsámvú gé anigé, ũmũ rĩ pi nyo ícô adri ĩzãngã sĩ rá? Sã āzi ri ĩmũ 'dĩ' dĩ, kádô ĩmũ ômúrúgô rĩ vé kêrégú 'dujú kôpi āsámvú gé sĩ, kúru kôpi ĩmũ ĩ a'bi ngá nyangará sĩ.

16 "Bōngó dēepi gĩ rĩ, ícókĩ bōngó ú' dí ĩsĩ vũrã āsĩpi gĩ rĩ ícĩ ānĩ ku, ã'diātãsiyã bōngó 'i nyaápi kú ĩrĩkô rú gĩ rĩ, ícĩkĩ dō úlē ni ôzũũ bōngó ú' dí ni sĩ, ĩri gō āsĩ mužú drĩgélé, úlē ni gō adri āmbúgu.

17 'Bá āzi ícọ vinyọ ĩ ní zoó ú'dí rú rĩ tōó lā'bú* ĩ ní ícọ jǔrú rú ụkụ ni agá ku. 'Bá rĩ tō dō vinyọ rĩ lā'bú ĩ ní ícọ jǔrú rú ụkụ ni agá, jǔrú rĩ āfí rá, ĩri sē vinyọ rĩ dā vūgá. Lē ā tōkí vinyọ rĩ jǔrú ú'dí ni agá, ĩri sē lā'bú rĩ ícọ āfí ku, vinyọ rĩ ícọ dāá vūgá ku."

Yēsũ ri ũkpō be 'bá idrízú
(*Mārākō 5:21-43; Lúkā 8:40-56*)

18 Yēsũ kā rií átá, drĩkoma āzi ní ímúzá kǔmǔcí ũtǐzú Yēsũ ẹndrẹtị gé kǐnĩ, "Mávẹ mvá ũkúná drā sá 'dĩri sǐ gí. Mí ímú drị 'bāá drị ni gé, ẹ ídrí rí gǔó ũzi."

19 Yēsũ pi ní 'dezú mụzú vudrị ni gé sǐ ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be.

20 Sá 'dāri gé, ũkú āzi ārí ri ẹcị rụ'bá ni gé sǐ caá ílì mụdrị drị ni ịrĩ, ũkú rĩ ímú Yēsũ ā úgóró gálésĩ, ĩri ní Yēsũ vé bōngó akoó rụkụ rĩ ẹ tị úlózú.

21 Ụsũ 'í ẹsị agá 'dālẹ kǐnĩ, "Má uló dō Yēsũ vé bōngó akoóko rĩ ẹ tị, ma ícọ ídrí rá."

22 Yēsũ ní 'i újázú ĩri ndrezú, Yēsũ ní 'yozú kǐnĩ, "Mvá ũkúná 'dĩri, mí adri ìzāngā sǐ ku, mívé ẹ'yīngará sē mí ídrí gí." Sānā 'dāri gé, ārí rĩ vé ẹcịngará gō pá tuú rá.

23 Yēsũ kā fií drĩkoma rĩ vé jó agá 'dāá, kā yịi 'bá bītríká rĩ pi ri ẹrị co āvũ rĩ ngozú,

24 ĩri ní 'yozú kǐnĩ, "Ìmi fūkí āmvẹ, mvá ũkúná rĩ drā kuyẹ, ĩri ri ú'dú ko." 'Bo kọpi rikí guúgu tā Yēsũ ní 'yoó 'dĩri sǐ.

* 9:17 9:17 Lā'bú: Yāhūdị rĩ pi vé mērẹ gá, kọpi ri lā'bú ícọ jǔrú rú vinyọ tōzú. Tā Yēsũ ní ímbá 'dĩri ĩri vinyọ ú'dí rĩ vé tā 'da, āzini jǔrú ụkụ rĩ, ĩri tǎimbị Mósẹ vé rĩ 'da.

25 Yēsũ kā 'bá kárakará rĩ pi pĕé fūú mužú ãmvé 'dǎá gí, ĩri ní fizú mužú jó agá 'dǎá, ĩri ní mvá ũkúnǎ rĩ ě drĩ ruzú, mvá ũkúnǎ rĩ ní íngázú uryu.

26 Tǎ 'dĩri ayi mužú kũrú 'dǎri agásĩ céré.

Yēsũ idrĩ 'bá ĩrĩ mĩ be ěsĩ'bá gĩ ni pi

27 Yēsũ kā ngaá mužú, 'bá ĩrĩ mĩ be ěsĩ'bá gĩ ni pi 'dekĩ mužú Yēsũ vúgá sĩ, kŕopi ní Yēsũ ri zizú kĩnĩ, “Dǎwúđĩ ǎ Mvá rĩ,† 'í ndre ĩzǎngǎ 'bávé rĩ fŕo!”

28 Yēsũ kā fiú mužú jó agá 'dǎá, 'bá mĩ be ěsĩ'bá gĩ rĩ pi ní fizú mužú Yēsũ vúgá 'dǎá, Yēsũ ní kŕopi zizú kĩnĩ, “Īmi ě'yĩkĩ 'yozú kĩnĩ ma ícŕo ĩmĩ mĩ zĩ rá 'dĩni rá?”

Kŕopi ní újázú kĩnĩ, “Úpĩ, 'bá ě'yĩkĩ rá, mi 'bá mĩ zĩ rá.”

29 Kúru Yēsũ ní kŕopi ě mĩ úlózú ǎlu ǎlu céré, ĩri ní 'yozú kŕopi ní kĩnĩ, “Īmi ní ě'yĩĩ gĩ rĩ sĩ, ma ĩmi idrĩ rá.”

30 Koro kŕopi ě mĩ ní 'i zizú ǎngũ ndrezú. Yēsũ ní 'yozú kŕopi ní kĩnĩ, “Lĕ ĩmi ũlũkĩ tǎ 'dĩri 'bá ǎzi ní ku.”

31 Kŕopi ní 'dezú mužú, 'bo kŕopi gŕokĩ tǎ rĩ ũlũú mužú kũrú rĩ agásĩ céré.

Yēsũ idrĩ ágó átapi ku ni

32 Yēsũ pi kǎ riĩ 'deé mužú ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be, 'bá uryukŕo ní ágó ǎzi índrĩ ũnjĩ be átapi ku ni íjizú Yēsũ vúgá nõó.

† 9:27 9:27 Dǎwúđĩ ǎ Mvá rĩ: Múngú ęzi kĩnĩ, Kúrísítŕo ri úmvúlésĩ ímú ĩfũ úyú 'bágú Dǎwúđĩ vé rĩ agá. 'Í lǎ 1 Sǎmũélĕ 16:1-13; Sǎwúmǎ 132:11-12.

³³ Yēsũ ní índrí ũnjí rĩ drozú fũzú ágó rĩ drĩgé sī, ágó ándúru átápi ku rĩ ní í'dózú átázú. 'Bá bĩtríká rĩ pi áyākí tā 'dĩri sī áyāyā, kōpi ní 'yozú kínĩ, “Tā āzi nga drĩ 'i āngũ Īsērélē vé rĩ agá sũ 'dĩri tĩnĩ kuyé!”

³⁴ 'Bo Fārúsĩ rĩ pi ní 'yozú kínĩ, “Ágó 'dĩri ri índrí ũnjí rĩ pi údro ũkpō āmbúgu índrí ũnjí rĩ pi vé rĩ sī.”

Yēsũ 'bā ẹsĩ múké 'bá rĩ pi ní

³⁵ Yēsũ ní ẹcízú kũrú rĩ agásĩ, āzini gúrú rĩ pi agásĩ, ri 'bá rĩ pi ímbá Jó Múngú ri Zìzú rĩ pi agásĩ, ri ú'dúkó múké mālũngā vé rĩ ā tā ũlũú, ri 'bá drā be āndiāndí rĩ pi ídrí mužú.

³⁶ Yēsũ ká 'bá bĩtríká rĩ pi ndreé, sē ĩri ní ĩzāngā, ā'diātāsīyā ĩzāngā kōpivé rĩ aga rá, 'bá āzi kōpi ē ĩzā kōopi ni 'dāáyo, kōpi índrékí sũ kābĩlō 'bá úcépi ni ní adriú 'dāáyo rĩ tĩnĩ.

³⁷ ĩri ní 'yozú ívé 'bá 'í pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní kínĩ, “Ānyāngā rĩ ka ambamba, 'bo 'bá ānyāngā rĩ ĩkũnā'bá rĩ pi gārú.”‡

³⁸ Lē ĩmi zíkí Úpí ọmvú 'dĩpa rĩ, ā pē rí 'bá rĩ pi muẹ ívé ọmvú agá 'dāā ānyāngā rĩ ĩkũnāá.

10

*Yēsũ pē ívé 'bá áyúāyũ muḍrĩ drĩ ni ĩrĩ rĩ pi
(Mārākō 3:13-19; Lúkā 6:12-16)*

‡ **9:37** 9:37 'Bá ānyāngā rĩ ĩkũnā'bá rĩ pi gārú: Tā 'dĩri vé ififfi 'dĩni, 'bá lē'bá Yēsũ ri ẹ'yì'bá rĩ pi kárakarā, 'bo 'bá ú'dúkó múké rĩ ũlũ'bá rĩ pi gārú.

¹ Yēsũ ní ívé 'bá 'î pámvú ũbĩ 'bá mụdrị drị ni ñrị rĩ pi zizú, sē kôpi ní ũkpõ índrị ũnjí rĩ pi údrózú, āzini 'bá drā be āndíāndí rĩ pi ídrízú.

² Yēsũ vé 'bá áyúāyũ rĩ pi* vé rú pi 'dĩ, 'bá drịdrị rĩ, Sịmónā 'i, ñrivé rú āzi Pétēró 'i, āzi rĩ Pétēró édrịpi Āndēréyā 'i, Yōkóbũ Zēbēdáyō mvọpi 'i, Yōkóbũ édrịpi Yũwánĩ 'i,

³ Pílípũ 'i, Bātílímáyō 'i, Tómā 'i, Mātáyo 'i, Mātáyo ri 'bá mūfēngā umbe jezú rĩ u'dụúpi ni, Yōkóbũ Ālāfáyō mvọpi 'i, Tādáyō 'i,

⁴ Sịmónā ẹsị 'bāápi 'bá ívé rĩ pi ẹ ịsúkí rí drịwālā rĩ 'i, āzini Yúdā Īsīkārīyótā gōopi Yēsũ ā ũli 'beepi rĩ 'i.

Yēsũ ímbá ívé 'bá áyúāyũ mụdrị drị ni ñrị rĩ pi (Mārākō 6:7-13; Lúkā 9:1-6)

⁵ Yēsũ ní 'bá mụdrị drị ni ñrị 'dĩ' bée pēzú mụzú, ñri ní ẹzizú kôpi ní kīnĩ, "Lē ñmi mụkí 'bá adri 'bá Yāhūdị rú ku rĩ pi āsámvú gé 'dāá ku, dōku lē ñmi fikí kūrú 'bá Sāmāriyā vé rĩ pi ní adrizú rĩ agá 'dāá ku.

⁶ ñmi mụkí Īsērélē adri 'bá sũ kābīlō āvĩ 'bá gí rĩ pi tịni rĩ pi vúgá.

⁷ ñmi cakí dō gí, ñmi ũlúkí kôpi ní kīnĩ, 'Mālūngā 'bũ vé rĩ ícá ñnyinā gí.'

⁸ ñmi ídríkí 'bá drā be rĩ pi, ñmi ingakí 'bá ũdrā 'bá gí rĩ pi gōó ídri rú, ñmi ídríkí 'bá ũfú ní nyaá rĩ pi, ñmi údrókí índrị ũnjí rĩ pi. Á sē ñmi

---

* **10:2** 10:2 'Bá áyúāyũ rĩ pi: 'Bá áyúāyũ rĩ pi, Yēsũ sē kôpi ní ũkpõ, ri kôpi pēe mụjé 'bá rĩ pi ímbá, índrị ũnjí rĩ pi údró, āzini tā āyázú āyāyā ni pi 'oó.

ní ũkpõ 'dĩri kána, 'bo lě ĩmi kokí kpá 'bá rĩ pi ẽ ĩzã kána.

⁹ Ā 'dukí mũfēngã jĩj̄ mužú ĩndĩ ku.

¹⁰ ĩmi kádõ mužú ẹc̄ĩ rĩ gé 'dāá, ā 'dukí jũrú mužú ĩndĩ ku, dõku ā 'dukí bõngó āzi āndõ rú mužú ĩndĩ ku, dõku ā 'dukí ngá pá gá ni pi mužú ĩndĩ ku, dõku ā 'dukí túré mužú ĩndĩ ku, ā'diātāsīyā 'bá ẹz̄ĩ nga'bá rĩ pi, lě ā sēkí k̄opi ní ngá nyanya.

¹¹ “Kũrú ĩmi ní caá 'a ni gé rĩ, āzini gũrú ĩmi ní caá 'a ni gé rĩ, lě ĩmi ndākí 'bá múké ni ĩsú vũrā 'dāri agá, ĩmi adrikí ĩrivé āngá 'dāá, cĩmgbá ĩmi ní ngazú mužú rĩ gé.

¹² ĩmi fikí dõ caá 'bẹt̄ĩ 'dāri agá, ĩmi sēkí mōdó 'bá 'bẹt̄ĩ 'dāri āsámvú gé rĩ pi ní.

¹³ 'Bá 'bẹt̄ĩ 'dāri āsámvú gé rĩ pi ẹ'ȳĩkí dõ ĩmi rá, ĩmi sēkí k̄opi ní tākiri, dõ 'bá 'bẹt̄ĩ 'dāri āsámvú gé rĩ pi gākí ĩmi ẹ'ȳĩgá sī, ā sēkí k̄opi ní tākiri ku.

¹⁴ 'Bá rĩ ẹ'ȳĩ dõ ĩmi kuyé, dõku gā dõ ĩmivé tã yĩgá sī, ĩmi kádõ ĩfũú 'bẹt̄ĩ 'dāri agásī, dõku kũrú 'dāri agásī, lě ĩmi wekí nyõókú ĩmi pá ágélé gá rĩ kú 'dĩgé.†

¹⁵ Ádarú á 'yo ĩmi ní 'dĩni, ụ'dụ ĩ ní ímúzú tã lizú rĩ gé, kũrú Sōdómō vé rĩ, āzini Gōmórā vé rĩ,‡ ĩ tã lị k̄opi dr̄ĩgé mādā, 'bo ĩ ímú tã lị kũrú

† **10:14** 10:14 Lě ĩmi wekí nyõókú ĩmi pá ágélé gá rĩ kú 'dĩgé: Yāhúdĩ rĩ pi ri nyõókú we ĩ pá gá sī 'bá ĩ ẹ'ȳĩ'bá kuyé rĩ pi ní, lüzú kínĩ k̄opi ā ve 'bá ĩ ẹ'ȳĩ'bá kuyé 'dĩ'bée ní gí, ĩri kpá lū 'yozú kínĩ Múngú ri tã lị 'bá ĩ ẹ'ȳĩ'bá kuyé rĩ pi dr̄ĩgé. ‡ **10:15** 10:15 Sōdómō āzini Gōmórā: Múngú iza kũrú 'dĩ'bée ũnjikānyā 'bá kũrú 'dĩ'bée agá rĩ pi ní 'oó rĩ sī lókí Ābūrāmā vé rĩ gé. 'Í lā 'Í lā 'Í'dóngará 18:20-19:28.

'dāri drīgé aga rá.

Īzāngā ri ímú 'dī' dī
(*Mārākō 13:9-13; Lúkā 21:12-17*)

¹⁶ “Ma ĩmi pē mužú sŭ ĩ ní kābīlō pēé ārākíla rĩ pi āsámví gé rĩ tĩni, kúru lē ĩmi adrikí úmĩ be sŭ ĩni vé rĩ tĩni, āzini ĩmi adrikí tā be pĩri sŭ āmámũ tĩni.

¹⁷ 'Bo ĩmi ndrekí múké! 'Bá rĩ pi ímú ĩmi uru jĩ tō 'bá tā lĩ' 'bá rĩ pi ęndreŭi gé rá, kōpi ĩmi ũgbā ívé Jó Múngú ri Zizú rĩ pi agá 'dāá rá.

¹⁸ ĩmi ní rií mâ pámvú ũbĩ rĩ sĩ, ĩ ímú ĩmi jĩ tō gávānā ęndreŭi gé, āzini 'bāgú rĩ pi ęndreŭi gé, ĩri sē ĩmi ú'dúkó múké rĩ ũlũ āní kōpi ní, āzini 'bá adri' 'bá Yāhūdĩ rú ku rĩ pi ní.

¹⁹ 'Bo kōpi ruķí dō ĩmi gí, lē ĩmi rikí ũsŭú 'yozú kínĩ ĩmi átá íngóni yā 'dĩni ku, ā' diātāsīyā tā ĩmi ní lēé átá sā 'dāri gé rĩ, Índri Uleterē rĩ ũlũ ĩmi ní nĩ.

²⁰ ĩmi átákí tā rĩ nĩ ku, tā ĩmi ní lēé átá rĩ, Índri ĩmi Ętępi Múngú vé rĩ átá ĩmi ní nĩ.

²¹ “Ędrĩpi ri ímú ędrĩpi ā ũli 'be, ĩri ędrĩpi ri sē 'dĩ drā rá. Ętępi ri ímú ívé anjĩná rĩ pi ā ũli 'be, ĩri kōpi sē ú'dĩ ũdrā rá, anjĩná rĩ pi ímú ufu ku ari'ba rú, kōpi 'bá ĩ tĩ' 'bá rĩ pi sē ú'dĩ ũdrā rá.

²² 'Bá rĩ pi céré ímú ĩmi gā sĩ mâ tā sĩ, 'bo 'bá pá tuúpi tĩtĩ ívé ę'yĩngará agá cĩmgbá ũdũ gé rĩ, Múngú ri ímú ĩri pa rá.

²³ 'Bá rĩ pi 'okí dō ĩmi ũnjĩ kŭrú āzi agá, ĩmi ápákí mužú kŭrú āzi agá. Ádarú á lē 'yoó ĩmi ní 'dĩni, ma 'Bá Mvá 'i, má ní drĩ ícázú kuyé rĩ gé, ĩmi ícókí ęcĩ kŭrú Īsērélē vé rĩ pi agásĩ céré ku.

24 “‘Bá ĩ ní rií ímbá rĩ ícó 'bá 'i ímbápi rĩ ndéé tã sĩ ku, áti'bá ícó adrií 'bá 'í ní rií ẹ̀zì ngaa vú ni gé rĩ drĩgé ǎmbúgú rú ku.

25 Lē 'bá ĩ ní rií ímbá rĩ ǎ adri sũ 'bá riípi 'i ímbápi rĩ tĩni, lē áti'bá rĩ ǎ adri sũ ívé ǎmbúgú tĩni. Ma adriípi jó 'dĩpa nōri, 'bá rĩ pi dō ri ma zì Bēlēzēbúlā, § ĩmi 'bá adri'bée mávé jó ǎsámvú gé nō'bée, kōpi ímú rú ũnjí 'da ĩmî rú'bá gá rá!

*Lē ĩmi adrikí ỳrĩ sĩ ku
(Lúkǎ 12:2-7)*

26 “‘Bo lē ĩmi adrikí 'bá 'dĩ'bée sĩ ỳrĩ sĩ ku. Ngá ǎzi ícópi 'i zũ̀̀pi, 'i 'i'daápi ǎmvé ku ni 'dǎáyo, dōku ngá ǎzi 'i zũ̀̀pi ĩ ní ícó nĩ ku ni 'dǎáyo.

27 Tã má ní ũlũú ĩmi ní kírí nōri, lē ĩmi jìkí mụ̀̀ ũlũú 'bá rĩ pi ní. Átángá má ní átá ĩmi ní ỳyōkōyō sĩ nōri, ĩmi mụ̀̀kí áyú 'bá rĩ pi ní ỳ'dùkó be urụ 'dǎá.

28 Lē ĩmi rukí 'bá ri'bá ǎngũ ú'dĩ'bá rĩ pi ku, kōpi ícókí índrí rĩ 'dijí drǎá ku. Lē ĩmi rukí 'yéná Múngú índrí rĩ sēépi fiípi ǎcí agá, ǎzini rú'bá rĩ sēépi fiípi ǎcí vezú ǎní ỳdũ ǎkó rĩ agá rĩ áyú.

29 ǎríngá mǎdǎ mǎdǎ ĩrĩ ĩ 'yéná ụ̀zi mũfēngǎ ǎ fí ǎlu. 'Bo ǎlu ni ícó drǎá ku, ĩmi Ẹ̀tẹ̀pi ǎ'yĩ dō tã ni nĩ ká, ĩri íbí drǎ ndō.

30 Múngú lǎ drĩ'bí ĩmi drĩgé rĩ pi cére gí.

31 Lē ĩmi adrikí ỳrĩ sĩ ku, ĩmivé tã ndē ǎríngá kárákará rĩ pi vé rĩ rá.

---

§ 10:25 10:25 Bēlēzēbúlā: Bēlēzēbúlā vé rú ǎzi rĩ Sātánǎ 'i, ĩri ǎdróko, ĩri ǎmbúgú índrí ũnjí rĩ pi drĩgé.

'Bá Kúrísító ri ā'yūpi dōku gāapi 'bá rĩ pi ɛndrɛtɪ gé rĩ

(Lúkã 12:8-9)

³² "'Bá rĩ ā'yī dō ma rá 'bá rĩ pi ɛndrɛtɪ gé, 'yo dō 'í ā'yī ma gí, ma kpá ĩri ā'yī má Ẹtɛpɪ 'bũ gé 'dǎlé rĩ ɛndrɛtɪ gé rá.

³³ 'Bá rĩ gā dō ma sī vũ drĩgé nōgó, ma kpá ĩri gā sī má Ẹtɛpɪ ɛndrɛtɪ gé 'bũ gé 'dǎlé.

Yésũ vé tã íjĩ acongará

(Lúkã 12:51-53; 14:26-27)

³⁴ "Ĩmi rikí ũsũú 'yozú kínĩ, má íjĩ tǎkírĩ vũ drĩgé nōgó 'dínĩ ku. Má íjĩ tǎkírĩ kuyé, mávé ímúngará nōri, 'bá rĩ pi ẽ ímúkí rí ĩ ngũú ānĩ ũnjĩ má tã sĩ bēnĩ.

³⁵ Mávé ímúngará nōri ĩri sē,
 " 'mvá ágó pi ímú ĩ aco ɛtɛpɪ be,
 mvá ũkú pi ímú ĩ aco ɛndrɛpɪ be,
 ũkú ágó tɪ gé rĩ, kòpi ímú ĩ aco ɪdrɛpɪ be.

³⁶ Ārí 'bá mívé rĩ pi íbĩ ĩfũ mívé 'bɛtɪ ǎsámvú gé 'dĩgé.'

³⁷ "'Bá rĩ lē dō 'í ɛtɛpɪ ri dōku 'í ɛndrɛpɪ ri ma nděé, 'bá 'dĩri ícó adrií 'bá mâ pámvú ũbĩpi ni ku.

³⁸ 'Bá rĩ gā dō ívé pɛtɪ alambaku* 'duǵá sĩ, āzini gā dō mâ pámvú ũbĩgá sĩ, 'bá 'dĩri ícó adrií 'bá mâ pámvú ũbĩpi ni ku.

³⁹ 'Bá riípi ívé ídri ā tã mbaápi nyòǵkú drĩgé nōgó rĩ, ícó ídri 'dání'dání rĩ ɪsú ku. 'Bá rĩ adi

---

10:36 10:36 Míkã 7:6 * **10:38** 10:38 Pɛtɪ alambaku: 'Bá Rómã vé rĩ pi ri 'bá tã 'o'bá ũnjĩ rĩ pi gbã mūsũmárĩ sĩ pɛtɪ alambaku sígé, ĩri sã 'du ǎco kòpi íbĩ drã ndõ, kòpi ĩzãngã nya ambamba drãngará rĩ gé.

dō ívé ídri sēé dráá mâ tâ sī, ĩri ídri 'dáni'dáni rī
 ĩsú rá.

Ī ícó ã'di ri ũfē?

(Mārākō 9:41)

⁴⁰ “‘Bá rī é'yī dō ĩmi, é'yī 'dĩri ma, 'bá rī é'yī dō
 ma, é'yī 'dĩri má Ētēpi ma ĩpēēpi rī.

⁴¹ ‘Bá rī é'yī dō nēbī riipi tâ Múngú vé rī ũlũupi
 rī ívé āngá, ĩ ímú ĩri ũfē sū ĩ ní nēbī rī ũfēé rī tịnị.
 Āzini 'bá rī é'yī dō 'bá tâ be pịrị Múngú vé ni ívé
 āngá, ĩri ní tâ 'oó pịrị rī sī, ĩ ímú ĩri ũfē sū ĩ ní
 'bá tâ be pịrị 'dĩri ũfēé rī tịnị.

⁴² ‘Bá rī sē dō yī ĩdríkídri ni mvuú 'bá mâ
 pámvú ũbĩ'bá tâ be mādã rī pi vé ãlu ni ní rá,
 ádarú ĩ ímú ĩri ũfē rá.”

11

*Yũwánĩ pē ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'bá rī pi muú
 Yēsũ vúgá*

(Lúkã 7:18-35)

¹ Yēsũ kã tâ rī eziị deé ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'bá
 mụdrị drị ni ĩrị rī pi ní gí, ĩri ní 'dezú mụzú 'bá
 rī pi ímbázú, āzini tị sēzú mụzú křrụ Gãlĩláyã
 vé rī pi agásĩ.

² Yũwánĩ Bătízĩmũ sēēpi ĩ ní 'yĩ kuú jó āngũ
 ũ'yĩzú rī agá rī kã tâ Kúrísítō ní rií 'oó rī yī, ĩri
 ní ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'bá rī pi pēzú mụzú

³ Yēsũ ri zizú kínĩ, “‘Bá ĩ ní 'yoó kínĩ ĩri ímú
 'dĩ'dĩ rī, ĩri mi 'i, dōku 'bá ĩ ní 'yoó ĩri ímú rī
 túngú?”

⁴ Yēsũ ní újázú kôpi ní kīnī, “Īmi újákí ĩmi gōó vúlé Yūwánī vúgá 'dǎá, ĩmi ũlŭkí ĩri ní tǎ ĩmi ní yīī, āzini ĩmi ní ndreé rī.

⁵ 'Bá mī be ẹṣī' 'bá gí rī pi, kôpi nóni āngũ ndre rá. 'Bá pá be ábá' 'bá gí rī pi, kôpi nóni ẹcī tu rá. 'Bá ũfú ní nyaá rī pi, kôpi ã rŭ' 'bá ícá nóni ule gí. 'Bá bī be ẹṣī' 'bá gí rī pi, kôpi nóni tǎ yī rá. 'Bá ũdrǎ' 'bá gí rī pi gōkí íngá ídri rú gí. Āzini ỳ' dŭkó múké rī, ĩ ri ũlŭ 'bá ngá ãkó rī pi ní rá.

⁶ 'Bá ma gǎ' 'bá kuyé rī pi, Múngú ri kôpi ní tǎkíri sē rá.”

⁷ Yūwánī vé 'bá ĩri ã pámvú ũbī' 'bá rī pi kǎ 'deé muṣú gí, Yēsũ ní í' dózú átázú Yūwánī vé tǎ sī 'bá bītríkǎ rī pi ní kīnī, “'Bá ĩmi ní muṣú ndreé āngũ ã' wí cínýáfǎ rú rī gé 'dǎá rī ã' di 'i? Īmi ịṣúkí 'bá rī ndreé adri sŭ ásé mbaápi ãco ũlí ní bīī vŭgá rī tŭi?

⁸ Dō adri 'díní kuyé, ngá ĩmi ní ndreé rī a' di? Īmi ịṣúkí ágó āzi su bōngó ũnyī be ni rá? Adri 'díní kuyé, 'bá adri' 'bée 'bǎgú vé āngá rī pi bōngó ũnyī be ni pi su nī.

⁹ Kúru ngá ĩmi ní muṣú ndreé rī ã' di? Īmi muṣú nẹbī ri ndreé? Ádarú á lē 'yoó ĩmi ní 'díní, 'bá ĩmi ní muṣú ndreé rī ndē nẹbī ri rá.

¹⁰ 'Bá 'dīri Yūwánī 'i, ĩ ní tǎ ni sī Búkŭ Múngú vé rī agá rī kīnī:

“ 'Ma mávé 'bá áyúǎyŭ ni pē muṣú mí ní drīdrī, ĩri mu mí ní lẹtī údé.’

¹¹ Ádarú á lē lŭú ĩmi ní 'díní, 'bá ĩ ní tŭi vŭ drīgé nōgó rī pi āsámvú gé, 'bá āzi Yūwánī Bătízĩmŭ sēepi rī ndēepi āmbŭgŭ sī ni 'dǎáyo. 'Bo 'bá ĩ ní

ĩrivé tã 'dujú 'bãá mãdãŋá mãlũngã 'bũ vé rĩ gé
'dãlé rĩ, ndě Yũwánĩ ri ãmbũgũ sĩ rá.

12 Í'dózú lókí Yũwánĩ Bãtízĩmũ sěépi rĩ vé rĩ gé
'dãá, cĩmgbá ãndrũ sĩ, 'bá rĩ pi rikí ẹ'dí 'dĩ
mãlũngã 'bũ vé rĩ ã tã sĩ, 'bá ũnjĩ rĩ pi lěkĩ
mãlũngã 'bũ vé rĩ ẹrĩ ĩ ní ũkpõ sĩ.

13 Búkũ nẹbĩ rĩ pi vé rĩ, ãzini tãĩmbĩ Mósě vé rĩ,
ũlũ tã ímũpi 'i ngaápi rĩ cĩmgbá cazú lókí Yũwánĩ
vé rĩ gé.

14 Īmi ã'yĩkĩ dõ tã má ní átá 'dĩri rá, Ēlĩyã* ĩ ní
'yoó kínĩ ĩri ímũ 'dĩ'dĩ rĩ, ĩri Yũwánĩ 'i.

15 'Bá bĩ be rĩ, ã yĩ 'í ní tã 'dĩri.

16 “Má ũ'bĩ rĩ 'bá lókí ãndrũ nõri vé rĩ pi ngá
íngóni ni sĩ? Kõpi adrikí sũ anjĩŋá úrí'bá jõkõnĩ
agá, ri'bá ĩ õgũpĩ zĩ'bá rĩ pi tĩni, kõpi ri 'yo,

17 “ ‘Bá rikí ĩmi ní ẹrĩ coó,
'bo ĩmi gãkĩ úngó tugá sĩ,

'bá ngokĩ ĩmi ní úngó ĩzãngã vé ni,
'bo ĩmi gãkĩ ãá ngogá sĩ.’

18 Yũwánĩ riĩpi bãtízĩmũ sěépi rĩ ri 'i a'bií, nya
ngá kuyé, ãzini mvu ngá kuyé, 'bo kõpi kínĩ,
'Índrĩ ũnjĩ fi drĩ ni gé gĩ.’

19 'Bo ma 'Bá Mvã 'i, ma ri ngá nya rá, ãzini
ma ri ngá mvu rá, kõpi kínĩ, ma ri ngá nya
ambamba, ãzini ma ri ĩmērē ambamba, ma ũndĩ
'bá mũfengã umbe jezú rĩ u'du'bá rĩ pi vé ni,
ãzini ma ũndĩ 'bá ri'bá ũnjĩkãnyã 'o'bá rĩ pi vé

* **11:14 11:14** Ēlĩyã: Ēlĩyã ri nẹbĩ, Múngú 'du ĩri mvuzú 'bũ gé idri
rú, drã kuyé. Tĩkĩ ĩri ãkũdē ílĩ rĩ ca mũdũrũlũ úrõmĩ (900), ísũ
ãkũdē tĩkĩ drĩ Yēsũ ri kuyé. 'Í lã 1 'Bãgú 17-21; 2 'Bãgú 1-3.

ni. 'Bá tã 'oópi piri rĩ, ĩ nĩ áamá 'yozú kínĩ, ádarú ĩri úmĩ be.”

*Ĩ tã li 'bá ẹsì újá' bá kuyé rĩ pi drĩgé
(Lúkã 10:13-15)*

²⁰ Kúru Yésũ ní kũrú 'í ní tã àyāzú àyāyā 'ozú 'a ni agá kárákará rĩ pi vé tã átázú ũkpó ũkpó, à'diātāsīyā 'bá kũrú rĩ pi agá rĩ pi gākí ẹsì újágá sī ĩvé ũnjikānyā agásī.

²¹ “Īmi 'bá adri'bá kũrú Kōrāzínĩ vé rĩ agá 'dĩ'bée, āzini kũrú Bētēsāyídā† vé rĩ agá 'dĩ'bée, ĩmi ímú ĩzāngā nya rá! Tã àyāzú àyāyā má ní 'oó ĩmi ní 'dĩ'bée, mâ 'o té dō kũrú Táyā vé rĩ agá, āzini kũrú Sīdónā vé rĩ agá, 'bá kũrú rĩ pi agá rĩ pi újákí té ẹsì ĩnógósì Múngú ri ẹ'yĩzú gí. Kòpi té bōngó ĩrìkò rú ni pi úsú ĩ rú' bá gá, kòpi úfúrágú úmvú dā ĩ drĩgé.

²² 'Bo á lě 'yoó ĩmi ní 'dínì, ú'dù ĩ ní ímúzá tã lìzú rĩ gé, ĩ ímú ĩmi ĩrĩñā 'bá kũrú Táyā vé rĩ agá, āzini kũrú Sīdónā vé rĩ agá rĩ pi vé rĩ ndě rá.

²³ Īmi 'bá adri'bá Kāpārānāúmā agá 'dĩ'bée, ĩmi ụsũkí ĩmi nyo ícò fi 'bũ gé rá? Īmi ícókí fí ku, ĩmi fi mụ adri 'bũ àvũ rĩ pi vé rĩ agá. Tã àyāzú àyāyā má ní 'oó ĩmi ní 'dĩ'bée, mâ 'o té dō kũrú Sōdómō vé rĩ agá, 'bá Sōdómō vé rĩ pi té ẹsì újá rá, kòpivé kũrú ri té adri ũgōgō.

²⁴ Á lě 'yoó ĩmi ní 'dínì, ú'dù ĩ ní ímúzá tã lìzú rĩ gé, ĩ ímú ĩmi ĩrĩñā Sōdómō vé rĩ ndě rá.”

† **11:21** 11:21 Kōrāzínĩ āzini Bētēsāyídā: Yāhúđĩ rĩ pi rikí adrii kũrú 'dĩ'bée agá, 'bo 'bá adri'bá Yāhúđĩ rú ku rĩ pi rikí adrii kũrú Táyā vé rĩ agá, āzini Sīdónā vé rĩ agá.

*Īmi ímúkí má vúgá uvungará gá
(Lúkã 10:21-22)*

²⁵ Sâ 'dãri gé, Yésũ ní Múngú ri zizú kĩnĩ, “Má Ẹtẹ̀pì, Úpí mālũngã 'bũ vé rĩ ruúpi vũ drígé rĩ be rĩ, òwò'dífô mí ní tã áda rĩ ùzùú 'bá úmĩ be rĩ pi ní, àzini 'bá tã nĩ'bá ambamba rĩ pi ní rĩ sĩ, àzini mí ní tã rĩ i'daá 'bá tã be mǎdǎ sũ anjiná nyíríná tã àkó rĩ pi tịnì rĩ pi ní rĩ sĩ.

²⁶ È, má Ẹtẹ̀pì, 'í lě tã rĩ ã nga 'i sũ 'dĩri tịnì, ìri mí ní àyĩkò sě.

²⁷ “Má Ẹtẹ̀pì sě ngá rĩ pi ãrěvú céré kú má drígé, ma Mvá rú, 'bá àzi nĩ ma kuyé, 'yéńá má Ẹtẹ̀pì nĩ ma nĩ, 'bá àzi nĩ má Ẹtẹ̀pì ri kuyé, 'yéńá ma Mvá rú, á nĩ má Ẹtẹ̀pì ri nĩ, àzini 'bá má ní ùpěé rĩ pi nĩkí ìri nĩ.”

²⁸ Kúru Yésũ ní 'yozú kĩnĩ, “Īmi àndě'bá oḡu 'dũngará sĩ gí 'dĩ'bée, ĩmi ímúkí má vúgá nõó, ma sě ĩmi ímú uvu rá.”

²⁹ Īmi 'dúkí oḡu má ní 'dụụ nōri áyu, ĩmi ùnĩkí tã má ní 'oó rĩ, ã'diātāsīyā ma ẹ̀sì be mǎdǎ, àzini tã be mǎdǎ, ĩmî ẹ̀sì ri ícó uvungará ísú rá.

³⁰ Oḡu mǎvé nōri vé 'dũngará ẹ̀nǽ ku, 'dũngará ni kḡwúkḡwụ.

12

*Ụ'dú Sǎbátǎ vé rĩ vé tǎ
(Mǎrǎkḡ 2:23-28; Lúkã 6:1-5)*

¹ Sâ 'dãri gé, Yésũ pi ívé 'bá 'î pámvú ùbĩ'bá rĩ pi be rikí ẹ̀lì mùzú ọ̀mvú ãnyá vé ni agásĩ ú'dú

Sābátā vé rī gé,* ẹbírí fụ ìrivé 'bá ìri ã pámvú ùbì'bá rī pi káyí, kòpi ní ãnyá rī pi ẹ drị ucezó anyizú cizú.

² Fārúṣi rī pi kâ tâ 'dīri ndreé, kòpi ní 'yozú Yésū ní kīnī, “Mívé 'bá mī pámvú ùbì'bá rī pi ícókí té ãnyá rī pi ẹ drị uceé ụ'dụ Sābátā vé rī gé ku, ã'diātāsīyā tǎimbị Mósē vé rī ã'yī ku ĩ ní ẹzị ngazú ụ'dụ Sābátā vé rī gé.”

³ Yésū ní újázú kòpi ní kīnī, “Ìmi lǎkí tǎ Dǎwúđi pi ní 'oó ívé 'bá rī pi be sǎ ẹbírí ní kòpi fuzú rī gé 'dāri kuyé?

⁴ Dǎwúđi fi Jó Múngú vé rī agá 'dǎá, kòpi nyakí pánga ĩ ní 'bǎá kuú Múngú vé jó agá rī ívé 'bá rī pi be, pánga 'dāri 'bǎkí 'yéṅá kuú atala rī pi ní, kòpi ícókí kòdò nyaá ku.

⁵ Ìmi lǎkí tǎimbị Mósē vé rī agá 'yozú kīnī, atala rī pi ri ẹzị nga Jó Múngú vé rī aga ụ'dụ Sābátā vé rī gé ìndí, kòpi tǎ ãkó 'dīni kuyé?

⁶ Á lē lūú ìmi ní 'dīni, 'bá Jó Múngú vé rī ndēepi rá rī nōgó anigé.†

⁷ Ìmi nīkí té dō tâ ĩ ní sīi Búkū Múngú vé rī agá ĩ ní 'yoó kīnī, 'Á lē ìmi ẹsì ã adri ìdríkídri, adri 'yozú kīnī á lē ìmi zǎkí má ní rọbọṅọ yǎ 'dīni kuyé,' 'dīri vé ífífí rá, ìmi ícókí té tǎ lị 'bá tǎ ãkó

* **12:1** 12:1 Ụ'dụ Sābátā vé rī: Ụ'dụ 'dīri Yāhúđi rī pi ní rizú uvuzú rī, āzini kòpi ní rizú Múngú rī zizú rī. Yāhúđi rī pi ri ụ'dụ 'dīri vé tǎ ígá kīnī, Múngú gbi 'bụ pi vū be nī, āzini Múngú pa ĩ adringará tųgẹrī rú rī agásí nī. Ụ'dụ Sābátā vé rī Yāhúđi rī pi ri zị ụ'dụ ẹzịrī, 'bo Kẹlịkọ rī pi ri zị ụ'dụ ázịyá. 'Í lǎ Wűngará 20:8-11; Dětōrōnómē 5:12-16. † **12:6** 12:6 'Bá Jó Múngú vé rī ndēepi rá rī nōgó anigé: 'Bá Yésū ní 'yoó ndē Jó Múngú vé rī rá, ìri nōgó anigé rī, 'bá ri Yésū ri 'i 'yo. **12:7** 12:7 Ọséyā 6:6

rĩ pi drĩgé ũnjĩ ku.

⁸ Ma 'Bá Mvá 'i, ma Úpí ú'dú Sábátā vé rĩ[‡] drĩgé āmbúgú nĩ."

*Yēsũ idrĩ ágó āzi ú'dú Sábátā vé rĩ gé
(Mārākō 3:1-6; Lúkã 6:6-11)*

⁹ Kúru Yēsũ ní ngazú füzú vŭrã 'dãri agásĩ, ĩri ní mužú fizú Jó Múngú ri Zizú rĩ agá,

¹⁰ ĩsú ágó āzi 'dãá, drĩ ni ábá kuú 'bêlé'béle. Fārúsĩ rĩ pi ní Yēsũ ri zizú kĭnĩ, "Tãĩmbĩ ā'yĩ nyo ĩ ícú 'bá idrĩ ú'dú Sábátā vé rĩ gé rá?" Kôpi zĭkĩ ĩri 'dĭni, ĩ ĩsúkĩ rĩ tã ũnjĩ vú ni gé, ĩ tókĩ rĩ ĩri ānĩ.

¹¹ Yēsũ ní 'yozú kôpi ní kĭnĩ, "Īmi āsámvú gé 'dĩgé, 'bá rĩ vé kãbĭlō 'de dō 'bú agá ú'dú Sábátā vé rĩ gé, ícú kãbĭlō rĩ ísé 'bú agá 'dãásĩ āmvé ku?"

¹² 'Bo 'bá ndě kãbĭlō ri tã sĩ rá! Tãĩmbĩ ā'yĩ rá, ĩ ícú tã múké 'o ú'dú Sábátā vé rĩ gé rá.

¹³ Kúru Yēsũ ní 'yozú ágó rĩ ní kĭnĩ, "Mĩ ũjũ mí drĩ." Ágó rĩ ní 'ĩ drĩ ũjũzú, drĩ ni gō ícá múké sũ ĩrivé drĩ āzi rĩ tĭnĩ.

¹⁴ 'Bo Fārúsĩ rĩ pi ní füzú mužú āmvé 'dãá, kôpi rikĩ lētĩ ĩ ní lězú Yēsũ ri 'dĭzú drãzú rĩ ndãá.

Yēsũ ri ātĩ'bá, Múngú ĩpě ĩri nĩ

¹⁵ 'Bo Yēsũ nĩ tã kôpi ní lěé 'oó rĩ rá, ĩri ní füzú vŭrã 'dãri agásĩ rá. 'Bá kárákará 'dekĩ mužú vŭdrĩ ni gé sĩ, idrĩ 'bá drã be rĩ pi céré,

[‡] 12:8 12:8 Úpí ú'dú Sábátā vé rĩ: Yãhŭdĩ rĩ pi ri ú'dú Sábátā vé rĩ ígá kĭnĩ, Múngú gbi ngá 'bũ gé rĩ pi vũ drĩgé rĩ pi be céré 'du caá ú'dú áziyá, kúru ĩri ní uvuzú ú'dú Sábátā vé rĩ gé. Múngú ri 'yéná Úpí Sábátā vé ni, kúru Yēsũ kĭnĩ 'i Úpí Sábátā vé ni, kĭnĩ 'i Múngú 'i. 'Í lã Wŭngárá 20:8-11.

16 'bo ímbá kôpi kînĩ, lě kôpi ã lũkí ívé tã 'bá ãzi ní ku.

17 Tã ọtú Múngú ní ẹzií, nẹbĩ Īsáyã ní 'yoó rĩ nga 'i fũú tị ni gé gí kînĩ,

18 “Īri ãtí'bá mávé ni, má ĩpě ĩri nĩ,
á lě ĩri lělē, ma ĩri sĩ ãyĩkō sĩ,

ma sě Īndrĩ Uleterē rĩ, ĩri ní ũkpō sě,
ĩri ímụ 'yo 'bá ãngũ rĩ pi agásĩ rĩ pi ã 'okí tã pịrị.

19 Ícọ ãwãã 'bá ãzi ní ku, dōku ícọ útré 'bá ãzi drĩgé ku,
í cọ átá ú'dúkọ ãsĩrã rú ni sĩ 'bá rĩ pi ãsámvú gé ku.

20 Ícọ 'bá ẹsị be ọbá'gí rĩ pi 'oó ũnjí ku,
dōku ĩri ẹsị múké 'bã 'bá adri'bá ũkpō ãkó rĩ pi ní,

'bo ĩri ímụ 'bá rĩ pi vé tã lị pịrị.

21 Súrú ãngũ rĩ pi agásĩ rĩ pi céré ímụ ẹsị 'bã drĩ ni gé.”

Yésũ pi Bělēzēbúlã be

(Mārākō 3:20-30; Lúkã 11:14-23; 12:10)

22 Kúru 'bá rĩ pi ní ágó ãzi mị be ẹsịpi gí, átápi ku ni íjízú Yésũ vúgá nōó, ágó rĩ índrĩ ũnjí be, Yésũ ídrí ágó rĩ rá, ágó rĩ ẽ mị gō ãngũ ndreé rá, gō kpá átá rá.

23 'Bá rĩ pi ãrěvú céré ngakí ãyãã tã 'dĩri sĩ ãyãyã, kôpi ní 'yozú kînĩ, “Ágó 'dĩri adri nyo Dãwúđị Mvọpị 'i kuyé?”

24 Fārūsī rī pi kâ tâ 'dīri yī, kōpi kīnī, “Ágó 'dīri ri índrí ũnjí rī pi údró ũkpō Bēlēzēbúlā vé rī sī, Bēlēzēbúlā ri āmbúgú índrí ũnjí rī pi vé rī.”

25 Yēsū nī tâ kōpi ní rīí ũsūú rī rá, ĩri ní 'yozú kōpi ní kīnī, “'Bá mālūngā rụ' 'bá rī pi rikí dō ĩ fụú ĩ drīkā sī, ĩri sē kōpivé mālūngā ri ábá rá. 'Bá kūrú agá rī pi, dōku 'bá 'bētī āsámvú gé rī pi rikí dō ĩ fụú ĩ drīkā sī, ĩri sē kūrú 'dīri, dōku 'bētī 'dīri ábá rá.

26 Sātánā dro dō 'í ọgūpịi índrí ũnjí rī pi, kōpi ri ĩ fụ ĩ drīkā sī, ĩrivé mālūngā ri ícọ pá tu íngóni?

27 Ma dō ri índrí ũnjí rī pi dro ũkpō Bēlēzēbúlā vé rī sī pírí, kúru 'bá ĩmivé rī pi ri índrí ũnjí rī pi dro ā'di vé ũkpō sī? 'Bá ĩmivé rī pi ímú ĩmivé tâ lị, kōpi 'yo tâ ĩmi ni 'yoó rī adri pịrị ku.

28 'Bo ma dō ri índrí ũnjí rī pi dro Múngú vé Índrí Uleteré rī vé ũkpō sī, ĩri lū 'yozú kīnī mālūngā Múngú vé rī ícá ĩmi āsámvú gé gí.

29 “Dōku 'bá ri ícọ fi 'bá ũkpō be ni vé jó agá mụ ĩrivé ngá ali íngóni íngóni? Drīdrī ni, ĩri drī 'bá ũkpō be 'dīri rụ úmbé, ĩri kúru íbí mụ ngá ĩrivé jó agá rī pi ali ndō.

30 “'Bá rī adri dō má be trụ ku, 'bá 'dīri mávé ārī' 'bá, 'bá rī úmú dō kábīlō rī pi adrii má be trụ ku, 'bá 'dīri kábīlō rī pi íréré.

31 Á lē 'yoó ĩmi ní 'dīni, 'bá rī 'o dō ũnjīkānyā, āzini ide dō 'bá āzi, ĩ ícọ ĩri trū rá, 'bo 'bá rī ide dō Índrí Uleteré rī vé tā, ícókí ĩri trūú āluṅáni ku.

32 Ma 'Bá Mv́ 'i, 'bá rī átá dō mávé tā ũnjí, ĩ ícọ ĩri trū rá, 'bo 'bá rī átá dō Índrí Uleteré rī vé

tã ùnjí, ícókí ìri trūú ku, í'dózú àndrũ, dõku lókí ímùpi drĩdrĩ 'dĩ rĩ gé.

Ì pẹ̀tì rĩ nĩ áamá ìrivé ù'a sī
(Lúkã 6:43-45)

³³ “Pẹ̀tì rĩ dõ múké, ìrivé ù'a ri adri múké, pẹ̀tì rĩ dõ ùnjí, ìrivé ù'a ri adri ùnjí, ã'diātāsīyã ì pẹ̀tì rĩ nĩ áamá ìrivé ù'a sī.

³⁴ Ìmi adri'bée sũ ìnĩ tìni ri'bá ùnjĩkãnyã 'o'bá 'dĩ'bée, ìmi ícò tã múké átá íngóni? Tã ìmi ní ríí átá rĩ, ìri íbí íngá ìmî ẹ̀sì agá.

³⁵ 'Bá adriípi múké rĩ, tã ìri ní ríí átá ìfũú 'í ẹ̀sì agásì rĩ pi cére múké, 'bá adriípi ùnjí rĩ, tã ìri ní ríí átá ìfũú 'í ẹ̀sì agásì rĩ pi cére ùnjí.

³⁶ 'Bo á lẹ̀ 'yoó ìmi ní 'dini, 'bá riípi átángá átápi, tã ni ùsũúpi drĩdrĩ ku rĩ, ù'dù ì ní tã lizú rĩ gé, ìri ímù tã 'í ní átá rĩ ùlũ 'î tì sī.

³⁷ Átángá ìfũúpi mí tì gé sī múké rĩ, ìri sē ì mi trũ ãní rá, 'bo átángá ìfũúpi mí tì gé sī ùnjí rĩ, ìri sē ì tã lị ãní mí drĩgé.”

Bílẹ̀mì Yónã vé rĩ
(Mārákõ 8:11-12; Lúkã 11:29-32)

³⁸ Kúru Fārúsì urukọ'bée, àzini 'bá tãímbì Mósē vé rĩ ímbá'bá rĩ pi ã urukọ'bée be, kọpi ní 'yozú ìri ní kínì, “Ímbápi, 'bá lẹ̀kí mî 'o 'bá ní tã àyázú àyāyā ni.”

³⁹ 'Bo Yésù ní újázú kọpi ní kínì, “Úyú ùnjĩkãnyã be ri'bá ọ̀wũ 'bã'bée rĩ pi kínì mâ 'o ì

ní tã äyãzú äyãyã ni! 'Bo tã äyãzú äyãyã má ní lëé 'oó kôpi ní rĩ, ĩri tã nêbĩ YónãŠ vé rĩ.

⁴⁰ Sũ Yónã ní laá caá ĩ'bĩ ämbúgú rĩ agá ũtúnjá na ĩnínjá na rĩ tĩnĩ, kúru ma 'Bá Mvá 'i, ma ímú la ca 'bú agá ũtúnjá na ĩnínjá na.

⁴¹ Kúru 'bá Nínéwě vé rĩ pi ní éšĩ újá gí rĩ sĩ, kôpi ímú úyú ändrũ nōri tō nĩ, äzini kôpi tã lĩ úyú ändrũ nōri drĩgé nĩ, ä'diätäsĩyã kôpi újákĩ éšĩ tĩ Yónã ní sée rĩ sĩ gí, 'bo 'bá Yónã rĩ ndéepi ämbügũ sĩ rĩ, ĩri nōgónō.

⁴² 'Bágú ũkú rú ängũ ándrelé rú rĩ gé rĩ úmvúlésĩ ímú pá tu tã lĩ úyú ändrũ nōri drĩgé nĩ, ä'diätäsĩyã íbĩ ímú ängũ rará rú ni gélésĩ, ímú Sölömónã vé úmĩ tã 'ozú rĩ yĩ, 'bo 'bá äzi nōgónō ndē Sölömónã rĩ ämbügũ sĩ rá.

*Índrí ũnjĩ vé ĩgōngará fizú 'bá rĩ éšĩ agá rĩ
(Lúkã 11:24-26)*

⁴³ "Índrí ũnjĩ ĩfũ dō 'bá äzi agásĩ gí, ĩri 'de mu ängũ ä'wĩ cínýáfã rú rĩ gé 'dãá, ĩri mu vũrã uvuzú ni ndã, 'bo ĩsú vũrã uvuzú ni ku.

⁴⁴ ĩri kúru 'yo, 'Á lë ma újá gōó muđ adrií jó má ní ĩfũzú rĩ agá.' Ca dō muđ jó rĩ ä 'a ĩsú kálámgbá rú, 'bá äzi 'a ni agá 'dãáyo, wekĩ 'a ni kú uletere,

⁴⁵ ĩri mu 'ĩ ògũpĩĩ índrí ũnjĩ be aga'bée rá ézĩrĩ ni pi bĩ, kôpi fi mu adri jó rĩ agá 'dãá. 'Bá 'dĩri

---

Š 12:39 12:39 Yónã: Yónã ri nêbĩ, Múngú pē ĩri muđ ú'djúkó múké ívé rĩ ũlũú 'bá Nínéwě vé adri'bá Yãhũđĩ rú ku rĩ pi ní. Drĩdrĩ ni Yónã ní drĩ muđú Nínéwě gá kuyé rĩ gé, ĩ'bĩ ämbúgú te ĩri, la ĩ'bĩ rĩ agá 'dãlé ú'djú na, Múngú pa ĩri rá. Tĩkĩ ĩri ílĩ mũđũrũlũ ézĩrĩ pũkú tõwũ (750) gé, ĩsú äkũdē tĩkĩ drĩ Yēsũ ri kuyé. 'Í lã Yónã 1:17; Mātáyo 12:39-40; Mātáyo 16:1-4; Lúkã 11:29-32.

vé adringará ùnjĩkãnyã ni gō drĩdrĩ 'dãri agá rá. Tã 'dĩri ímù 'i ngá úyú ùnjĩkãnyã be nō'bée rù'bá gá.”

*Yēsũ éndrèpì pi Yēsũ édrípì be
(Mārākō 3:31-35; Lúkã 8:19-21)*

⁴⁶ Yēsũ kã rií átá 'bá bĩtrĩká rĩ pi ní, éndrèpì pi édrípì be tukí pá kuú ãmvé 'dãá, kòpi lèkí átá ìri be.

⁴⁷ 'Bá ãzi ní lüzú Yēsũ ní kĩnĩ, “Mí éndrèpì pi mí édrípì be tukí pá kuú ãmvé 'dãá'dã, kòpi lèkí átá mí be.”

⁴⁸ Yēsũ ní ágó rĩ zizú kĩnĩ, “Má éndrèpì ri ã'di 'i? Má édrípì ã'di pi?”

⁴⁹ Yēsũ ní drì suzú mužú ívé 'bá 'î pámvú ùbĩ'bá rĩ pi vù 'dãá, ìri ní 'yozú kĩnĩ, “Mávè éndrèpì, ãzini mávé édrípì kòpi adri'bá nō.

⁵⁰ 'Bá rĩ 'dù dō tã má Ètèpì 'bũ gé rĩ ní lèé rĩ ngaá rá, 'bá 'dĩri ìri adri má édrípì, ìri adri má ómvùpì, ìri adri má éndrèpì.”

13

*Nāpí ágó úri riipi rĩ vé rĩ
(Mārākō 4:1-9; Lúkã 8:4-8)*

¹ Ụ'dú ãlu ãlu 'dãri sĩ, Yēsũ nga fũú jó rĩ agásĩ, mù adrií yĩ bālālã rĩ ã gārã gá.

² 'Bá bĩtrĩká trakí ì Yēsũ ã gārã gá sĩ kúrũ, Yēsũ ní ngazú tuzú kílúmgbã agá, ìri ní úrízú vũgá, 'bá rĩ pi áwíkí pá tuú kuú yĩ rĩ ã gārã gá.

³ Yēsũ ùlũ 'bá rĩ pi ní tã kárákará nāpí sĩ kĩnĩ, “Ágó ãzi ómvú be ni mù úri rií ívé ómvú agá.

⁴ Ágó rĩ kã úri rĩ rií, úri rĩ pi ụrụkọ u'dekí lẹti drịgẹ, ảrịná rĩ pi ímụkí úri u'de'ba lẹti drịgẹ rĩ pi teé cére.

⁵ Úri rĩ pi ả ụrụkọ u'dekí nyọọkú írả drịgẹ ni agá. Úri rĩ pi ífũkí mbělẹná, nyọọkú rĩ ní adrií nyetele rĩ sị.

⁶ 'Bo ụtú rĩ kã koó gbírílí, úri ífũ'ba rĩ pi 'wiki ũdrảá cére, ả'diátảsịyả úlá ni pi ní fií vũgá 'dảá kuyé rĩ sị.

⁷ Úri rĩ pi ả ụrụkọ u'dekí ụcékúcé ảsámvú gé, ụcékúcé rĩ dụ amuú, ọzụ úri ífũ'ba dụ'ba rĩ pi rá.

⁸ Úri rĩ pi ả ụrụkọ u'dekí nyọọkú múké ni agá, kọpi dụkí 'aá mị be gbálígbálí. Drị ni ảlu rĩ gé, ụrụkọ ni ả fi mụdũrũlũ ảlu, ụrụkọ ni pũkú ázịyá, ụrụkọ ni pũkú na.

⁹ 'Bá bị be rĩ, ả yị 'í ní tả 'dịri."

*Yésũ ri átángá rĩ átá nảpí sị ảsị
(Mảrảkọ 4:10-12; Lúkả 8:9-10)*

¹⁰ Yésũ vé 'ba ỉri ả pámvú ũbỉ'ba rĩ pi ní ímụzú ỉri zịzú kịnị, "Mi ri átá 'ba rĩ pi ní nảpí sị ảsị?"

¹¹ Yésũ ní újázú kọpi ní kịnị, "Sẹkí ỉmi ní úmỉ mảlũngả 'bụ vé ỉ ní ửzụú kuú mụdũmụdũ rú rĩ vé tả nịzú ảmázú rĩ rá, 'bo sẹkí úmỉ 'dịri 'ba ụrụkọ ní kuyé.

¹² 'Bá tả má ní ímbả rĩ yịpi rá rĩ, ỉ ỉri ní tả nịngára sẹ ảmbúgú, 'bo 'ba tả mávé rĩ yịpi ku rĩ, ỉ ỉrivé tả nịngára 'dụ úmỉ ni gé sị rá.

¹³ Ma kọpi ní tả rĩ átá nảpí sị ả'diátảsịyả,
" 'Kọpi mị 'bả tả má ní 'oó rĩ ndrezú rá, 'bo kọpi ndrekí ku,

kôpi bí 'bã tã rĩ yizú rá, 'bo kôpi yíkí ku, dôku
tã rĩ fi kôpi drĩgé ku.'

14 Tã 'dĩri nga 'i fũú tị ni gé gí, sũ nẹbĩ Īsáyã ní
átá rĩ tịni kĩnĩ,

'Īmi mávé ụ'dụkọ yị rá, 'bo ĩmi ícókí ífífí ni n̄ĩ
ámá ku,

ĩmi tã má ní 'oó rĩ ndre rá, 'bo ĩmi ícókí tã
ni n̄ĩ ámá ku.

15 'Bá 'dĩ'bée ě ẹsị tete,

kôpi ě bí yị tã ku,

kôpi bĩkí ĩ mị cí,

kôpi ă bĩkí té dō ĩ mị cí ku,

kôpi ě mị ri té ăngũ ndre rá,

kôpi ě bí ri té tã yị rá,

kôpi ě ẹsị ri té tã n̄ĩ ámá rá,

kôpi ă újákí dō ẹsị rá, ma té kôpi ídrí rá.'

16 'Bo nóni Múngú sē ĩmi ní tākíri gí, ă'diātāsīyã
ĩmĩ mị ri ăngũ ndre rá, ăzini ĩmĩ bí ri tã yị rá.

17 Ádarú á lē 'yoó ĩmi ní 'dĩni, nẹbĩ kárákará,
ăzini 'bá tã 'o'bá pịrị kárákará ándúrú rĩ pi 'bãkí
úvã lēzú tã ĩmi ní ndreé 'dĩri ndrezú, 'bo kôpi
ndrekí kuyé, ăzini kôpi lēkí tã ĩmi ní yị 'dĩri yị,
'bo kôpi yíkí tã rĩ kuyé.

Yésũ ũlũ nāpí úri vé rĩ vé ífífí

(Mārākō 4:13-20; Lúkã 8:11-15)

18 "Kúru ĩmi yíkí ífífí nāpí ágó úri riipi rĩ vé rĩ.

19 Úri u'de'bá lẹtị drĩgé rĩ vé ífífí, ĩri 'bá ụ'dụkọ
múké mālũngã vé rĩ ă tã yị'bá rá, tã ni ní fií kôpi
drĩgé kuyé rĩ pi. Ădróko ímụ úri rĩ pi u'dụđ kôpi
ě ẹsị ágásĩ rá.

20 Úri u'de'ba nyõókú írã drĩgé rĩ agá rĩ pi, ìri 'bá ụ'dúkọ múké rĩ yì'ba rá, ãzini ã'yì'ba ãyĩkõ sĩ rĩ pi.

21 Kõpi ã úlá ní fíí vũgá 'dãá kuyé rĩ sĩ, kõpi ícókí adrií lókí be ãco ku. Tã ùkpó ùkpó kãdõ kõpi ísú, dõku kãdõ kõpi ọcụú ụ'dúkọ múké rĩ vé tã sĩ, kõpi gõ ẹ'yĩngára rĩ adi ì drĩgé sĩ rá.

22 Úri u'de'ba ùcékúcé ãsámvú gé rĩ pi, ìri 'bá ụ'dúkọ múké rĩ yì'ba rá rĩ pi. 'Bo kõpi ní rií tã rù'ba nõri vé rĩ ùsùú áyu rĩ sĩ, ãzini kõpi ní rií ã'bú vé tã 'duú 'bãã ãmbúgú rĩ sĩ, sã úri múké rĩ adri kõpi ẽ ẹsì agá ku.

23 'Bo úri u'de'ba nyõókú múké rĩ agá rĩ pi, ìri 'bá ụ'dúkọ múké rĩ yì'ba rá, tã ni ní fíí kõpi drĩgé múké múké rĩ pi, 'bá 'dĩ'bée vé ãnyãngã ri ka, drĩ ni ãlu rĩ gé, fí ni ri adri mụdũrũlũ ãlu, urukọ ni pũkú áziyá, urukọ ni pũkú na, ì ní úri rĩ saá rĩ vú sĩ.”

Nāpí jōótā duúpi ānyá agá rĩ vé rĩ

24 Yēsũ gõ kõpi ní nāpí ãzi ùlũú dđi kĩnĩ, “Mālũngã 'bũ vé rĩ adri sũ 'bá úri múké ni riipi ọmvú agá rĩ tịjị.

25 'Bá rĩ pi kã céré 'deé ụ'dú kongára gá, ìrivé ãrì'ba ímụ jōótā fí rií ìrivé ãnyá agá, gõ 'deé mụú 'dĩsĩ rá, jōótā rĩ vé fí ìfũ duú ãnyá rĩ agá.

26 ãnyá rĩ kã ìfũú, jōótā rĩ ní kpá ìfũzú.

27 “Átí'ba rĩ pi ní ímúzú ọmvú 'dipa rĩ zizú kìnĩ, ‘Ámbúgú mávé rĩ, úri mí ní rií mívé ọmvú agá rĩ adri úri múké ni pi kuyé? Jōótā ìfũúpi rĩ íbì íngá ngũgá?’

28 “Īri ní újázú kôpi ní kīnī, ‘Ārí’bá 'o tã 'dīri nī.’

“Ātí’bá rī pi ní ĩri zizú kīnī, ‘Mí ã’yī 'yozú kīnī, 'bã mukí jōótã rī unjeé ãnyá rī agásī ãmvé 'dīni rá?’

29 “Ọmvú 'dīpa rī ní újázú kīnī, ‘Adri 'dīni kuyé, ĩmi unjekí dō jōótã rī pi ãnyá rī agásī ãmvé, ĩmi kpá ãnyá rī pi unje ĩndī.

30 ĩmi kukí jōótã rī ã dụ mužú ãnyá rī be trú cīngbá cazú sã ĩ ní ímúzá ãnyá rī lizú rī gé. Kádō ímú ãnyá rī lị, ma lū 'bã ězị nga 'bã rī pi ní, “Drīdrī ni, ĩmi unjekí jōótã rī ãnyá rī agásī, ĩmi úmbékí, ĩmi zākí veé ãcí sī. Kúru ĩmi ĩkūnākí ãnyá rī íjị ímú 'bãá mávé ĩrá agá.” ’ ”

*Nāpí marígó fī be mādāṅṅá rī vé rī
(Mārākō 4:30-32; Lúkã 13:18-21)*

31 Yēsū átá kpá kôpi ní nāpí ãzi kīnī, “Mālūngã 'bū vé rī vé tã adri sū marígó ã fí mādāṅṅá ĩ ní saá ọmvú agá rī tịni.

32 Marígó rī ã fí ã adri dō kíníkiniṅá drããāsīyã, kãdō dụ, ĩri dụ ọmvú agá 'dãá ícã ãmbúgú. Āriṅá rī pi mu ĩvé jó sị drịtị ni pi gé sī.”

Nāpí ãkúfị vé rī

33 Yēsū ũlū nāpí ãzi dī kīnī, “Mālūngã 'bū vé rī adri sū ãkúfị ũkú rī ní í'dú dãá íwá ĩ ní uruú gí rī agá rī tịni, ãkúfị rī sē íwá rī dra kôfútô be.”

*Tã ã pá Yēsū ní tã rī ũlúzá nāpí sī rī
(Mārākō 4:33-34)*

34 Yēsū ri tã 'dī'bée ũlúú 'bã bītríkã rī pi ní céré nāpí sī. Tã ãzi ĩri ní átá 'bã bītríkã rī pi ní nāpí sī kuyé ni 'dãáyo.

35 Tã Múngú ní átá nẹ̀bĩ rĩ pi ní rĩ fũ tị ni gé gí kĩnĩ:

“Ma ĩmi ní tã rĩ ùlũ nāpí sĩ,

Tã ĩ ní ùzũúúũ í'dózú ĩ ní vũ ri gbingára gá
'dãã rĩ, ma ífífí ní ùlũ ĩmi ní rá.”

Yēsũ ùlũ jōótã ĩfũúpi ãnyá agá rĩ vé ífífí

36 Kúru Yēsũ ní füzú 'bá bĩtríká rĩ pi ãsámvú gé sĩ, ĩri ní fizú mužú adrízú jó agá. Īrivé 'bá ĩri ã pámvú ùbĩ'bá rĩ pi ní ímúzú ĩri vúgá, kọpi ní 'yozú ĩri ní kínĩ, “Mí ùlũ 'bá ní nāpí jōótã dujúpi ãnyá agá rĩ vé ífífí.”

37 Yēsũ ní újázú kọpi ní kĩnĩ, “Ma 'Bá Mvá 'i, ágó úri múké rĩ riípi rĩ, ĩri ma 'i.

38 Ọmvú rĩ, ĩri 'bá vũ drĩgé rĩ pi, úri múké rĩ, ĩri 'bá fi'bá mālũngā 'bũ vé rĩ agá rĩ pi. Jōótã dujúpi ãnyá agá rĩ, ĩri 'bá ãdróko vé rĩ pi.

39 Ārí'bágú jōótã riípi ãnyá agá rĩ, ĩri ãdróko 'i. ãnyá rĩ vé ĩkũnāngára, ĩri ú'dú ụdũ vé rĩ, 'bá ãnyá ĩkũnā'bá rĩ pi, mālāyíkā rĩ pi.

40 “Īkũnākí jōótã ãnyá agá rĩ zãá ãcí sĩ, tã 'dĩri ímú 'i nga ú'dú ụdũ vé rĩ gé.

41 Ma 'Bá Mvá 'i, ma mávé mālāyíkā rĩ pi ĩpē ímú ngá sēepi 'bá rĩ pi ní tã 'ozú piri ku, āzini 'bá rĩ pi sēepi fiípi ùnjĩkānyā agá rĩ pi unje mávé mālũngā agásĩ rá.

42 Mālāyíkā rĩ pi ímú kọpi 'du ú'bé ãcí cípi kú nyālũ rĩ agá, 'dǎlé kọpi ímú útré ãcí rĩ vé fíngára kọpi rú'bá gá rĩ sĩ, āzini kọpi ímú síkányá cí rá.

43 'Bo 'bá tã 'o'bá p̄r̄i r̄i pi, k̄opi ímú d̄i ĩ Èt̄epi vé m̄alũngã agá 'dãá s̄ũ ỳt̄ú ní d̄ĩ r̄i t̄ini. 'Bá b̄i be r̄i, ã ȳi 'í ní tã 'd̄iri.

Nãpí ngá ãjẽ be ãmbúgú r̄i vé r̄i

44 “M̄alũngã 'b̄ũ vé r̄i adri s̄ũ ngá ãjẽ be ãmbúgú ĩ ní z̄ũȳ kuu nȳõókú agá r̄i t̄ini. Ágó r̄i kã ngá ãjẽ be ãmbúgú 'd̄iri ĩs̄ú, ḡõ mūȳ z̄ũȳ d̄ĩ. ãȳĩk̄õ f̄ĩpi ẽs̄i ni agá r̄i s̄i, s̄ẽ ngá r̄i jee, mu nȳõókú 'd̄ari jee ãní.

45 “M̄alũngã 'b̄ũ vé r̄i adri s̄ũ 'bá rīpi m̄ãyãkã ógú' 'bá ógúõgũ ãjẽ be ãmbúgú ĩ ní z̄i p̄alĩ* r̄i pi ndãá r̄i t̄ini.

46 Kã mūȳ m̄ãyãkã múké ógúpi ógúõgũ ãjẽ be ãmbúgú 'd̄iri ĩs̄ú, ỳz̄i ívé ngá ãr̄evú céré, ḡõ mūȳ írã ógúpi ógúõgũ 'd̄ari jee ãní.

Nãpí ímbá vé r̄i

47 “M̄alũngã 'b̄ũ vé r̄i adri kpá s̄ũ ímbá ĩ ní 'beé ȳĩ b̄alãlã r̄i agá ĩ' b̄i õs̄ũkã be ãndĩandĩ r̄i pi uruzú r̄i t̄ini.

48 ĩ' b̄i r̄i pi kã ĩ t̄õ gaá ímbá r̄i agá 'dãá tré, ãgõ ĩ' b̄i 'be' bá r̄i pi ísékí ímbá r̄i ȳĩ r̄i agásĩ ãmvé nõó. K̄opi ní kuru úrízú vũgá, k̄opi ní ĩ' b̄i múké múké r̄i pi ùp̄ezú ù' b̄ázú ùvú r̄i pi agá, 'bo k̄opi ú' b̄ékí ĩ' b̄i ùnjĩ r̄i pi ásé agá.

49 Lókí ỳd̄ũ vé r̄i gé, tã r̄i ímú 'i nga s̄ũ 'd̄iri t̄ini. Múngú ri ímú m̄alãyĩkã r̄i pi ĩp̄e ímú 'bá ri' bá ùnjĩkãnyã 'o'bá r̄i pi ãsámvú aco 'bá tã 'o'bá p̄r̄i r̄i pi be.

* 13:45 13:45 M̄ãyãkã ógú' 'bá ógúõgũ ãjẽ be ãmbúgú ĩ ní z̄i p̄alĩ r̄i pi: P̄alĩ índr̄e s̄ũ írã ógúpi ógúõgũ ùnyĩ be ãjẽ be ãmbúgú r̄i t̄ini. Títirikó ri k̄opi údé n̄i ívé kókó' b̄õ agá.

50 Kôpi ímú 'bá tâ 'o'bá ũnjí rĩ pi ú'bé ãcí cípi kú nyălũ rĩ agá, kôpi ímú ngo ãzini síkányá ci ãcí rĩ vé fingará ĩ rú'bá gá rĩ sĩ."

51 Yēsũ ní kôpi zizú kĩnĩ, "Tã má ní átá 'dĩ'bée fi nyo ĩmi drĩgé rá?"

Kôpi ní újázú kínĩ, "Ē, tâ rĩ fi 'bá drĩgé rá."

52 Yēsũ ní 'yozú kôpi ní kĩnĩ, "'Bá ãlu ãlu riipi tãĩmbĩ ímbápi rĩ, ímbákí ĩri mālũngã 'bũ vé rĩ vé tâ sĩ gí, 'bá 'dĩri adri sũ jó 'dĩpa ívé ngá ú'dí rĩ í'dúpi ngá ũkũ rĩ be† ívé jó agásĩ ãmvé rĩ tĩnĩ."

*'Bá Nãzērétã vé rĩ pi gãkí Yēsũ ri sĩ
(Mărákõ 6:1-6; Lúkã 4:16-30)*

53 Yēsũ kã nãpí rĩ ũlũú deę, ĩri ní fũzú ãngũ 'dãri agásĩ ãmvé.

54 Gõ 'deé muđ Nãzērétã gá kũrũ ĩri ní mbazú rĩ gé, ĩri ní í'dózú 'bá rĩ pi ímbázú Jó Múngú ri Zizú rĩ agá 'dãá, sē 'bá rĩ pi ní ãyãngará, kôpi ní 'yozú kínĩ, "Ágó 'dĩri ísú úmĩ rizú tâ ãyãzú ãyãyã 'dĩri 'ozú rĩ íngũgá?"

55 Kôpi ní kpá gõzú zizú kínĩ, "Ágó 'dĩri adri 'bá riipi párángi faápi rĩ vé mvá kuyé? Ágó 'dĩri vé éndrèpĩ adri Mãrĩyã 'i kuyé? ĩrivé édrĩpĩ adri Yókóbũ 'i, Yõsépã 'i, Sĩmõnã 'i, ãzini Yúdã 'i kuyé?"

56 ĩrivé ómvúpĩ 'dĩ'bée rikí nyo adrii 'bá be trũ kuyé? Ágó 'dĩri ísú tâ 'dĩ'bée íngázú íngũgá?"

† 13:52 13:52 Jó 'dĩpa ívé ngá ú'dí rĩ í'dúpi ngá ũkũ rĩ be rĩ: Ngá ú'dí rĩ, ĩri mālũngã 'bũ vé rĩ vé tâ, ngá ũkũ rĩ, ĩri tãĩmbĩ rĩ vé tâ. ĩri múké ĩ ní tãĩmbĩ rĩ ímbázú, ãzini ĩ ní mālũngã 'bũ vé rĩ vé tâ ímbázú.

57 'Bá rĩ pi ã 'a vekí ũnjí ũnjí tā ĩri ní 'oó 'dĩ'bée sĩ.

Yēsũ ní 'yozú kōpi ní kīnĩ, “Nébĩ rĩ dō vūrā āzi gé, 'bá rĩ pi ĩri ĩnjĩ rá, 'bo ĩri dō 'bá ívé rĩ pi āsámvú gé, ĩnjĩkĩ ĩri ku.”

58 Yēsũ 'o tā āyāzú āyāyā ni āngũ 'dāri agá kárakará kuyé, ā'diātāsīyā 'bá āngũ 'dāri agá rĩ pi ẹ'yīngará ākó.

14

*Yūwánĩ Bātízīmũ sēepi rĩ vé drāngará
(Mārākō 6:14-29; Lúkã 9:7-9)*

1 Sã 'dāri gé, 'bāgú Ēródē* āngũ Gālíláyā vé rĩ ruṣipi rĩ kã Yēsũ vé tā yī,

2 ĩri ní 'yozú ívé ātĩ'bá rĩ pi ní kīnĩ, “'Bá 'dĩri Yūwánĩ Bātízīmũ sēepi rĩ íngá gōó idri rú nĩ! Sēzú ĩri ní rizú tā āyāzú āyāyā 'dĩ'bée 'ozú 'dĩni ānĩ.”

3 Ā'diātāsīyā ọtụ Ēródē ru Yūwánĩ ri, úmbé ĩri, jĩ ĩri muṣú 'beé jó āngũ ũ'yízú rĩ agá, 'í édrípĩ Pílípũ† vé ũkú Ērōdíyā ã tā sĩ.

4 Yūwánĩ 'yo ándúru Ēródē ní kīnĩ, “Tāĩmbĩ Múngú vé rĩ ã'yĩ ku mí ní mívé édrípĩ vé ũkú jezú mí ní ũkú rú.”

* 14:1 14:1 'Bāgú Ēródē: Ēródē 'dĩri Ēródē Ānítípā 'i, ĩri Ēródē Āmbúgú rĩ vé mvá, gō mālūngā rĩ ruṣú nĩ sã Yūwánĩ ní bātízīmũ sēzú Yēsũ ní rĩ gé. 'Í lã Mārākō 6:14; Lúkã 3:1; Ẹzĩ 4:27. Sã 'i ní Yēsũ ri tizú rĩ gé, Ēródē Āmbúgú 'dĩri ru āngũ rĩ nĩ. 'Í lã Mātáyo 2:1-8; Lúkã 1:5. Vùdrĩ ni gé, 'bāgú āzi anigé ru ni Ēródē Āgĩrípā, ĩri Ēródē Āmbúgú rĩ vé mvá vé mvá. 'Í lã Ẹzĩ 12:1-13:1. † 14:3 14:3 Pílípũ: Pílípũ ri 'bāgú Ēródē Ānítípā édrípĩ, sã édrípĩ Ēródē ní ĩrivé ũkú Ērōdíyā ri 'duzú 'i ní ũkú rú rĩ gé, ịsụ ākūdē Pílípũ ri idri rú.

⁵ Ēródē lē Yūwánī ri 'dīj, 'bo ri 'oó ũrī sī 'bá rī pi sī, ā'diātāsīyā kōpi ā'yīkí rá 'yozú kīnī, Yūwánī ri nēbī.

⁶ Ụ'dụ ĩ ní Ēródē ri tịzú rī kǎ ícá, údekí ụmụ, ụ'dụ 'dāri gé, mvá ũkúná Ērōdíyā vé rī tu úngó Ēródē ẹnreṭi gé, sē Ēródē ní āyīkō.

⁷ Ēródē sō ũyō kīnī, ngá mvá ũkúná rī ní lēé rī, 'i sē ĩri ní rá.

⁸ Ērōdíyā ní 'yozú ívé mvá ũkúná rī ní kīnī, "'Í 'yo Ēródē ní, ā sē mí ní Yūwánī Bātízīmū sēpi rī ẽ drī sákānī agá."

⁹ Tā 'dīri sē 'bāgú Ēródē ní ĩzāngā, 'bo ĩri ní ũyō sōó ívé ụmụ rī pi ẹnreṭi gé gí rī sī, ĩri ní 'yozú kīnī, ngá mvá ũkúná rī ní lēé rī, ā sēkí ĩri ní.

¹⁰ ĩri ní āngáráwá rī pi pēzú mụzú Yūwánī ẽ drī lizú jó ĩ ní āngū ũ'yīzú rī agá 'dāá.

¹¹ Āngáráwá rī pi ní Yūwánī ẽ drī í'dúzú íjizú sákānī agá, ímụ sēé mvá ũkú rī drígé, mvá ũkú rī ní jizú sēzú ẹnreṭi ní.

¹² Yūwánī vé 'bá ĩri ā pámvú ũbī'bá rī pi ní ímúzú Yūwánī vé āvū 'duzú jizú mụzú sịzú. Vúdrī ni gé, kōpi ní mụzú tā ni ũluzú Yēsū ní.

*Yēsū sē ānyāngā nyaá 'bá élifū tōwụ pi ní
(Mārākō 6:30-44; Lúkā 9:10-17; Yūwánī 6:1-14)*

¹³ Yēsū kǎ tā Yūwánī vé rī yīj, ĩri ní 'dezú mụzú kúlúmgbá sī, mụ adrií vūrā āzi gé ọ'dúkúlegúsí. 'Bá bītríká rī pi kǎ tā 'dīri yīj, kōpi ngakí fūú kūrú rī pi agásí, kōpi 'dekí mụú Yēsū vúgá sī pá sī.

14 Yēsũ kã ísì kùlúmgbá rĩ agásĩ vùgá nŏó, kã 'bá bĩtríká rĩ pi ndreé, sē ẹsì ní ísù ìzāngā ambamba, ìri ní kùru 'dezú rizú 'bá drā be rĩ pi ìdrízú.

15 Kã mujú adrii ùndréná rĩ sī, 'bá Yēsũ ā pámvú ùbĩ'bá rĩ pi ní ímúzú Yēsũ vùgá nŏó. Kòpi ní 'yozú ìri ní kínĩ, “Ūtú rĩ 'de nóni gí, āngũ nŏri ásé agá, lē mī pē 'bá bĩtríká 'dĩ'bée mujú ānyāngā jeé kùrú mādā mādā rĩ pi agásĩ.”

16 Yēsũ ní 'yozú kòpi ní kínĩ, “Lē 'bá 'dĩ'bée ā mukí vūrā āzi gé ku. Ìmi sēkí kòpi ní ngá nyanya, kòpi ā nyakí.”

17 Kòpi ní 'yozú Yēsũ ní kínĩ, “Ngá 'bá vùgá nŏgó anigé rĩ 'yéṅá pánga tŏwú ì'bì be ìrĩ.”

18 Yēsũ ní 'yozú kòpi ní kínĩ, “Ìmi ìjìkí má vùgá nŏó.”

19 Ìri ní 'yozú 'bá bĩtríká rĩ pi ní, kòpi ā úríkí vùgá ásé drìgé 'dìgé. Ìri ní pánga tŏwú 'dĩ'bée í'dúzú ì'bì ìrĩ rĩ be, ìri ní āngũ ndrezú 'bù gé 'dāá, ìri ní ōwŏ'dífŏ sēzú, ìri ní pánga rĩ āndízú, ìri ní sēzú ì'bì rĩ be ívé 'bá 'ì pámvú ùbĩ'bá rĩ pi drìgé, 'bá ìri ā pámvú ùbĩ'bá rĩ pi ní awazú 'bá rĩ pi ní.

20 'Bá rĩ pi ārěvú céré nyakí ānyāngā rĩ ẹpízú āní rá, 'bá ìri ā pámvú ùbĩ'bá rĩ pi ìkùnākí ānyāngā ì ní nyaá rĩ ē ìmbìtā caá ùvú ā 'a muḍrì drì ní ìrĩ.

21 Āgŏ ānyāngā nya'bée rĩ pi vé kālāfe ri ícŏ ca ẹlífū tŏwú (5,000) rá, kālāfe 'dĩri agá 'dìgé, lākí ùkú rĩ pi anjíná rĩ pi be kuyé.

*Yēsũ mu yī drìgé sī pá sī
(Mārākŏ 6:45-52; Yūwánĩ 6:15-21)*

22 Tã 'dĩri ã vùdrĩ gé, koro Yèsũ ní 'yozú ívé 'bá 'î pámvú ùbĩ'bá rĩ pi ní kĩnĩ, kòpi ã tũkí gǒó kùlúmgbá agá 'dǎá ùzi, kòpi ã zokí yĩĩ bǎlǎlǎ rĩ mụzú álé 'dǎá. Vùlé 'dǎá, ìri ní 'bá rĩ pi ayizú mụzú ìvé ǎngá sĩ.

23 Kǎ 'bá rĩ pi ayiĩ mụzú gí, ìri ní tuzú mụzú irǎ drĩgé 'dǎá ọ'dùkùlegúsĩ, ìri ní Múngú rĩ zizú. Ẹtú rĩ kǎ 'deé, ịsú ìri 'dǎlé ọ'dùkùlegúsĩ.

24 Sǎ 'dǎri gé, kùlúmgbá rĩ vũ rǎrǎ rú nyọkù rĩ be. Ẹlí ní vizú ùkpò be, sē yĩĩ rĩ úvá ǎní ngũyá ngũyá, sē kùlúmgbá rĩ ícò mụyú ǎní bǎ ku.

25 ǎngũ rĩ kǎ lēé ọwú, Yèsũ ní rizú ímúzú ívé 'bá 'î pámvú ùbĩ'bá rĩ pi vúgá nǒlé yĩĩ bǎlǎlǎ rĩ drĩgé sĩ pá sĩ.

26 'Bá Yèsũ ã pámvú ùbĩ'bá rĩ pi kǎ Yèsũ ri ndreé ìri ri ímú yĩĩ bǎlǎlǎ rĩ drĩgé sĩ pá sĩ, ẹrĩ fi kòpi ẹ ẹsị agá ambamba. Kòpi ní 'yozú kínĩ, “Ngá rĩ ìndrĩ.” Ẹrĩ fiipi kòpi ẹ ẹsị agá rĩ sĩ, kòpi ní ngazú útrézú.

27 'Bo koro Yèsũ ní 'yozú kòpi ní kĩnĩ, “Lē ìmĩ ẹsị ã wa ku! 'Bá rĩ ma 'i. Ìmi 'okí ẹrĩ sĩ ku.”

28 Pétěró ní újázú Yèsũ ní kĩnĩ, “Úpí, ádarú 'bá rĩ dǒ mi 'i, lē mĩ 'yo, mǎ mụ mí vúgá 'dĩĩ yĩĩ rĩ drĩgé sĩ pá sĩ.”

29 Yèsũ ní 'yozú Pétěró ní kĩnĩ, “Mí ímú.”

Kúru Pétěró ní ịsízú kùlúmgbá rĩ agásĩ, ìri ní 'dezú mụzú Yèsũ vúgá 'dǎá yĩĩ rĩ drĩgé sĩ pá sĩ.

30 Pétěró kǎ n̄ĩ ǎmá 'yozú kínĩ, ẹlí rĩ vị ùkpò be, gō riĩ 'oó ẹrĩ sĩ, ídó riĩ tĩ mụzú yĩĩ ã ndúgé 'dǎá, ìri ní trezú ú'dúkó be ọrụ 'dǎá kĩnĩ, “Úpí, 'i pa ma!”

31 Koro Yésũ ní 'î drị suzú Pétêró ri ísézú 'í vúgá nǎó, ìri ní 'yozú Pétêró ní kǐnĩ, “Mívé ẹ'yǐngára mǎdǎǎ, ngá mí ní 'ozú ỳrị sǐ mávé tǎ ǎ'yǐzú ku rǐ ǎ'di?”

32 Yésũ pi kǎ tuỳ Pétêró be kũlúmgbá rǐ agá 'dǎá, ùlǐ rǐ ní pá tuzú.

33 'Bá Yésũ ǎ pámvú ùbǐ'bá rǐ pi ní 'dezú ìri ìnjǐzú, kọpi kǐnĩ, “Ádarú mi Mvá Múngú vé ni.”

*Yésũ idrì 'bá drǎ be ni pi Gēnēsārētǎ gá
(Mǎrǎkō 6:53-56)*

34 Kọpi kǎ zoó alá 'dǎá, kọpi ní ìfũzú kũlúmgbá rǐ agásǐ ǎmvé, kọpi ní 'dezú muzú kǐrú Gēnēsārētǎ vé rǐ gé.

35 'Bá kǐrú 'dǎri agá rǐ pi kǎ nǐjǐ ámá 'yozú kǐnĩ, 'bá rǐ Yésũ 'i, kọpi ní ú'dúkọ pēzú muzú 'bá adri'bá kǐrú 'dǎri ǎ gǎrǎ gá sǐ rǐ pi ní. 'Bá rǐ pi ní ìvé 'bá drǎ be rǐ pi ìjǐzú ìmúzú Yésũ vúgá nǎó.

36 'Bá drǎ be rǐ pi ní Yésũ ri mǎzú kǐnĩ, lē Yésũ ǎ ǎ'yǐ ì ní, ì úlókǐ rǐ ìrivé bǎngó akoóko rǐ ẹ tǐ. 'Bá cére ìrivé bǎngó úló'bá rǐ pi vé drǎ dẹ kọpi ǎ rú'bá gá sǐ rá.

15

*Mērē Yǎhúdǐ rǐ pi vé rǐ
(Mǎrǎkō 7:1-13)*

1 Vúdrǐ ni gé, Fǎrúsǐ urukọ pi 'bá tǎimbǐ ìmbá'bá rǐ pi be ìbíkǐ ìmú Yērúsǎlémǎ gálésǐ, kọpi ní Yésũ ri zǐzú kǐnĩ,

2 “Ngá mívé 'bá mǐ pámvú ùbǐ'bá rǐ pi ní mērē 'bá ambugu rǐ pi vé rǐ ñǒzú rá rǐ ǎ'di? ǎ'diǎtǎsǐyǎ

kôpi kádō rií ngá nyaá, kôpi ũjĩkí ĩ drị sũ 'bávė mĕrĕ ní lĕé rĩ tịnị ku!"

³ Yĕsũ ní újázú kôpi ní kĩnĩ, "Ngá ĩmi ní tǎĩmbị Múngú ní 'yoó rĩ ñòzú ĩmivé mĕrĕ ã tǎ sĩ rĩ ã'di?"

⁴ Múngú ẹzi kĩnĩ, 'Lĕ mĩ ĩnĵi mí ẹtẹpi pi mí ẹndrẹpi be ĩnĵinĵi.' "Bá átángá átápi ẹtẹpi ní, dõku ẹndrẹpi ní ũnĵi rĩ, ã 'dịkí ĩri drǎ 'dĩisĩ rá.'

⁵ 'Bo ĩmi kínĩ 'bá rĩ 'yo dõ ẹtẹpi ní, dõku ẹndrẹpi ní kĩnĩ, 'Fĕfĕ má ní kōdō lĕé sĕé ĩmi ní rĩ, á sĕ Múngú ní gí,'

⁶ 'dĩri lũ 'yozú kínĩ, 'bá 'dĩri ĩnĵi ẹtẹpi pi ẹndrẹpi be kuyé. ĩmi gǎkí ụ'dụkọ Múngú vé rĩ sĩ, ĩmivé mĕrĕ ã tǎ sĩ.

⁷ ĩmi 'bá ĩ 'bǎ'bée kú tǎ be pịri 'dĩ'bée, tǎ Múngú ní lũú nĕbĩ ĩsáyǎ ní átá ĩmi tǎ sĩ 'dĩri ĩri tǎ áda kĩnĩ,

⁸ " "Bá 'dĩ'bée ri ma íngú tị sĩ kána,
'bo kôpi 'bǎkí ẹsị má drĩgé kuyé.

⁹ Kôpi ma ĩnĵi ku kána,
tǎĩmbị kôpi ní rií ímbá rĩ pi, 'bá áda ụtị nĩ.'

*Átángá ũnĵi rĩ ĩri ũnĵikǎnyǎ ụjị 'bá drĩgé
(Mǎrǎkō 7:14-23)*

¹⁰ Yĕsũ ní 'bá bĩtríkǎ rĩ pi zịzú ímúzú 'í vúgá nǎó, ĩri ní 'yozú kôpi ní kĩnĩ, "Ĩmi 'bǎkí bị tǎ má ní 'yoó rĩ yịzú, tǎ rĩ ã fi rí ĩmi drĩgé 'dǎá múké múké.

11 Ngá nyanya 'bá rĩ ní nyaá rĩ ijĩ ùnjĩkãnyã ku, átángá ùnjĩ ìfũúpi 'bá rĩ tị gé sĩ rĩ, ìri ùnjĩkãnyã ijĩ nĩ.”

12 'Bá Yésũ ã pámvú ùbĩ' 'bá rĩ pi ní ímúzá Yésũ vúgá nõó, kòpi ní Yésũ rĩ zizú kìnĩ, “Í nĩ kuyé 'yozú kìnĩ, átángá mí ní átá 'dĩri sĩ, Fārúşĩ rĩ pi ã 'a ve rá?”

13 Yésũ ní újázú kòpi kìnĩ, “Ngá ãrèvú céré má Ètèpĩ 'bũ gé rĩ ní saá nĩ kuyé rĩ pi, ì ímú kòpi unje céré vũgá.

14 Lē ìmi ùşũkĩ Fārúşĩ 'dĩ'bée vé tã ku, kòpi drĩkoma mĩ ãkó ni pi. 'Bá rĩ dõ mĩ ãkó, ícò ógúpĩ ã drĩ ruşĩ sēé ku, ìri sē kòpi ìrĩtrò mu u'de 'bũ agá.”

15 Pétèró ní 'yozú Yésũ ní kìnĩ, “Mí ùlũ 'bá ní nãpĩ mí ní 'yoó kìnĩ ngá urukò ìri 'bá ní ùnjĩkãnyã ijĩ 'dĩri vé ífífí.”

16 Yésũ ní kòpi zizú kìnĩ, “Ìmi ãsámvú gé 'dĩgé, 'bá ãzi nyo tã má ní átá nõri nĩpi kuyé ni anigé?

17 Ìmi nĩkĩ áamá 'yozú kìnĩ, ngá 'bá ní nyaá fĩ 'bá agá rĩ, ìri fũ 'bá agásĩ ãmvé 'dĩni kuyé?

18 'Bo átángá ìfũúpi 'bá tị gé sĩ rĩ, ìri íbí íngá 'bá èşĩ agá, ìri sē 'bá rĩ tã 'ãzãvũ rú' ni 'o.

19 Æ'diãtãşĩyã yĩkĩ ùnjĩ rĩ, ìri íbí ìfũ èşĩ agálésĩ, ìri sē 'bá rĩ ãngũ 'dĩ, ìri la 'bá ãzi vé ùkú sĩ, dõku ùkú rĩ la 'bá ãzi vé ágó be, ìri õwũ 'bã, ìri ngá ùğũ, ìri ùnjõ úlĩ, ãzini ìri ãngũ 'yo'yo.

20 Tã ì ní ùlãá 'dĩ'bée, ìri sē 'bá rĩ adri 'ãzãvũ rú' Múngú èndrètĩ gé. 'Bá rĩ nya dõ ngá ìşũ ùjĩ 'ì drĩ kuyé, sē 'bá rĩ 'o tã 'ãzãvũ rú' ni ku.”

Ūkú Kānánāzī ẹ'yīngára be rī
(Mārākō 7:24-30)

21 Yésū nga fūú vūrã 'dāri agásī, 'de muḡ āngū ãmbúgú Táyã vé rī agá, āzini Sīdónā vé rī agá.

22 Ūkú āzi Kānánāzī, ĩri ní ímúzá Yésū ri mǎzú, rizú ngozú ẹndrẹti ní gé kīnī, “Úpí, Dǎwúđī ã Mvǎ rī, 'í ndre ĩzāngā mǎvé nōri fō, mǎvé mvǎ ũkúnǎ 'dǎǎ'dǎ índrī ũnjí fi drī ni gé, índrī ũnjí rī ri ĩri ní ĩzāngā sē ambamba.”

23 Yésū zī 'í tị átángá 'yozú kuyé. ĩrivé 'bá ĩri ã pámvú ũbī'bá rī pi ní ĩri mǎzú, kọpi kīnī, “'Í pē ũkú 'dīri muḡ 'dīísī rá, ĩri ri ngo ímúzá 'bǎ vúdřī gé sī ambamba.”

24 Yésū ní 'yozú kīnī, “Īpēkí ma ímú 'bá Īsērélē vé rī pi ǎsámvú gé, kọpi índrėkí sū kǎbīlō ǎvī'bá gí rī pi tịnị.”

25 Ūkú rī ní ímúzá kūmūcí ũtřízú Yésū ẹndrẹti gé, ĩri ní 'yozú kīnī, “Úpí, 'í ko mǎ ĩzǎ!”

26 Yésū ní újázú ũkú rī ní kīnī, “Adri múké ku ĩ ní ínyǎ anjinǎ úcézú rī pi í'dúzá* sězú ũcógú rī pi ní.”

27 Ūkú rī ní 'yozú kīnī, “Úpí, tǎ mí ní átá rī, ĩri tǎ áda, 'bo ũcógú rī pi ícó ínyǎ u'de'bǎ ĩ ẹ'dípǎa vé mísǎ drřégé sī vūgǎ rī nya rá.”

28 Yésū ní újázú kīnī, “Ūkú 'dīri, ẹ'yīngára mívé rī ãmbúgú! Tǎ mí ní zịj má tị gé gí rī, ĩ ícó sē mí

---

* 15:26 15:26 Anjinǎ rī pi Ūcógú rī pi be: Yǎhúđī rī pi ríkí 'bǎ adri'bǎ Yǎhúđī rú ku rī pi ide kīnī kọpi adrikí sū ũcógú tịnị. Ú'dógú'dógú 'dīri agá, Yésū átá kīnī, 'bǎ ĩri zịj anjinǎ rī pi, ĩri Yǎhúđī rī pi, 'bǎ ĩri zịj ũcógú rī pi, ĩri 'bǎ adri'bǎ Yǎhúđī rú ku rī pi.

ní rá.” Sâ 'dãri gé, ũkú rĩ vé mvá ũkújá rĩ gô ícá múké.

Yēsũ idrí 'bá kárakará

²⁹ Yēsũ ní ngazú füzú vŭrã 'dãri agásĩ, ĩri ní 'dezú mužú yĩ bālālã Gālíláyã vé rĩ gé 'dãá, ĩri ní mužú yĩ bālālã rĩ ã gārã gá sĩ. ĩri ní tuzú mužú írã drĩgé, ĩri ní úrízú vŭgá.

³⁰ 'Bá bĩtríkã rĩ pi ní ímúzú ĩri vúgá nõó, kôpi íjĩkĩ 'bá pá be ábã' 'bá gĩ rĩ pi, 'bá mĩ ãkó rĩ pi, 'bá õgõrõvũ rú rĩ pi, 'bá átã' 'bée ku rĩ pi, 'bá urukõ' 'bée be ímũ 'bãá Yēsũ endrẽti gé, Yēsũ idrí kôpi céré rá.

³¹ 'Bá rĩ pi kã ndree 'bá ándúru átã' 'bá ku rĩ pi nóni ri átãtã, 'bá pá be ábã' 'bá gĩ rĩ pi ã pá ícá nóni múké gĩ, 'bá adri' 'bá õgõrõvũ rú ri pi nóni ri ẽcĩ tu rá, 'bá mĩ be ẽsĩ' 'bá gĩ rĩ pi nóni ãngũ ndre rá. Tã 'dĩri sē kôpi ní ãyãngára, sē kôpi íngúkĩ Múngú ĩsērélē vé rĩ ãní rá.

Yēsũ sē ãnyãngã nyaá 'bá élfũ sũ pi ní
(*Mãrãkõ 8:1-10*)

³² Yēsũ ní ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi zizú ímúzú 'ĩ vúgá nõó, ĩri ní 'yozú kôpi ní kĩnĩ, “Ma ĩzãngã sĩ 'bá nõ' 'bée sĩ, kôpi adrikĩ má be nõgó caá ũ' 'dũ be na, ngá ãzi kôpi ní nyaanya ní 'dãáyo. Á lē kôpi pēé mužú nõõsĩ ẽbĩrĩ sĩ ku. ĩri sē kôpi ícá ĩdrãkã ẽbĩrĩ sĩ létĩ gé rá.”

³³ Yēsũ vé 'bá ĩri ã pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi ní 'yozú ĩri ní kĩnĩ, “Ãngũ nõri rará rú ásé agá, 'bá nõ' 'bée kárakarã, 'bã ĩsúkĩ rĩ ãnyãngã caapi kôpi ní rĩ íngũgã?”

34 Yēsũ ní kòpi zìzú kīnī, “Pánga ìmi vùgá 'dǐi ngõpí?”

Kòpi ní újázú Yēsũ ní kīnī, “Pánga 'bá vùgá nõó ézìrĩ anigé, āzini ì'bì 'bá vùgá nõó nyíríná ni pi anigé, 'bo adri kárákará kuyé.”

35 Yēsũ ní 'yozú kīnī, 'bá bítříká rĩ pi ā úríkí vùgá.

36 Kúru Yēsũ ní pánga ézìrĩ 'dǐ'bée í'dúzú ì'bì rĩ pi be, ìri ní òwò'dǐfò sèzú, ìri ní ùndǐzú, ìri ní í'dúzú sèzú 'bá 'ì pámvú ùbǐ'bá rĩ pi drígé, kòpi ní awazú 'bá rĩ pi ní.

37 'Bá rĩ pi cére nyakí ānyāngā rĩ épízú ā ní rá. Vùdrĩ ni gé, 'bá Yēsũ ā pámvú ùbǐ'bá rĩ pi ìkūnākí pánga ì ní ùndǐí ì ní nyaá rĩ ē ìmbítá caá ùvú ā 'a ézìrĩ.

38 'Bá ānyāngā rĩ nya'bée rĩ pi vé kālāfe ca élífũ sù, lākí ùkú rĩ pi anjíná rĩ pi be kuyé.

39 Yēsũ ká 'bá bítříká rĩ pi ayíi mụzú 'dǐisĩ gí, ìri ní tuzú kúlúmgbá agá, ìri ní mụzú vūrā ìnyíná kūrú Māgādánā vé rĩ gé.

16

*'Bá rĩ pi lēkí tā āyāzú āyāyā ni ndree
(Mārākō 8:11-13; Lúkā 12:54-56)*

1 Fārúsĩ rĩ pi Sādókē rĩ pi be ímúkí Yēsũ ri ù'bǐí, kòpi zìkí ìri kīnī, ā 'o ì ní tā āyāzú āyāyā ni, ā lū rí ì ní 'yozú kīnī, ùkpò ìri ní tā āyāzú āyāyā 'dǐri 'ozú rĩ ìbí íngá 'bǐ gélésíla.

2 Yēsũ ní 'yozú kòpi ní kīnī, “Ìmi ri 'yo, Ùndréná rĩ sǐ, āngũ rĩ ka dō kú mgbā, āngũ rĩ adri ule, yǐíḡó 'dì ku.’

3 Ụ'bútị́nà rĩ sī, ĩmi ri 'yo, 'Āndrũ sī yĩgò ri 'dị rá, ā'diātāsīyā āngũ rĩ ẽ mīlẹ̀tị́ índrẹ́ ika, kú ị́rịbị́tị́ rú.' ĩmi nīkí āngũ rĩ vé mīlẹ̀tị́ ā tā ũlũngára rá, 'bo tā 'i ngaápi mâ rú' 'bá gá āndrũ nōri, ĩmi nīkí ífífí ni áamá kuyé.

4 Úyú ũnjīkānyā 'o' 'bá, ẹ'yī' 'bá kuyé rĩ pi, kòpi lẹ́kí ā 'okí ĩ ní tā āyāzú āyāyā ni, 'bo á 'o kòpi ní tā āyāzú āyāyā ni ku, ma 'yẹ́nà tā āyāzú āyāyā Yónā* vé rĩ 'i' da kòpi ní áyu." Kúru Yẹ́sũ ní 'dezú mụzú, ịri ní kòpi kuzú kú 'dīgẹ́.

*Ākúfị́ Fārúsị́ rĩ pi vé Sādókẹ́ rĩ pi be rĩ
(Mārākō 8:14-21)*

5 Yẹ́sũ pi ká zoó yī́ bālālā rĩ agásī álé 'dāá, 'bá Yẹ́sũ ā pámvú ũbī' 'bá rĩ pi ā tā āvī, jīkí pánga mụzú ĩndī kuyé.

6 Yẹ́sũ ní 'yozú kòpi ní kīnī, "Lě ĩmi adrikí mị be kowú ākúfị́ Fārúsị́ rĩ pi vé Sādókẹ́ rĩ pi be rĩ ā tā sī."

7 'Bá Yẹ́sũ ā pámvú ũbī' 'bá rĩ pi ní átázú ĩ āsámvú gé sī kīnī, "Yẹ́sũ átá 'bá ní tā rĩ 'dīni, ā'diātāsīyā 'bá ní pánga ịjị ĩndī kuyé rĩ sī."

8 Yẹ́sũ nị tā kòpi ní átá ĩ āsámvú gé sī rĩ rá, ịri ní kòpi zizú kīnī, "Ĩmi adri' bée ẹ'yīngára be mādā 'dī' bée, ngá ĩmi ní rizú átázú 'yozú kīnī pánga 'dāáyo rĩ ā'di?

9 Tā 'dīri fi drī ĩmi drīgẹ́ kuyé? ĩmi ndrekí pánga tówú ándúrú 'bá élífũ tówú pi ní nyaá tí

* **16:4** 16:4 Tā āyāzú āyāyā Yónā vé rĩ: Ị' bị te nẹbị Yónā ri, Yónā adri caá ụ'dụ na ị' bị rĩ agá 'dāá. 'Í lā Yónā 1:17; Mātáyo 12:39-40; Lúkā 11:29-32.

'dãri kuyé? Īmi ĩkũnãkí ándúró ĩmbĩtã ni caá ũvú ã 'a ngõpí?

¹⁰ Pánga ézĩrĩ 'bá élfũ sụ pi ní nyaá rĩ, ĩmi ĩkũnãkí ándúró ĩmbĩtã ni caá ũvú ã 'a ngõpí?

¹¹ Má átá tã pánga vé ni ku. Tã má ní átá rĩ vé tã fi ĩmi drĩgé ku ãsĩ? 'Bo lě ĩmi adrikí mị be kọwụ ãkúfị Fārúsị rĩ pi vé Sādókē rĩ pi be rĩ ã tã sị."

¹² Kúru kọpi ní nĩzú ámázú 'yozú kínĩ, tã Yésũ ní ũlũ ũ ní 'dĩri adri 'yozú kínĩ, ãkúfị ĩ ní pánga á'dízú rĩ kuyé, ĩri tã Fārúsị rĩ pi ní rii ímbá ũnjí Sādókē rĩ pi be rĩ vé tã ũlũ.

*Pétěró kĩnĩ Yésũ ri Kúrísítō 'i
(Mārākō 8:27-30; Lúkã 9:18-21)*

¹³ Yésũ pi kã caá ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be kũrú Sízérĩyã Pĩlípóyĩ vé rĩ agá 'dãá, ĩri ní ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'bá rĩ pi zizú kínĩ, "'Bá 'bá rĩ pi ní 'yoó kínĩ ĩri 'Bá Mvá 'i 'dĩri ã'di 'i?"

¹⁴ Kọpi ní újázú kínĩ, "'Bá urụkọ'bée kínĩ, 'bá rĩ Yũwánĩ Bãtízĩmũ sēepi rĩ 'i. Ūrụkọ'bée kínĩ, 'bá rĩ Ēlĩyã 'i. Ūrụkọ'bée kínĩ, 'bá rĩ Yērēmĩyã 'i, dōku 'bá rĩ nẹbị rĩ pi vé āzi."

¹⁵ Yésũ ní kọpi zizú kínĩ, "'Bo ĩmi 'yo ma ã'di 'i?"

¹⁶ Sịmónã Pétěró ní újázú kínĩ, "Mi Kúrísítō 'i, Múngú adriipi ídri rú rĩ vé Mvá."

¹⁷ Yésũ ní újázú ĩri ní kínĩ, "Sịmónã Yónã ã mvá rĩ, tãkiri ã adri mi be, tã 'dĩri 'bá áda lũ mí ní nĩ kuyé, má Ẹtẹpi 'bũ gé rĩ lũ mí ní tã 'dĩri nĩ.

18 ãndrũ á 'yo mí ní 'dínì, mì rù ri adri Pétêró 'i, ífífí ni írã. Ma ímù mávé kãníšã† sî írã 'dĩri drĩgé, drã ícò kãníšã rĩ ndêé ùkpò sî ku.

19 Mãlũngã 'bũ vé rĩ vé mãfütá, ma sê mí drĩgé, tã mí ní úmbé vũ drĩgé nõgó gí rĩ, Múngú ri úmbé 'bũ gé 'dãlé rá. 'Bo tã mí ní ọyụvũ vũ drĩgé nõgó gí rĩ, Múngú rĩ kpá ọyụ 'bũ gé 'dãlé rá.”

20 Yèsũ átá ùkpó ùkpó ívé 'bá 'i pámvú ùbĩ'bá rĩ pi ní kĩnĩ, 'bá àzi ã lũ 'yozú kínĩ, 'i Kúrísitò 'i 'dínì ku.

Yèsũ átá ívé drãngará ã tã

(Mãrãkò 8:31-9:1; Lúkã 9:22-27)

21 Ídózú lókì 'dãri gé, Yèsũ ri ùlũú ívé 'bá 'i pámvú ùbĩ'bá rĩ pi ní kĩnĩ, 'i lã muv Yẹrúsãlémã gá. 'Dãlé 'i mu ìzãngã nya létì be ãndíãndí 'bá ambugu rĩ pi drĩgé, atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi drĩgé, àzini 'bá tãimbĩ ímbá'bá rĩ pi drĩgé, ì ímù 'i 'dì drã rá. Ụ'dụ na ni gé, 'i gò íngá ídri rú ùzi.

22 Pétêró ní Yèsũ ri sezú gãrã gá, ìri ní 'yozú ìri ní kĩnĩ, “Úpí, lã mì átá 'dínì ku, tã 'dĩri ícò 'i ngaá mì rù'bá gá sũv 'dĩri tịnì ku!”

23 Yèsũ ní 'i újázú ãngũ ndrezú Pétêró vúgá 'dãá, ìri ní 'yozú kĩnĩ, “Mì Sãtãnã! Mì ri mã létì uga, yĩkì mívé rĩ, ìri 'bá áda vé ni, yĩkì 'dĩri íbì íngá Múngú vúgãlésĩ kuyé.”

24 Kúru Yèsũ ní 'yozú ívé 'bá 'i pámvú ùbĩ'bá rĩ pi ní kĩnĩ, “'Bá rĩ lã dõ mã pámvú ùbĩ, ã adi 'i rù'bá, ã 'du ívé pẹtì alambaku, ã ùbĩ mã pámvú.

25 'Bá rĩ ri dõ ívé ídri rù'bá nõri vé rĩ ã tã ụsũv áyu, ìri ímù ívé ídri 'be ãvĩ 'dĩsĩ rá, 'bo 'bá rĩ adi

† 16:18 16:18 Kãníšã: Kãníšã ri 'bá Yèsũ Kúrísitò ri ẹ'yì'bá gí rĩ pi.

dō 'i drāá mâ tâ sī, ĩri ímụ ídri 'dáni'dáni rĩ ísú rá.

²⁶ 'Bá rĩ ísú dō ngá múké nyōḡkụ drĩgé nōgó rĩ pi ãrěvú céré, 'bo 'be dō ívé ídri ãvĩĩ rá, ngá múké ĩri ní ísú 'a ni gé 'dĩgé rĩ ã'di? Dōku ngá 'bá rĩ ní ícọ sěé ívé ídri ē drĩ jezú rĩ ã'di?

²⁷ Ma 'Bá Mv́ 'i, ma ímụ mávé mālāyíkā rĩ pi be, ma dĩ pōwḡpōwḡ sũ má Ètẹpi ní dĩ pōwḡpōwḡ rĩ tịnị, má ímụ 'bá ãlu ãlu ùfē tâ ĩri ní 'oó rĩ sī.

²⁸ Ádarú á lē 'yoó ĩmi ní 'dĩni, 'bá ụrụkọ pá tu'bá nō'bee ícókí drĩ ũdrāá ku, kọpi 'Bá Mv́ vé ímụngára ívé mālūngā ruzú rĩ ndre ũgbále.”

17

*Yésũ ã rú'ba új́ 'i dĩĩ imvesírílílí
(Mārákō 9:2-13; Lúkã 9:28-36)*

¹ Vúdrĩ ni kã caá ú'dụ ázıyá, Yésũ ní Pétěró pi jizú Yōkóbũ be, Yũwánĩ Yōkóbũ édrĩpi be 'í vúgá sī. Kọpi ní tuzú muzú írā drĩgé ụrụ 'dāá, ĩ mụkí rí adrií túngú ĩ drĩkã sī.

² 'Dālé Yésũ új́ 'i índré ũ'dũ be túngú ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ'ba rĩ pi ẹndrẹti gé. Ẹndrẹti ni dĩ ọgú imvesírílílí sũ ụtụ ní dĩĩ rĩ tịnị, ĩrivé bōngó új́ 'i dĩĩ imvesírílílí, sũ ụtụ ní dĩĩ rĩ tịnị.

³ 'Dālé Mósē pi ní ĩfüzú Ēllyā be kọpi ẹndrẹti gé, Mósē pi Ēllyā be rikí átá Yésũ be.

⁴ Pétěró ní 'yozú Yésũ ní kĩnĩ, “Úpí, múké ni, lē 'bā adrikí nōgó. Mí ã'yĩ dō rá, á lē mōrōgó 'beé na, ãlu ni mí ní, ãlu ni Mósē ní, ãlu ni Ēllyā ní.”

⁵ Pétěró kã rií átá, koro ĩrĩbĩti imvesírílílí ĩmũlũ kọpi, ú'dúkọ ní íkúzú ĩrĩbĩti agá 'dāásĩ

kĩnĩ, “Mvá 'dĩri mávé ni má ní lěélě rĩ, ma ĩri sĩ āyĩkō sĩ. Lě ĩmi yĩkĩ tĩ ni yiyi!”

⁶ 'Bá Yēsũ ā pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi kâ ú'dúkọ 'dĩri yiyi, ũrĩ sĩ, kọpi u'dekĩ ĩ ẹndrẹti úsú vũgá.

⁷ 'Bo Yēsũ ní ímúzá kọpi úlózú, ĩri ní 'yozú kọpi ní kĩnĩ, “Īmi íngákí uru, ĩmi 'okí ũrĩ sĩ ku.”

⁸ Kọpi kâ ĩ mĩ ingaá āngũ ndreé uru 'dǎá, 'bá āzi ālunáni 'dǎáyo, 'bá rĩ 'yéná Yēsũ 'i.

⁹ Kọpi kâ rií ísì ímúzá írǎ drĩgé 'dǎásĩ vũgá nǒó, Yēsũ ní 'yozú kọpi ní kĩnĩ, “Tǎ ĩmi ní ndreé 'dĩri, ā lúkí 'bá āzi ní ku, cĩmgbá cazú ĩ ní 'Bá Mvá ri ingazú drǎngára gálésĩla rĩ gé.”

¹⁰ 'Bá Yēsũ ā pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi ní Yēsũ ri zizú kínĩ, “'Bá tǎimbĩ Mósē vé rĩ ímbá' 'bá rĩ pi ri 'yo kínĩ, Ēlĩyǎ ri ímú Kúrísítō sĩ drĩdrĩ āsĩ?”

¹¹ Yēsũ ní újázú kọpi ní kĩnĩ, “Ádarú Ēlĩyǎ ri ímú drĩdrĩ, ĩri ímú tǎ rĩ pi ārěvú útú ku céré ũrě.

¹² 'Bo á lě 'yoó ĩmi ní 'dĩni, Ēlĩyǎ ímú ínógósì gí, 'bo 'bá rĩ pi ámákí ĩri kuyé, 'bá rĩ pi 'okí ĩri ũnjí, sũ ĩ ní lěé rĩ tĩni. Ma 'Bá Mvá 'i, ma kpá ímú ízāngǎ nya kọpi drĩgé sũ 'dĩri tĩni.”

¹³ 'Bá Yēsũ ā pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi nĩkí ámá rá 'yozú kínĩ, 'bá Yēsũ ní rií tǎ ni átá 'dĩri Yũwánĩ Bǎtízĩmũ sěpi rĩ 'i.

Yēsũ idrí mvá ágó indrí ũnjí be ni

(Mǎrǎkō 9:14-29; Lúkǎ 9:37-43a)

¹⁴ Yēsũ pi kâ ĩ újǎ ĩgǒó ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi be 'bá bĩtríkǎ rĩ pi vúgá nǒó, ágó āzi ní ímúzá Yēsũ vúgá nǒó, ĩri ní kũmũcí ũtĩzú Yēsũ ẹndrẹti gé.

15 Īri ní 'yozú kīnī, “Úpí, 'í ndre mávé mvá ágó rī vé ĭzāngā fô, ājī'bílīkí ri ĩri ú'bé, ĩri ri ĭzāngā nya ambamba, ājī'bílīkí ri nĵī ĩri ú'bé ācí agá, dōku yĵī agá.

16 Má ĭjī mvá rī mívé 'bá mī pámvú ũbī'bá rī pi vúgá, 'bo kōpi ídríkí ĩri kuyé.”

17 Yēsū ní 'yozú kīnī, “Īmi 'bá lókí āndrū nōri vé ẹ'yĭngará ākó 'dī'bée, mâ adri rí ĩmi be vŭŭ caá lókí be gbā ngōpí? Mâ nya rí ĭzāngā ĩmi tã sī caá lókí be gbā ngōpí? Īmi ĭjīkí mvá ágó rī má vúgá nōó.”

18 Yēsū ní átázú índrí ũnjí rī ní ú'dúkó ũkpó ũkpó ni sī, índrí ũnjí rī ní fŭzú mvá ágó rī rŭ'bá gá sī. Sāṅá 'dāri agá, drā rī gō deḡ mvá ágó rī ā rŭ'bá gá sī rá.

19 Vŭdrĭ ni gé, 'bá Yēsū ā pámvú ũbī'bá rī pi ní ĩ ĭnjézú ímŭzú Yēsū vúgá nōó kírí, kōpi ní Yēsū ri zĭzú kīnī, “'Bá ícókí ĩni índrí ũnjí rī droó fŭú āmvé ku āsī?”

20 Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, “E'yĭngará ĩmivé rī mādāṅáṅá. Ádarú á lē lŭú ĩmi ní 'dīni, ĩmi dō ẹ'yĭngará be mādāṅá anigé sŭ marígó ā fí ní adrií mādāṅá rī tĭni, ĩmi ícó 'yo írā āmbúgú 'dīri ā nĵī 'i vŭrā nōri gé sī muŭ vŭrā āzi gé, írā rī 'i nĵī muŭzú rá. Tã āzi mbaápi mbamba ĩmi ní 'dāáyo.”

21 Índrí ũnjí 'dīni 'dīri, a'bíkí dō ngá nyanya āní ku, āzini zĭkí dō Múngú ri ku, ícó fŭú ku.*

Yēsū átá ívé drāngará ā tã dĭi
(Mārākō 9:30-32; Lúkã 9:43b-45)

* 17:21 17:21 Átángá véřĕšĭ 21 agá 'dīri, búkū Mátáyo vé ĩ ní sī Ĝírĭkĭ tĭ sī drĭdrĭ rī agá 'dāáyo, 'bo gōkí sī búkū Mátáyo vé vŭlé rī agá rá.

22 Yésũ pi kê ĩ úmú ívé 'bá 'î pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be ãngũ Gãlĩláyã vé rĩ gé 'dãá, ĩri ní 'yozú kôpi ní kĩnĩ, “Ma 'Bá Mvá 'i, ĩ ímú má ũli 'be, ĩ ma sê ari'ba rĩ pi drĩgé.

23 Kôpi ímú ma 'dĩ drã rá, ú'dú na ni gé, ma gô íngá ídri rú ũzi.” Tã 'dĩri sê 'bá ĩri ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní ĩzãngã ambamba.

Mũfêngã ĩ ní riĩ u'dúú Jó Múngú vé rĩ agá rĩ

24 Yésũ pi ívé 'bá 'î pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be, kôpi kê caá Kãpãrãnãúmã gá 'dãá, 'bá ri' 'bá Jó Múngú vé rĩ vé mũfêngã u'dú' 'bá rĩ pi ní ímúú Pétêró ri zizú kĩnĩ, “Īmívé ágó riĩpi ãngũ ímbápi rĩ, ĩri nyo ri Jó Múngú vé rĩ vé mũfêngã sê rá?”

25 Pétêró ní újázú kôpi ní kĩnĩ “Īri ícô sê rá.”

Pétêró kê fiĩ jó agá 'dãá, ĩri ní drĩ átázú kuyé rĩ gé, Yésũ zĩ ĩri drĩdrĩ kĩnĩ, “Sĩmónã, mí ũsũ ngóni? 'Bágú vũ drĩgé nō'bée ri mũfêngã umbe jezú rĩ u'dú ã'di pi drĩgé sĩ? Kôpi ri u'dú ívé anjĩná rĩ pi drĩgé sĩ, dōku kôpi ri u'dú 'bá ụrụkọ túngú ni pi drĩgé sĩ?”

26 Pétêró ní újázú kĩnĩ “Kôpi ri mũfêngã rĩ u'dú 'bá ụrụkọ túngú ni pi drĩgé sĩ.”

Yésũ ní 'yozú kĩnĩ, “'Bágú rĩ vé anjĩ ãgō rĩ pi ũfêkĩ mũfêngã rĩ ku.”

27 'Bo Yésũ ní 'yozú Pétêró ní kĩnĩ, “Lê 'bã sêkĩ 'bá mũfêngã u'dú' 'bá 'dĩ'bée ē ẹsĩ ã ve 'bá ní ku, 'í mụ yĩ bālālã rĩ agá 'dãá, 'í 'be mívé jãbádã yĩ bālālã rĩ agá 'dãá, 'ĩ' 'bĩ mí ní 'í'bé drĩdrĩ rĩ, 'í zĩ tĩ ni, mi mũfêngã ã fĩ ẹnjĩpi ẹnjĩnĩ ni† ịsú tĩ ni gé

† 17:27 17:27 Mũfêngã ã fĩ ẹnjĩpi ẹnjĩnĩ rĩ: 'Bá rĩ nga dō ẹzi caá ú'dú sụ, ĩ 'bá rĩ ũfê mũfêngã ã fĩ ẹnjĩpi ẹnjĩnĩ 'dĩri sĩ.

'dǎá. 'Í 'du mũfěngǎ ẽnjĩpi ẽnjĩẽnjĩ 'dĩri, mí ùfě Jó Múngú vé rĩ vé mũfěngǎ ǎní, mí ùfě mávé rĩ, ǎzini mí ùfě mívé rĩ ǎní."

18

ǎ'di ri adri ǎmbúgú mǎlũngǎ 'bũ vé rĩ agá 'dǎá nĩ?

(Mǎrǎkō 9:33-37; Lúkǎ 9:46-48)

¹ Lókí 'dǎri gé, 'bá Yēsũ ǎ pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi ní ímúzá Yēsũ rĩ zízú kínĩ, "Mǎlũngǎ 'bũ vé rĩ agá 'dǎá, ǎ'di ri mụ adri ǎmbúgú nĩ?"

² Yēsũ ní mvǎǎǎ mǎdǎǎǎ ni zízú ímúzá pá tuzú ĩ ǎsámvú gé.

³ ĩri ní 'yozú kōpi ní kínĩ, "Ádarú á lě 'yoó ĩmi ní 'dínĩ, 'bá rĩ újá dō ẹsĩ adrizú sũ mvǎǎǎ mǎdǎǎǎ nōri vé rĩ tĩnĩ ku, ícó fíí mǎlũngǎ 'bũ vé rĩ agá ku.

⁴ Kúru 'bá rĩ 'bǎ dō 'i kú tā be mǎdǎ sũ mvǎǎǎ mǎdǎǎǎ nōri tĩnĩ, ĩri mụ adri ǎmbúgú mǎlũngǎ 'bũ vé rĩ agá 'dǎá.

⁵ 'Bá rĩ ẹ'yí dō mvǎǎǎ mǎdǎǎǎ sũ má andregá nōri tĩnĩ ni mâ rú sĩ, 'bá 'dĩri ẹ'yí ma.

'Bá ǎzi ǎ sě mvǎǎǎ fíí ũnjĩkǎnyǎ 'oó ku

(Mǎrǎkō 9:42-48; Lúkǎ 17:1-2)

⁶ "Bo mvǎǎǎ mǎdǎǎǎ ma ẹ'yĩpi gí nōri, 'bá rĩ sě dō ĩri fíí ũnjĩkǎnyǎ 'oó, múké ni kōdō lě ǎ úmbékí írǎ ǎmbúgú umbe ni gé, ǎ 'bekí ĩri yĩ tafu agá.

⁷ 'Bá vũ drĩgé rĩ pi ímú ĩzǎngǎ ịsú ambamba, ǎ'diǎtǎsĩyǎ tā vũ drĩgé nōgó rĩ sě 'bá rĩ pi ri fíí ũnjĩkǎnyǎ 'o nĩ! Tǎ 'dĩ'bée ímú ĩ nga rá, 'bo 'bá

ógúpi ri sēepi 'deepi ũnjĩkãnyã agá rĩ, ĩri ímú izãngã ĩsú ambamba.

⁸ Mívé drĩ ẽndẹpi sē dō mi fíi ũnjĩkãnyã 'oó nĩ, lē mĩ lĩ ĩri 'beé 'dĩisĩ ãmvé. Mĩ rú'báná ĩgélé āzi ábá dō nĩ, ĩri múké, ndē mí ní fizú mĩ rú'báná be ngĩ ācí vezú ānĩ ụdụ ākó rĩ agá 'dãá rĩ.

⁹ Mívé mĩ drĩ ẽndẹpi gé rĩ sē dō mi fíi ũnjĩkãnyã 'oó nĩ, lē mĩ nje ĩri 'beé 'dĩisĩ ãmvé. ĩgélé āzi mĩ rú'báná gá 'dĩgé ábá dō nĩ, ĩri múké, ndē mí ní fizú mĩ rú'báná be ngĩ ācí vezú ānĩ ụdụ ākó rĩ agá 'dãá rĩ."

¹⁰ Yésũ ní 'yozú kọpi ní kĩnĩ, "Ĩmi ndrekí múké, lē ĩmi ụsũkí 'yozú kínĩ anjĩnà nyírĩnà rĩ pi índrekí ĩmi mĩlé gá ẹzĩ ākó 'dĩni ku. 'Bo á lē lūú ĩmi ní 'dĩni, kọpívé mālāyíkã 'bũ gé 'dãá anigé, kọpi ri nĩjĩ átá má Ẹtẹpi 'bũ gé rĩ be anjĩnà rĩ pi vé tã sĩ.

¹¹ Ma 'Bá Mvã 'i, má ímú 'báná ũnjĩkãnyã 'o'báná rĩ pi paá ĩvé ũnjĩkãnyã agásĩ.*

Nāpí kãbĩlō ãvĩpi rĩ vé rĩ

(Lúkã 15:3-7)

¹² "Bá rĩ dō kãbĩlō be mūdũrũlũ ãlu, ãlu ni ãvĩ dō gĩ, ĩri 'o íngóni? Ícọ pũkú úrõmĩ drĩ ni úrõmĩ (99) 'dĩ'bée kuú ánga drĩgé 'dĩgé, 'de muų ãlu ãvĩpi gĩ 'dãri ndãá ku?

¹³ Ádarú á 'yo ĩmi ní 'dĩni, ĩsú dō ívé kãbĩlō ãlu ãvĩpi rĩ gĩ, ãyĩkō ri ĩri fụ aga rá, ndē ãyĩkō ĩri fụúpi kãbĩlō pũkú úrõmĩ drĩ ni úrõmĩ (99) ãvĩ'báná kuyé rĩ pi ã tã sĩ rĩ rá.

* **18:11** 18:11 Átángá vẹrẹşĩ 11 agá 'dĩri, búkũ Mátáyo vé ĩ ní sĩ Gĩrĩkĩ tĩ sĩ drĩdrĩ rĩ agá 'dãáyo, 'bo gōkĩ sĩ búkũ Mátáyo vé vúlé rĩ agá rá.

14 Īri kpá adri sũ 'dĩri tĩni, má Ẹtẹpi 'bũ gé rĩ lě anji nyírĩná rĩ pi ã ãvĩkí sũ kãbĩlõ ní ãvĩi rĩ tĩni ku.

*Mí ẹdrìpì, dōku mí ọmvùpì mi 'oópi ùnjí rĩ
(Lúkã 17:3)*

15 “Mí ẹdrìpì, dōku mí ọmvùpì 'o dō mi ùnjí, 'í nga mujú vú ni gé 'dãá, 'í lũ ĩri ní tã ĩri ní 'oó mí ní ùnjí rĩ. Lě mí lũ tã rĩ gúnyá agá ku. Yì dō mi rá, 'yo dō 'í tì sĩ kĩnĩ, 'í 'o mi ùnjí, 'bá 'dĩri gõ 'i újá ícá mí ní ẹdrìpì, dōku mí ọmvùpì.

16 'Bo yì dō mi kuyé, 'í jì 'bá ãlu, dōku 'bá ĩrĩ uruḳo'béé mužú mí vúgá sĩ ĩndĩ, ã'diātāsīyã ‘Tã ãrěvú céré lěkí dō útú ícá pìrì, lě 'bá ĩrĩ, dōku 'bá na tã rĩ ndre' 'bá ĩ mị sĩ rá ni pi ã adrikí ĩndĩ.’

17 Gã dō 'bá mí ní jìjì 'dĩ'béé ẹ tì yìgá sĩ, 'í jì tã ni mujú ùlũú 'bá kãnisã vé rĩ pi ní. Gã dō 'bá kãnisã vé rĩ pi ẹ tì yìgá sĩ, 'í ku ã adri kú pãgãno rú, dōku ã adri kú 'bá mũfengã umbe jẹzú rĩ u'dùpì ni tĩni.

18 “Ádarú á lě 'yoó ĩmi ní 'dĩni, tã ĩmi ní úmbé vũ drìgé nōgó gí rĩ, Múngú ri kpá úmbé 'bũ gé 'dãlé rá, tã ĩmi ní ọyùú vũ drìgé nōgó gí rĩ, Múngú ri kpá ọyù 'bũ gé 'dãlé rá.

19 “Á lě 'yoó ĩmi ní dǐjì, 'bá ĩrĩ úmúkí dō ĩ tì tã ãzi zìzú vũ drìgé nōgó, má Ẹtẹpi 'bũ gé rĩ kòpivé tã rĩ ã'yĩ rá.

20 Kúru 'bá ĩrĩ, dōku 'bá na, úmúkí dō ĩ mâ rú sĩ, ma adri kòpì ãsámvú gé.”

Nãpí 'bá ọgúpì ri trũúpi ku rĩ vé rĩ

21 Kúru Pétêró ní ímúzá Yésũ ri zizú kīnī, “Úpí, má édrípí 'o dō ma ũnjí, mâ trũ ĩri caá vú be ngōpí? Mâ trũ ĩri caá vú be ézĩrĩ?”

22 Yésũ ní újázú Pétêró ní kīnī, “Adri 'yéná vú be ézĩrĩ ku, 'bo ã adri vú be pũkú ézĩrĩ drĩ ni ézĩrĩ.

23 “Kúru ỳ'bĩkí mālũngã 'bũ vé rĩ 'bãgú lěepi mũfěngã 'í ní sěé ívé átí'bá rĩ pi ní mẹrĩ rú rĩ ã tã nĩpi rĩ sĩ.

24 'Bãgú rĩ kã 'í dó ívé mũfěngã rĩ úmú gōó, ĩ ní ágó mũfěngã ẹ'yĩpi jũrú ãmbúgú sĩ élifũ mụdrĩ rĩ† íjízú ímúzá pá tuzú 'bãgú rĩ ẹndrẹti gé.

25 'Bo átí'bágú rĩ ní mẹrĩ rĩ ũfěé kuyé rĩ sĩ, 'bãgú rĩ kīnī, ã ụzikí ĩrivé ngá ãrěvú céré, ã ụzikí kpá ĩrivé ũkú anjiná rĩ pi be ĩndĩ, ã ũfě rí mẹrĩ rĩ ãnĩ.

26 “Kúru átí'bágú rĩ ní kũmũcí ũtĩzú 'bãgú rĩ ẹndrẹti gé, ĩri ní 'bãgú rĩ mázú kīnī, “Í ku má ní sã, ma ímú mívé mũfěngã ãrěvú ũfě gō céré rá!’

27 'Bãgú rĩ ndre ĩrivé ĩzãngã, gō mẹrĩ rĩ vé tã kuú rá, ọyọ átí'bá rĩ mụzú rá.

28 “‘Bo átí'bágú rĩ kã 'deé mụyú gí, kōpi mụkí ĩ ịsú ógúpí átí'bágú ívé mũfěngã fifí ẹnjĩpi ẹnjĩnĩ rĩ‡ ẹ'yĩpi mụdũrũlũ ãlu rĩ be. ĩri ní átí'bágú rĩ ruzú, úlélé ni ínjízú. ĩri ní 'yozú kīnī, 'Mí ũfě mávé mũfěngã ú'díkírĩnã nōgó!’

† 18:24 18:24 Mũfěngã jũrú ãmbúgú élifũ mụdrĩ rĩ agá rĩ: 'Bá rĩ nga dō ẹzĩ ílĩ mụdrĩ drĩ ni tọwú, ĩ 'bá rĩ ũfě mũfěngã jũrú ãmbúgú ãlu ni sĩ. ‡ 18:28 18:28 Mũfěngã fifí ẹnjĩpi ẹnjĩnĩ rĩ: 'Bá rĩ nga dō ẹzĩ ụ'dụ ãlu, ĩ 'bá rĩ ũfě mũfěngã fifí ẹnjĩpi ẹnjĩnĩ ãlu ni sĩ.

29 “Ātí'bágú rĩ ní kũmũcí ũtĩzú ĩri ɛndrɛtĩ gé, ĩri mǎzú drĩ ĩrĩ sĩ kĩnĩ, “Í ku má ní sâ, ma ímú mívé mũfɛngā ũfɛ gō vúlé rá.’

30 “‘Bo ágó rĩ gā ĩrivé tǎ ã'yĩgá sĩ, gō ĩri 'beé jó ĩ ní rizú āngũ ũ'yĩzú rĩ agá, ã mu adrii 'dǎlé cĩmgbá ũfɛ dō ívé mũfɛngā ũgbále gí ká.

31 Ātí'bá urukọ kǎ tǎ 'i ngaápi 'dĩri ndreé, kọpi gōkí adrii ĩzāngā sĩ. Kọpi ní mužú tǎ 'i ngaápi 'dĩri ũlǔzú 'bágú rĩ ní.

32 “Kúru 'bágú rĩ ní ātí'bágú drĩdrĩ 'dǎri zizú ímúzú 'í vúgá nōó, ĩri ní 'yozú ĩri ní kĩnĩ, ‘Mi ātí'bá ũnjí, á ku ándúru mɛrĩ mí ní 'duyú rĩ rá, ã'diātāsīyā mí ímú ándúru ngoó má ɛndrɛtĩ gé rá.

33 Mi té mí ógúpĩ ātí'bágú rĩ vé ĩzāngā ndre sũ má ní mívé ĩzāngā ndreé rĩ tĩnĩ.’

34 'Bágú rĩ ẽ ésí ve ũnjí ũnjí, jĩ ātí'bágú rĩ mužú suú jó ĩ ní rizú āngũ ũ'yĩzú rĩ agá, ã mu adrii 'dǎlé cĩmgbá ũfɛ dō ívé mũfɛngā ũgbále gí ká.

35 “Īmi trūkí dō ĩmi ọgǔpĩi Yésũ ri ẹ'yĩ'bá gí rĩ pi ku, má Ẹtépĩ 'bũ gé rĩ trũ kpá ĩmi ku.”

19

Ayingará ágó pi vé ũkú be rĩ

(Mǎrǎkō 10:1-12)

1 Yésũ kǎ tǎ 'dĩ'bée átá dey, ĩri ní fũzú āngũ Gǎlĩláyǎ vé rĩ agásĩ, ĩri ní mužú āngũ Yũdáyǎ vé rĩ gé yĩi āmbúgu dīpi dīdī Yárídénĩ vé rĩ ã wọọkọ gá álésĩ.

2 'Bá bĩtríká 'dekí mužú Yésũ ã vudrĩ gé sĩ, Yésũ ídrí 'bá drǎ be rĩ pi rá.

³ Fārūsī uruḵo'béé ímúkí wú ni gé, kôpi lēkí ĩri ũ'bīī. Kôpi ní ĩri zizú kínī, “Tāimbī ā'yī nyo 'yozú kínī, 'bá ágó ri ícó ívé ũkú dro tā ā pá āzi sī 'díní rá?”

⁴ Yēsū ní újázú kôpi ní kīnī, “Īmi lākí búkū Múngú vé rī agá 'yozú kínī, í'dóngará gá 'dāá, 'Múngú gbi ágó pi ũkú be' 'díní kuyé?”

⁵ Múngú 'yo kīnī, “Tā 'dīri sī, 'bá ágó ri ívé étēpi ku, ĩri ívé éndrēpi ku, kôpi ĩ úmú ũkú ni be, 'bá ĩrī 'dī'bée ĩ úmú adri rú' 'bá ālu.”

⁶ 'Bo kôpi acokí ĩ ku, kôpi adri rú' 'bá ālu. Kúru 'bá Múngú ní úmú gí 'dī'bée, lē 'bá āzi ā aco kôpi āsámwú ku.”

⁷ Fārūsī rī pi ní Yēsū ri zizú kínī, “Mósē sē tāimbī kīnī, 'Ágó ri kōkōbī sē ũkú ni ní, ĩri drozú ānī rá' āsī?”

⁸ Yēsū ní újázú kôpi ní kīnī, “Mósē ā'yī ĩmi ní, ĩmi ícó ĩmi ayi ĩmi ũkúpī be rá, ā'diātāsīyā ĩmí ẹsī tete. 'Bo í'dóngará gá 'dāá, tā rī adri 'díní kuyé.”

⁹ Á lē lūú ĩmi ní 'díní, 'bá ívé ũkú droopi rá, gōopi ũkú āzi túngú ni jeēpi rī, 'o 'dīri tā ũnjí ọwū vé ni, tā ágó ní ícózú ívé ũkú drozú ānī rá rī, ũkú rī fū dō mujú laá ágó āzi túngú ni be ká.”

¹⁰ 'Bá Yēsū ā pámwú ũbī' 'bá rī pi ní 'yozú kínī, “Tā ágó pi vé ũkú be rī, ĩri dō 'dīri tīnī, múké ni, lē 'bá rī ní adrizú ũkú ākó.”

¹¹ Yēsū ní 'yozú kôpi ní kīnī, “'Bá céré ngakí tā ĩmi ní 'yoó 'dīri ā'yī ku, Múngú 'bā dō tā 'dīri 'bá rī ẹsī agá nī ká, ícó ũkú jeé ku.”

12 Āgō ʊrʊkɔ'béé tɪkí kɔpi kú 'báná rú. ʊrʊkɔ'béé ícákí 'báná rú ā'diātāsīyā 'í'dúkí kɔpi ágélé gí, ʊrʊkɔ'béé lěkí ĩngá adrii 'díní ũkú ākó, mālŭngā 'bũ vé rĩ ā tā sī. 'Bá rĩ lě dō tā ĩ ní 'yoó 'dĩri 'dụú ngaá, ā 'dụ ngaá ĩyí."

*Yēsũ 'bā tākiri anjina nyirina rĩ pi drige
(Mārākō 10:13-16; Lúkã 18:15-17)*

13 Kúru 'bá ʊrʊkɔ ní ĩvé anjina nyirina rĩ pi ijizú Yēsũ vúgá nōó, Yēsũ ā tĩ rí drí kɔpi drige, āzini ā zĩ rí kɔpi ní Múngú ri. 'Bo Yēsũ vé 'bá ĩri ā pámvú ũbĩ'báná rĩ pi kɪnĩ, lě 'bá rĩ pi ē ijiki anjina rĩ pi Yēsũ vú nōó ku.

14 Yēsũ ní 'yozú kɔpi ní kɪnĩ, "Ā ugakí anjina nyirina rĩ pi ní létĩ ku, ĩmi kukí kɔpi ē ímúkí má vúgá nōó! Ā'diātāsīyā mālŭngā 'bũ vé rĩ, ĩri adri 'bá adri'béé sũ anjina nyirina nō'béé tɪnĩ rĩ pi vé ni."

15 Yēsũ ní drí tizú anjina nyirina rĩ pi drige, vudrĩ ni gé, ĩri ní gōzú 'dezú mužú 'dĩisĩ rá.

*Ágó ā'bú be rĩ vé tā
(Mārākō 10:17-31; Lúkã 18:18-30)*

16 Ágó āzi ní ímúzú Yēsũ vúgá nōó, ĩri ní 'yozú Yēsũ ní kɪnĩ, "Ímbápi, ngá múké má ní ícó 'oó, má ĩsú rí ídri 'dáni'dáni rĩ ānĩ rĩ ā'di?"

17 Yēsũ ní 'yozú ágó rĩ ní kɪnĩ, "Ngá mí ní ma zizú tā múké ā tā sī rĩ ā'di? 'Bá múké rĩ 'yéná Múngú 'i. 'Í lě dō ídri 'dáni'dáni rĩ ĩsú, ngá múké rĩ, lě mí 'dụ tãĩmbĩ rĩ vé tā ngaá."

18 Ágó rĩ ní Yēsũ ri zizú kɪnĩ, "Tãĩmbĩ ngōri?"

Yésũ ní 'yozú ïri ní kīnī, “ ‘Lě mī 'dì 'bá ku, lě mī 'bã ọwũ ku, lě mī ụgũ 'bá ẵzi ẵ ngá ku, lě mī úlì ụnjō 'bá ẵzi drịgế ku,

¹⁹ lě mī ìnjī mí ẹtẹpị pi mí ẹndrẹpị be ìnjīnjī.’ ‘Lě mī lě 'bá mī gārã gá rĩ sũ mí ní mī rụ' 'bá lě rĩ tịni.’ ”

²⁰ Ágọ rĩ ní újázú Yésũ ní kīnī, “Á 'dụ tǎimbị 'dĩ'bée vé tǎ ngaá céré rá. Ngá ẵzi nyo má ní gǎó 'oó dĩjị ni anigế?”

²¹ Yésũ ní 'yozú ágọ rĩ ní kīnī, “‘Í lě dō mī adri múkẹ ẹzị Múngú vé rĩ ẵ ngangára gá, mí ụzị ngá mívé rĩ pi ẵrěvú céré, mí awa mũfěngǎ ni 'bá ngá ẵkọ rĩ pi ní, mí ímụ mã pámvú ẵbĩ, mi kúru ẵ'bú 'bũ gế 'dǎá rĩ ịsụ rá.”

²² Ágọ rĩ kǎ tǎ 'dĩri yị, ẹsị ni ịsụ ịzǎngǎ, gǎ 'deé mụy 'dĩisĩ rá, ẵ'diǎtǎsịyǎ ìri ẵ'bú be ambamba.

²³ Yésũ ní 'yozú ívé 'bá 'ì pámvú ẵbĩ' 'bá rĩ pi ní kīnī, “Ádarú á lě 'yoó ìmi ní 'dini, 'bá ẵ'bú be rĩ vé fingára mǎlũngǎ 'bũ vé rĩ agá rĩ, tǎ ni ẵkpó ẵkpó.

²⁴ Á lě 'yoó ìmi ní dĩjị kīnī, kǎmĩlō vé fingára sīndǎnĩ ẵ úlě gá sĩ rĩ mbamba, 'bo 'bá ẵ'bú be rĩ vé fingára mǎlũngǎ Múngú vé rĩ agá rĩ mba nděé rá.”

²⁵ 'Bá Yésũ ẵ pámvú ẵbĩ' 'bá rĩ pi kǎ tǎ 'dĩri yị, sě kọpi ẹ drị ábá ẵnĩ rá, * kọpi ní zizú kīnī, “‘Bá ì ní ícọ páá rá rĩ, ìri adri ẵ'di 'i?”

19:19 19:19 Wụngára 20:12-16; Dětōrōnómē 5:16-20 **19:19**

19:19 Lěvītīkǎ 19:18 * **19:25** 19:25 Sě kọpi ẹ drị ábá ẵnĩ rá: 'Bá Yésũ ẵ pámvú ẵbĩ' 'bá rĩ ẹ drị ábá tǎ 'dĩri sĩ, ẵ'diǎtǎsịyǎ Yǎhụdị rĩ pi ịsụkĩ kīnī, 'bá rĩ dō ẵ'bú be, ìri lũ 'yozú kīnī, Múngú sě ìri ní tǎkiri gí, ìri ícọ fi 'bũ gế 'dǎlé rá.

26 Yēsũ ní ãngũ ndrezú kôpi vúgá 'dǎlé, ïri ní 'yozú kôpi ní kĩnĩ, “Tã 'dĩri mbamba 'bá áda ní, 'bo tã ãrèvú céré Múngú ri ícò 'o rá.”

27 Pétēró ní 'yozú ïri ní kĩnĩ, “Í ndre drĩ ká! 'Bá kukí 'bávè ngá ãrèvú céré, 'bâ ri mĩ pámvú ùbĩ! Ngá úmvúlésĩ 'bá ní ïsú rĩ ã'di?”

28 Yēsũ ní 'yozú kôpi ní kĩnĩ, “Ádarú á lē lūú ïmi ní 'dĩni, ma 'Bá Mvǎ 'i, sâ má ní ímúzá vũ rĩ údézú ícázú ú'dí, ãzini má ní ímúzá úrízú mávé lúpá mǎlũngǎ vé ĩ ní íngúngũ rĩ drĩgé rĩ kǎdō ícò, ïmi ri' 'bá mâ pámvú ùbĩ' 'bá 'dĩ'bée, ïmi kpá ímú úrí lúpá mụdrĩ drĩ ni ïrĩ rĩ pi drĩgé, ïmi tã lị súrú mụdrĩ drĩ ni ïrĩ Īsērélē vé rĩ pi drĩgé nĩ.

29 'Bá céré ïvé jó ku' 'bá, édrípĩi ku' 'bá, ómvúpĩi ku' 'bá, étépĩi ku' 'bá, éndrèpĩi ku' 'bá, anjĩná ku' 'bá, ãzini ïvé ómvú ku' 'bá mâ tã sĩ rĩ pi, ĩ ímú kôpi ní 'bá kôpi ní kuú, ãzini ngá kôpi ní kuú rĩ pi ùfē vú be mụdũrũlũ ãlu, ãzini kôpi ímú ídri 'dáni' 'dáni rĩ ïsú rá.

30 'Bá kárákará 'yo' 'bá kĩnĩ, ĩ drĩdrĩ rĩ pi, kôpi ímú adri ùdũmbítã. 'Bá kárákará adri' 'bá ùdũmbítã rĩ pi, kôpi ímú adri drĩdrĩ.”

20

'Bá ẹzị nga' 'bá ómvú agá rĩ pi vé tã

1 Yēsũ ní 'yozú kĩnĩ, “Mǎlũngǎ 'bũ vé rĩ vé tã adri sũ ágó ómvú 'ǎápi, mụpĩ ù'bútĩ 'bá ẹzị vé ni ndǎápi 'ĩ ùfē rí kôpi ùfēfē rĩ tĩni.

2 Ágó rĩ ã'yĩ 'bá ẹzị vé rĩ pi ùfēé mǎfēngǎ fífí ẹnjĩpĩ ẹnjĩnĩ ãlu ĩ ní rizú ãngũ ùfēzú ãní ú'dú

ãlu vé rĩ sĩ, ĩri ní kúru kôpi pězú mužú ọmvú agá 'dǎá.

³ “Kǎ mužú adrií sǎ úrōmĩ ỳ'bútĩjǎ vé rĩ gé, ĩri ní 'dezú mužú jǝkǝnĩ gé, kǎ mužú caá jǝkǝnĩ gé 'dǎá, ĩsú 'bǎ ụrukọ tukí pá kuú jǝkǝnĩ agá 'dǎá, ẹzị kôpi ní ngaánga ni 'dǎáyo.

⁴ ĩri ní 'yozú kôpi ní kĩnĩ, ‘Ĩmi mužú ẹzị ngaá mávé ọmvú agá, ma ícọ ĩmi ỳfě múké rá.’

⁵ Kúru kôpi ní 'dezú mužú.

“Gō kpá 'deé mužú jǝkǝnĩ gé 'dǎá dǐj, ỳtú mgbíngbi gé 'dǐgé, gō kpá 'i endij mužú dǐj sǎ na ỳndrẹjǎ vé rĩ gé, átǎ kpá tǎ rĩ sũ 'í ní átǎ drĩdrĩ rĩ tĩj.

⁶ Sǎ tǝwú ỳndrẹjǎ vé rĩ gé, gō kpá mužú jǝkǝnĩ gé 'dǎá dǐj. ĩsú kpá 'bǎ ụrukọ tukí pá kú jǝkǝnĩ agá 'dǎá, ẹzị kôpi ní ngaánga ni 'dǎáyo. ĩri ní kôpi zizú kĩnĩ, ‘Ngá ĩmi ní pá tuzú kuú jǝkǝnĩ agá nǝgọ ỳtú njĩ ẹzị ǎkó rĩ ǎ'di?’

⁷ “Kôpi ní ỳjázú ĩri ní kĩnĩ, ‘Bǎ ǎzi zị 'bǎ ẹzị gé kuyé.’

“Ágọ rĩ ní ỳjázú kôpi ní kĩnĩ, ‘Ĩmi mužú ẹzị ngaá mávé ọmvú agá.’

⁸ “Ụtú rĩ kǎ mužú 'deé, ọmvú 'dǐpa ní ágọ ĩ ní 'bǎá drĩkoma rú rĩ zizú ímúzá 'í vúgá nǝó, ĩri ní 'yozú ágọ rĩ ní kĩnĩ, ‘Í zị 'bǎ ẹzị nga' bǎ rĩ pi, mí ỳfě kôpivé mǐfěngǎ, mí 'dó 'bǎ ímú' bǎ vúlé rú rĩ pi ỳfěé drĩdrĩ, mí ỳfě 'bǎ rĩ pi mužú cĩngbǎ cazú ímú' bǎ drĩdrĩ rĩ pi vúgá.’

⁹ “'Bǎ ẹzị nga' bǎ rĩ pi kǎ ẹzị rĩ ngaá caá sǎ tǝwú ỳndrẹjǎ vé rĩ gé gí, ĩ ní 'bǎ ǎlu ǎlu ní mǐfěngǎ fífí ẹnjĩpi ẹnjĩnĩ ǎlu ni sězú ỳ'dú ǎlu vé ni.

10 'Bá ĩ ní 'băá ẹ̀zị rĩ ngaá drĩdrĩ rĩ pi kâ ícá, kọpi ỳsũkí déna ĩ mũfěngā rĩ sě ĩ ní aga rá. 'Bo kọpi ỳsũkí céré trōtrō.

11 Kọpi kâ mũfěngā rĩ ỳsụ, kọpi 'dekí rií unuú ọmvú 'dịpa ẹndrẹtị gé.

12 Kọpi ní 'yozú kínĩ, "Bá ĩ ní ịjị ẹ̀zị ngaá vùlé rú nō'bée ngakí ẹ̀zị rĩ 'yéná sâ ălu, mí ỳfě 'bâ kọpi be céré trōtrō, ỳsúzú 'bá ngakí ẹ̀zị rĩ ỳtú n̄jị, ỳtú ri 'bâ zăá ọmvú rĩ agá 'dăá.

13 "'Bo ọmvú 'dịpa ní újázú ălu ni ní kínĩ, 'Mâ ỳndĩ, á 'o mi ỳnjí kuyé. 'Bá yịkí 'bâ mi be, mí ẹ'yị rá 'yozú kínĩ, ỳ'dú ălu, mâ ỳfě mi mũfěngā fifí ẹn̄jịpi ẹn̄jịen̄jị ălu ni sī 'díní kuyé?

14 Mí ẹ'yị mívé mũfěngā, 'í 'de muú 'bẹtị. Á lě mũfěngā rĩ sěé ágó ẹ̀zị ngaápi vùlé rú nōri ní gbă má ní sěé mí ní rĩ pi.

15 Mũfěngā mávé rĩ sī, ma ícó tã má ní lěé 'oó rĩ 'o ăní rá. Ngá mí ní ẹsị ỳnjí 'bázú tã má ní 'oó múké 'bá rĩ pi ní rĩ sī rĩ ă'di?'

16 "'Bá adri'bá ỳdũmbítã rĩ pi, kọpi ímú adri drĩdrĩ, 'bá adri'bá drĩdrĩ rĩ pi, kọpi ímú adri ỳdũmbítã."

*Yēsũ átá ívé drāngárá ă tã d̄jị
(Mărākō 10:32-34; Lúkă 18:31-34)*

17 Yēsũ kă rií 'deé muú Yẹrūsălémă gá 'dăá, ĩri ní ívé 'bá 'í pámvú ỳbĩ'bá mụdrị drĩ ĩrĩ rĩ pi zịzú gāră gá, ĩri ní 'yozú kọpi ní kínĩ,

18 "'Bá kădō caá Yẹrūsălémă gá 'dăá, atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi 'bá tăĩmbị ímbá'bá rĩ pi be, kọpi ímú 'Bá Mvă ă ỳli 'be rá. Kọpi ímú 'yo, ă 'dịkí ĩri drăá 'dĩisĩ rá.

19 Kôpi ímú ĩri sê 'bá adri'bán Yăhúđđi rú ku rĩ pi dríge, 'bá adri'bán Yăhúđđi rú ku rĩ pi ímú gu ĩri sí gugu, kôpi ĩri ũgbă, kôpi ĩri gbă peṭi alambaku síge. 'Bo ú'dú na ni gé, ĩri gô íngá ídri rú drăngará gálésĩ rá!"

'Bá rĩ lě dō adrii āmbúgú, ā 'bă 'i adrii ātí'bán rú.

(Mărákô 10:35-45)

20 Kúru Zēbēdayō ũkú ni ní ímúzú Yēsũ vúgá ívé anji āgō ĩrĩ* rĩ pi be, ĩri ní kŭmŭcĩ ũṭizú vŭgá, ĩri ní Yēsũ ri zizú Yēsũ ā 'o 'í ní tã múké.

21 Yēsũ ní ĩri zizú kĩnĩ, "Ngá mí ní lěé mâ 'o mí ní rĩ ā'di?"

Ūkú rĩ ní újázú Yēsũ ní kĩnĩ, "Mí kădō mívé mălŭngă ruṭ, lě mĩ 'bă mávė anji āgō ĩrĩ 'dĩ'bée, ālu rĩ ā úrí mívé drĩ ëndėpĩ gé, āzi rĩ ā úrí mívé drĩ ĩjĩ gé."

22 Yēsũ ní 'yozú kĩnĩ, "Ĭmi nĩkĩ tã zĩbe kuyé, ĩmi nyo ícô ā'yĩ ĩzāngă nya sũ má ní nyaá rĩ tĩnĩ rá?"

Kôpi ní újázú kĩnĩ, "Bă ícô rá."

23 Yēsũ ní 'yozú kôpi ní kĩnĩ, "Ĭmi ímú ĩzāngă nya sũ má ní nyaá rĩ tĩnĩ, 'bo má ícô ĩmi ní vŭră sée mužú úrizú mâ drĩ ëndėpĩ gé, dōku mâ drĩ ĩjĩ gé 'dĩni ku, má Ẹṭėpĩ údé vŭră rĩ pi 'bá 'í ní ũpěé kuú ínógósĩ gĩ rĩ pi ní, kôpi ā mŭkĩ rĩ adrii vŭră rĩ pi agă."

24 'Bá Yēsũ ā pámvú ũbĩ'bán mŭdrĩ rĩ pi kă tã 'dĩri yĩ, kôpi ē ėsĩ ve 'bá ĩrĩ adri'bée ėdrĩpĩ rú 'dĩ'bée ní ũnjĩ ũnjĩ.

* 20:20 20:20 Anji āgō ĩrĩ: Anji āgō ĩrĩ 'dĩ'bée ā rú, Yōkóbŭ pi Yŭwání be.

25 'Bo Yésũ ní ívé 'bá 'î pámvú ũbĩ'bá rĩ pi zizú ímúzú 'í vúgá nólé, ĩri ní 'yozú kôpi ní kĩnĩ, "Īmi nĩkĩ rá, 'bāgú 'bá adri'bá Yāhúdĩ rú ku rĩ pi vé rĩ pi ri ívé ũkpō i'da rizú tã ẹnjĩẹnjĩ 'bāzú 'bá adri'bá Yāhúdĩ rú ku rĩ pi drĩgé, kôpivé ũgalaku rĩ pi kpá ri tã ẹnjĩ'bá ẹnjĩẹnjĩ ni pi ũ'bā 'bá adri'bá Yāhúdĩ rú ku rĩ pi drĩgé.

26 Īmi āsámvú gé 'dĩgé, lě tã rĩ ã adri sũ 'dĩri tĩnĩ ku. Īmi āsámvú gé 'dĩgé, 'bá rĩ lě dō adrii 'bá āmbúgú rú, lě ã 'bā 'i adrii átí'bá ĩmivé ni.

27 'Bá rĩ lě dō adrii āmbúgú 'bá rĩ pi drĩgé sĩ céré, lě ã 'bā 'i adrii túgẹrĩ ĩmivé ni.

28 Ma 'Bá Mvá 'i, má ímú adrii 'yozú kĩnĩ, 'bá rĩ pi ẹ ímúkí rí má ní ẹzĩ ngaá yā 'dĩni ku, má ímú ẹzĩ ngaá 'bá rĩ pi ẹ ĩzā kozú, má adi mávé ídri 'bá kárakará pi ẹ drĩ jezú ānĩ."

Yésũ zĩ 'bá ĩrĩ mị be ẹsĩ'bá gí ni pi ẹ mị āngũ ndree

(Mārākō 10:46-52; Lúkã 18:35-43)

29 Yésũ pi ívé 'bá 'î pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be, kôpi kã rií fũú mužú Yérĩkọ agásĩ, 'bá bĩtrĩká 'dekí mužú kôpi ã vùdrĩ gé sĩ.

30 'Bá ĩrĩ mị be ẹsĩ'bá gí ni pi úríkí kuú lẹtì ã gārā gá. Kôpi kã yìj Yésũ ri aga mužú ĩ gārā gá sĩ, kôpi ní trezú ụ'dụkọ be ụrụ 'dāá kĩnĩ, "Úpí, Dāwúdĩ ã Mvá rĩ, 'í ndre ĩzāngā 'bávé rĩ fô!"

31 'Bá bĩtrĩká rĩ pi trekí kôpi drĩgé kĩnĩ, "Īmi újĩkí kírì." 'Bo kôpi gōkí treé ụ'dụkọ be ụrụ 'dāá kĩnĩ, "Úpí, Dāwúdĩ ã Mvá rĩ, 'í ndre ĩzāngā 'bávé rĩ fô!"

32 Yēsũ ní pá tuzú, ĩri ní kôpi zizú kĭnĩ, “Í lĕkí mâ 'o ĩmi ní ã'di?”

33 Kôpi ní 'yozú Yēsũ ní kĭnĩ, “Úpí, 'bá lĕkí mí zĭ 'bâ mĭ, 'bâ ndrekí rí ãngũ fô.”

34 Yēsũ ě éšĭ ĩsú ĩzãngã kôpi sĭ, ĩri ní kôpi ě mĭ úlózú. Koro kôpi ě mĭ ní 'i zizú ãngũ ndrezú, kôpi ní 'dezú mužú Yēsũ vúgá sĭ.

21

Yēsũ vé fĭngará Yĕrúsãlémã agá rĩ
(Mārākō 11:1-11; Lúkã 19:28-38; Yũwánĩ 12:12-19)

1 Yēsũ pi ívé 'bá 'î pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be, kôpi kã rii mužú Yĕrúsãlémã gá 'dãá, drĭdrĭ ni, kôpi cakí kŭrú mãdãñá Bĕtĕfágĕ vé rĩ gé, Írã Ōlívĕ* vé rĩ drĭgé, kŭrú rĩ ĩnyinã Yĕrúsãlémã ã jĕlé gá. Yēsũ ní ívé 'bá 'î pámvú ũbĩ'bá rĩ pi pĕzú ĩrĭ,

2 ĩri ní 'yozú kôpi ní kĭnĩ, “Īmi mužú kŭrú mãdãñá ĩmĭ drĭlĕ gá 'dãri agá, ĩmi ca mužú dōngí ĩsú 'yĭkí kuú 'dãlé mvópĭ be trų, ĩmi ĩtrŭkí kôpi ĩjĭ má vúgá nōó.

3 'Bá ãzi zĭ dō ĩmi, ngá ĩmi ní rii 'oó 'dĭni rĩ ã'di, ĩmi 'yokí ĩri ní kĭnĩ, ‘Úpí lĕ kôpi nĩ,’ 'bá 'dãri ícó dōngí rĩ pi ĩpĕ ímúzú rá.”

4 Tã 'dĭri nga 'i 'dĭni, tã nĕbĭ ní 'yoó rĩ ã nga rí 'i fũú tĭnĭ gé bĕnĩ,

5 “Í lŭ 'bá Sĭónã† vé rĩ pi ní kĭnĩ,

* 21:1 21:1 Ōlívĕ: Pĕtĭ ōlívĕ vé rĩ ĩri 'a ũ'a be, ĩ ícó nya rá, ĩ ĩrivé ũ'a zo ũdu rú, Yãhŭdĭ rĩ pi ri tĭbĭ á'dí ũdu rĩ sĭ, ãzini kôpi ri tō lãmbã agá, ãci 'yŭzú ãní. † 21:5 21:5 Sĭónã: Sĭónã ri ĩ kpá zĭ Yĕrúsãlémã.

Īmi ndrekí drī ká, ĩmivé 'bāgú ri ímú ĩmi
vúgá 'dī'dī,
ĭri 'bá tā be mādā ni,
ĭri ri ínjú ímúzú dōngí sī.' "

6 'Bá Yēsū ā pámvú ũbī' 'bá rī pi 'dukí tā rī ngaá
sū Yēsū ní lūú ĩ ní rī tīni.

7 Kōpi íjīkí dōngí rī pi mvōpi be ĭrītró, kōpi
ũtrūkí ĩvé bōngó akoó rūkū rī pi ũ'bāá dōngí rī
pi ā úgóró gá, Yēsū úrí bōngó rī drīgē.

8 'Bá kárakarā ũtrūkí ĩvé bōngó akoó rūkū rī pi
ũ'bāá létī drīgē, urukō' 'bée mukí ĭbībī vāá ũ'bāá
muzú létī rī drīgē sī.

9 'Bá bītrīká 'de' 'bá Yēsū ē ęndretī gé drīdrī rī
pi, 'de' 'bá ĭri ā vūdrī gé rī pi be, kōpi ní rizú ó' 'úzú
muzú kīnī,

"Hōsánā Mvā Dāwūdī vé rī!"

"Tākiri ā adri 'bá ímūpi Úpí ā rú sī rī‡ drīgē!"

"Ē íngúkí Múngú urugégé 'bū gé rī!"

10 Yēsū ka fīí caá Yērūsālémā gá 'dāá, sē 'bá
kūrú agá rī pi ní céré āyāngará. Kōpi ní zizú
kīnī, " 'Bá 'dīri ā'di 'i?"

11 'Bá bītrīká rī pi ní újázú kīnī, "Ágó 'dīri
Yēsū 'i, ĭri nēbī, íbī íngá Nāzērētā gálésī, āngū
Gālíláyā vé rī agá."

Yēsū fi Jó Múngú vé rī agá

*(Mārākō 11:15-19; Lúkā 19:45-48; Yūwánī
2:13-22)*

12 Yēsū ní fizú Jó Múngú vé rī ā bóró gá 'dāá,
údró 'bá rī' 'bá ngá je' 'bá, āzini 'bá rī' 'bá ngá ũzī' 'bá

21:5 21:5 Zākāriyā 9:9 ‡ 21:9 21:9 'Bá ímūpi Úpí ā rú sī rī: 'Bá
'dīri Yēsū 'i. 21:9 21:9 Sāwūmā 118:26

rĩ pi céré. Uze mísá 'bá ri'bá mũfēngā ufu'bá, āzini āmámũ ụzi'bá rĩ pi vé rĩ céré u'deé ụlĩ rú vūgá.

¹³ Yēsũ ní 'yozú kọpi ní kīnĩ, “Múngú 'yo ívé búkũ agá kīnĩ, ‘Jó mávé rĩ ĩ zị jó rizú ma zịzú ni,’ 'bo ĩmi újákí jó rĩ ícá vūrā ụgú'bá rĩ pi ní rizú adrizú ni.”

¹⁴ 'Bá mị be ẹ̀ṣi'bá gí rĩ pi, 'bá pá be ábá'bá gí rĩ pi be, kọpi ní ímúzú Yēsũ vúgá Jó Múngú vé rĩ ā bóró gá nōó, ĩri ní kọpi ídrízú.

¹⁵ 'Bo atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi 'bá tǎimbị ímbá'bá rĩ pi be, kọpi ká tǎ āyāzú āyāyā Yēsũ ní 'oó 'dĩri ndreé, āzini kọpi ká yị anjíná rĩ pi rí útré Jó Múngú vé rĩ ā bóró gá 'dǎá, “Hōsánā Mvǎ Dǎwúđĩ vé rĩ,” tǎ Yēsũ ní 'oó 'dĩri sǐ, sē kọpi ā 'a ve ụnjí ụnjí.

¹⁶ Kọpi ní Yēsũ ri zịzú kīnĩ, “Í yị nyo tǎ anjíná rĩ pi ní rií átá 'dĩri rá?”

Yēsũ ní újázú kọpi ní kīnĩ, “È, ĩmi lǎkí Búkũ Múngú vé rĩ agá 'yozú kīnĩ,

“ ‘Anjíná ambugu rĩ pi nyíríná rĩ pi be ímú úngó āyĩkō vé ni ngo 'díní' kuyé?”

¹⁷ Kúru Yēsũ ní kọpi kuzú, ĩri ní ngazú muzú kūrú Bētēniyā vé rĩ gé, adri 'dǎlé ịnị be rǎ.

*Yēsũ tri pẹti ĩ ní zị fịgị rĩ
(Mǎrǎkō 11:12-14, 20-24)*

¹⁸ Kǎ mụú adrií ụ'bútị, Yēsũ ní 'i újázú gōzú kūrú Yērúsālémǎ vé rĩ agá 'dǎá, ẹ̀bịrị fụ ĩri káyĩ.

¹⁹ Yēsũ kǎ rií 'deé muzú létị gé sǐ, ĩri ní pẹti ĩ ní zị fịgị rĩ ndrezú, ĩri ní 'i útrúzú ĩnyinǎná pẹti rĩ

ã gārã gá 'dǎá, ịsụ ụẹtị rĩ 'a ảlụnání kuyé, 'yéná bị ni amu kú nĩ. Ỉri ní 'yozú ụẹtị rĩ ní kĩnĩ, “Mí gō 'aá ǎĩ ảlụnání ku!” Koro ụẹtị rĩ ní 'wizú.

²⁰ 'Bá Yésụ ả pámvú ũbĩ'bá rĩ pi kâ ụẹtị rĩ ndreé, sê kọpi ní ảyảngára. Kọpi ní zịzú kínĩ, “Ụẹtị nōri 'wi mbêlênjá ngóni ngóni?”

²¹ Yésụ ní 'yozú kọpi ní kĩnĩ, “Ádarú á 'yo ỉmi ní 'díní, ỉmi dō ệ'yĩngára be, ảzini ỉmivé yĩkị awa dō 'i ỉrĩ kuyé, ỉmi ỉcọ tǎ má ní 'oó ụẹtị 'dĩri ả rụ'bá gá rĩ 'o rá, ỉmi ỉcọ tǎ ụrụkọ'bée 'o rá. Ỉmi dō ệ'yĩngára be, ỉmi ỉcọ 'yo ỉrǎ 'dĩri ní, “Í nị mi ngaá mụú 'deé yị tafu rĩ agá 'dǎá,' ỉri ỉcọ 'i nga rá.

²² Ỉmi dō ệ'yĩngára be, ngá ỉmi ní zị Ỉmúngú vúgá rĩ, ỉmi ỉcọ ịsụ rá.”

Yǎhụdị rĩ pi zikí ụkpō Yésụ ní ềzị ngazú rĩ vé tǎ

(Mǎrǎkō 11:27-33; Lúkǎ 20:1-8)

²³ Yésụ kǎ fí mụzú Jó Múngú vé rĩ ả bóró gá 'dǎá, kǎ 'í' dó 'bá rĩ pi ỉmbá, atala atala rĩ pi drịgé rĩ pi, drịkoma rĩ pi be, kọpi ní ỉmụzú Yésụ vúgá nōó, kọpi ní ỉri zịzú kínĩ, “Mí ịsụ ụkpō mí ní rizú tǎ 'dĩ'bée 'ozú rĩ ả'di vúgá? ả'di sê mí ní ụkpō rizú tǎ 'dĩ'bée 'ozú rĩ nĩ?”

²⁴ Yésụ ní ụjázú kọpi ní kĩnĩ, “Á lē ỉmi zị tǎ ảlu sĩ, ỉmi ụjákí dō má ní gí, ma ỉcọ ỉmi ní ụkpō má ní rizú tǎ 'dĩ'bée 'ozú rĩ lǎ rá.

²⁵ Ụkpō Yũwánĩ ní bǎtízĩmũ sězú rĩ ỉbí ỉngá 'bũ gélésĩ, dōku ỉbí ỉngá 'bá áda vúgá?”

Kọpi ní rizú tǎ 'dĩri átázú ỉ ảsámvú gé sĩ kínĩ, “'Bá 'yokí dō, 'Ụkpō 'dĩri ỉngá 'bũ gélésĩ,' ỉri 'bá zị, 'Ỉmi ệ'yịkí dí ỉri kuyé ả sĩ?”

26 'Bo 'bá 'yokí dō, 'Ūkpō 'dīri íngá 'bá áda vúgálésī,' 'bá rī pi íngá 'bá drīgé ũnjí ũnjí, ā'diātāsīyā 'bá 'dī'bée ũsūkí kīnī, Yūwánī rī nēbī."

27 Kúru kōpi ní újázú Yēsū ní kīnī, "'Bá nīkí kuyé."

Kúru Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, "Má ícó ũkpō má ní tã 'ozú rī lūú ĩmi ní ku."

Nāpí anjī āgō ĩrī rī pi vé rī

28 Yēsū ní 'yozú kīnī, "Á lē ĩmi ní ú'dógú'dógú ānji āgō ĩrī pi vé ni ũlūú, ĩmi kúru tã ĩmi ní ũsūú rī lū má ní. Ágó āzi anjī āgō be ĩrī, ágó ri 'de mụú ívé mvá káyú rī vúgá 'dǎá, ĩri ní 'yozú kīnī, 'Má mvá rī, āndrū sī lē mī mụ ẹzị ngaá ọmvú agá.'

29 "Mvá rī ní újázú ẹtẹpị ní kīnī, 'Á mụ ku!' 'Bo gō 'í úmī újá, 'deé mụú rá.

30 "Ẹtẹpị gō 'deé mụú ívé mvá āzi rī vúgá, 'yo kpá ĩri ní tã rī sụ ĩri ní 'yoó mvá káyú rī ní rī tịni. Mvá rī újá ẹtẹpị ní kīnī, 'Bābá, ma mụ rá,' 'bo mụ kuyé."

31 Yēsū ní kōpi zịzú kīnī, "Anjī ĩrī 'dī'bée āsámvú gé, mvá ẹtẹpị vé tã 'duúpi ngaápi rá rī, ĩri mvá ngōri?"

Kōpi ní újázú kīnī, "Mvá káyú rī."

Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Ádarú á lē 'yoó ĩmi ní 'díni, 'bá mūfēngā umbe jezú rī u'dụ'bá rī pi ụrukọ, ũkú ụrukọ ọwụ rú ri'bá ĩ rụ'bá ụzị'bá rī pi be, kōpi fi mālūngā Múngú vé rī agá 'dǎá ĩmi sī drīdrī.

³² Yūwánĩ ímú ĩmi ní létị pịrị Múngú vé rĩ ũlũú, 'bo ĩmi ẹ'yĩkí ĩri kuyé, 'bá mǔfěngā umbe jezú rĩ u'dụ'bá rĩ pi, āzini ũkú ọwụ rú ri 'bá ĩ rụ'bá ụzị'bá rĩ pi ẹ'yĩkí ĩri rá. ĩmi ndrekí drĩ ká, 'bá mǔfěngā u'dụ'bá rĩ pi, āzini ũkú ọwụ rú ĩ rụ'bá ụzị'bá rĩ pi újákí ẹsị ụ'dụkọ ĩri ní ũlũú rĩ sī rá, 'bo ĩmi újákí ẹsị ĩri ẹ'yĩzú kuyé.”

*Nāpí āgō ọmvú 'ā'bá rĩ pi vé rĩ
(Mārākō 12:1-12; Lúkā 20:9-19)*

³³ Yēsũ ní 'yozú atala atala rĩ pi drịgẹ rĩ pi ní, āzini Fārúsị rĩ pi ní kīnĩ, “Nāpí āzi 'dĩ, ĩmi yĩkí drĩ ká, ágó āzi 'ā ọmvú, sa pẹtị vinyọ vé rĩ pi[§] ọmvú rĩ agá, sị ābi ọmvú rĩ ā gārā gá sī kúrụ, ga 'bụ rizú ũ'a rĩ zozú vinyọ rú. Sị lágáraka ụrụ 'dǎá rizú ọmvú rĩ ũtẹzú ānĩ. Kúru ĩri ní 'bá 'bǎzú rizú ẹzị ngazú ívé ọmvú rĩ agá, ĩri ní 'dezú mužú āngũ āzi gé.

³⁴ Lókí ĩ ní vinyọ ā ũ'a ĩkūnāzú rĩ kǎ ícọ, ĩri ní ívé átí'bá rĩ pi pẹzú mužú ívé vinyọ ā vúgú ĩ ní ĩkūnāá rĩ íjizú.

³⁵ “'Bá ẹzị nga'bá rĩ pi ní ĩrivé átí'bá ālu ni ruzú fuzú, kọpi 'dịkí ālu ni drǎá rá, kọpi úvịkí āzi rĩ írǎ sī.

---

§ 21:33 21:33 Pẹtị vinyọ vé rĩ: Yāhúdị rĩ pi 'dụkí pẹtị vinyọ vé rĩ ā tā 'bǎá tā āmbúgú rú, kọpi ri ũ'a ni zo vinyọ sụ rú. Múngú ipẹ 'bá ĩsērélẹ vé rĩ pi adrii 'bá ívé ni, kọpi ā adrikí rí sụ pẹtị vinyọ vé Múngú ní saá 'aápi ũ'a be rĩ tịnị. Nāpí pẹtị vinyọ vé 'dĩri, sẹ 'bá tǎĩmbị ímbá'bá rĩ pi atala atala rĩ pi drịgẹ rĩ pi be nịkí áamá rá 'yozú kīnĩ Yēsũ ri ívé tā átá. 'Í lǎ Sǎwụmǎ 80:8-16; ĩsáyā 5:1-7; Yērēmíyā 2:21; Mātáyo 21:33-46; Mārākō 12:1-12; Lúkā 20:9-19.

36 Kúru ọ́mvú 'dịpa ní ívé ãtí'bá ụrụkọ'bée pězú mụzú kárakará kọpi vúgá 'dǎá, kǎlǎfe ni aga ìri ní pée drịdrị 'dǎ'bée rá. 'Bo 'bá ẹzị nga'bá rĩ pi 'okí ãtí'bá rĩ pi ùnjí, sụ ì ní drịdrị 'dǎ'bée 'oó ùnjí rĩ tịni.

37 Ọdụ ni gé, pē ívé mvá mụzú kọpi vúgá 'dǎá, ụsụ 'í ẹsị agá 'dǎlé kīnī, 'Kọpi ícọ mávė mvá ññjị rá.'

38 "'Bo 'bá ẹzị nga'bá rĩ pi kǎ ágó rĩ vé mvá ágó rĩ ndreeé, kọpi ní átázú ì ǎsámvú gé sǐ kīnī, 'Mvá 'dĩri ímú úrí ẹtẹpi vé ǎ'bu tị gé nī. Lē 'bǎ 'dịkí ìri rá, 'bǎ úríkí rí ǎ'bu rĩ tị gé nī.'

39 Kọpi ní mvá rĩ ruzú, kọpi sekí ìri mụzú ọ́mvú rĩ agásí ǎmvé, kọpi 'dịkí ìri drǎá rá."

40 Yẹsụ ní kọpi zịzú kīnī, "Kúru ọ́mvú 'dịpa kǎdō ícá, ìri tǎ ngóni ni 'o 'bá ẹzị nga'bá rĩ pi ní?"

41 Atala atala rĩ pi drịgé rĩ pi, Fǎrúsị rĩ pi be, kọpi ní 'yozú kīnī, "Ágó rĩ ícọ 'bá ẹsị be ùnjí 'dĩ'bée ú'dị ùdrǎ céré 'dǐisị rá. Kúru ìri ímú 'bá ụrụkọ'bée 'bǎ ẹzị nga ívé ọ́mvú vinyọ vé rĩ agá, ìkūnǎkí dō vinyọ rĩ gí, kọpi ǎ sẹkí rí ívé rĩ ǎ vúgú."

42 Yẹsụ ní kọpi zịzú kīnī, "Ìmi lǎkí tǎ ì ní sǐ Búkū Múngú vé rĩ agá rĩ kuyé? Kīnī,

" 'Írǎ ándúru 'bá jó sị'bá rĩ pi ní gǎá sǐ rĩ,
 újá nóni 'i ícá írǎ sẹpi jó rĩ ní pá tuzú ǎní
 ùkpó ùkpó ni.

Úpí 'o tǎ 'dĩri nī,
 sē 'bá ní ǎyǎngará.'

43 “Kúru á 'yoó ĩmi ní 'díni, mālũngã Múngú vé rĩ ĩ ímú 'du ĩmi drĩgé sĩ rá, ĩ ímú sē 'bá ĩrivé tã 'du'bá nga'bá rĩ pi ní.

44 'Bá āzi í'dé dō írã 'dĩri drĩgé, ĩri ñõ rá. Írã rĩ í'dé dō 'bá rĩ drĩgé, ĩri 'bá rĩ ínjí drã vũgá 'dãá.”

45 Atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi, Fārúsĩ rĩ pi be, kòpi kã nãpí Yésũ ní ũlũú 'dĩri yĩ, kòpi ñĩkí áamá rá 'yozú kínĩ, Yésũ ri átá ĩvé tã sĩ.

46 Kòpi lěkí kòdô Yésũ ri ruú, 'bo kòpi 'okí ũrĩ sĩ, ā'diātāsiyã kòpi ñĩkí áamá rá 'yozú kínĩ, 'bá bĩtrĩká rĩ pi kínĩ, Yésũ ri ñébĩ.

22

Ūmũ õmúrúgò jezú rĩ (Lúkã 14:15-24)

1 Yésũ ní gòzú átázú atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi ní, āzini Fārúsĩ rĩ pi ní nãpí sĩ dǐĩ kínĩ,

2 “Mālũngã 'bũ vé rĩ adri sũ 'bãgú ũmũ 'bãapi 'ĩ mvòpĩ ní ũkú jezú rĩ tĩni.

3 'Bãgú rĩ pē ívé ātĩ'bá rĩ pi muú 'bá 'í ní zĩĩ ímú ũmũ gé nõó rĩ pi zĩĩ, 'bo 'bá rĩ pi ímúkí ũmũ rĩ gé nõó kuyé.

4 “Kúru ĩri ní ívé ātĩ'bá urũkò pězú muzú, ĩri ní 'yozú kòpi ní kínĩ, 'Īmi mukí lũú 'bá ĩ ní zĩĩ gĩ rĩ pi ní kínĩ, má ulĩ tĩ ru'ba be mũnyãmũnyã ni pi, má ã'di ínyá rĩ kú ĩnógòsĩ gĩ, ngá ãrěvú céré anigé. Lě 'bá ĩ ní zĩĩ gĩ rĩ pi ĩ ímúkí ũmũ ũkú jezú rĩ gé nõó!’

5 “'Bo 'bá ĩ ní muú zĩĩ rĩ pi gãkí ímúgá ũmũ rĩ gé sĩ, 'bá rĩ pi urũkò mukí ězĩ ngaá ĩvé õmvú agá, urũkò ni pi mukí ĩvé ngá uzĩngará gá.

6 'Bá rĩ pi uruḵo uruḵí 'bāgú rĩ vé ātí'bá rĩ pi, ũgbākí kôpi, ú'díki kôpi ũdrāá rá.

7 'Bāgú rĩ ā 'a vé ũnjí ũnjí. Īri ní ívé āngáráwá rĩ pi pēzú mužú 'bá ívé ātí'bá rĩ pi ú'dí'bá rĩ pi ú'dízú drāzú 'dĩsĩ rá, āngáráwá rĩ pi zāki kôpivé kūrú veé ācí sī.

8 "Kúru 'bāgú rĩ ní 'yozú ívé ātí'bá rĩ pi ní kīnī, 'Ūmũ ũkú jezú rĩ má útú tā ni deḡ gí, 'bo 'bá má ní zīj rĩ pi ũnjí, ícókí kôpi zīj ímú ũmũ rĩ gé ku.

9 Īmi muží létī kūrú agásī rĩ pi gé sī, ĩmi zīkí 'bá ĩmi ní ísú rĩ pi ārēvú céré, kôpi ě ímúki ũmũ ũkú jezú rĩ gé nōó.'

10 Kúru ātí'bá rĩ pi ní 'dezú mužú létī kūrú agá rĩ pi agásī, kôpi zīkí 'bá tā 'o'bá pīrī rĩ pi, 'bá tā 'o'bá ũnjí rĩ pi be ímú ũmũ rĩ gé nōó, jó ĩ ní ũmũ 'bāzú rĩ agá dāá, ũmú rĩ pi gákí tré.

11 "'Bāgú rĩ kā ímú ũmú rĩ pi ndreé, ísú ágó āzi ũmú rĩ pi āsámvú gé 'dāá su bōngó ũmũ vé rĩ kuyé.

12 'Bāgú rĩ ní ágó rĩ zīzú kīnī, 'Ūndīgó, 'í su bōngó ũmũ vé rĩ kuyé, mí ímú nōgó ngóni ngóni?' Ágó rĩ újī kírī.

13 "'Bāgú rĩ ní 'yozú ívé ātí'bá rĩ pi ní kīnī, 'Īmi úmbékí ágó rĩ ě drī pi pá ni be, ĩ 'bekí ĩri āmvé āngũ nīpi cīcī rĩ agá 'dāá, ā muž rí ngoó, āzini sīkányá cíí 'dālé.'

14 "Ā'diātāsīyā zīkí 'bá rĩ pi kárákará, 'bo ĩ ní ũpēé rĩ pi kínīkinījā."

Mũfēngā umbe jezú rĩ vé ũfēngará 'bāgú āmbúgú rĩ ní rĩ

(Mārākō 12:13-17; Lúkā 20:20-26)

15 Kúru Fārúsī rī pi ní fūzú mužú āmvé, kôpi lēki lēti ndāá Yēsū rī ũ'bīzú, ā 'yo rí tā ũnjí bēnī.

16 Fārúsī rī pi ní ívé 'bá ĩ pámvú ũbī'bá rī pi pēzú mužú Ēródē vé 'bá ĩri ētī'bá rī pi be Yēsū vúgá 'dāá. 'Bá ĩ ní pēé 'dī'bée ní 'yozú Yēsū ní kīnī, “Ímbápi, 'bá nīkí rá 'yozú kīnī, mi 'bá tā 'oópi pīri ni, mi ri tā áda Múngú vé rī ĩmbá. Mi ri 'bá rī pi ọ'dú cére trōtrō ĩnjīngará be, ā'diātāsīyā mí ũpē 'bá ku.

17 'Í lū 'bá ní, mívé yīkī íngóni? ĩri múké 'bá ní mūfēngā umbe jezú rī ũfēzú 'bāgú āmbúgú Rómā vé rī ní,* dōku 'bā ũfēkí ku?”

18 'Bo Yēsū nī tā ũnjí kôpi ē ésí agá 'dālé rī rá, ĩri ní 'yozú kôpi ní kīnī, “Īmi 'bá ĩ 'bā'bée kú tā be pīri 'dī'bée, ngá ĩmi ní lēzú ma ũ'bīzú rī ā'di?”

19 Īmi i'dakí má ní mūfēngā fífí ẹnjīipi ẹnjīenjī ĩ ní ũfēé 'bāgú rī ní umbe jezú āní rī.” Kôpi ní mūfēngā fífí ẹnjīipi ẹnjīenjī rī í'dúzú sēzú Yēsū drīgé,

20 Yēsū ní kôpi zizú kīnī, “Īndrīlīkí ĩ ní údé, āzini rú ĩ ní sīi mūfēngā fífí rī ā rú'bá gá 'dīri ā'di vé ni?”

21 Kôpi ní újázú Yēsū ní kīnī, “Īndrīlīkí rī, āzini rú rī, 'bāgú āmbúgú Rómā vé rī vé ni.”

Yēsū ní 'yozú kôpi ní kīnī, “Ngá rī dō 'bāgú Rómā vé rī vé ni, ĩmi sēkí 'bāgú Rómā vé rī ní, ngá rī dō Múngú vé ni, ĩmi sēkí Múngú ní.”

* 22:17 22:17 'Bāgú āmbúgú Rómā vé rī: ĩri 'bāgú āmbúgú 'bāgú āngū āndiāndí rī pi agá rī pi drīgé, āngū Yūdáyā vé rī drīgé, āngū Gālíláyā vé rī drīgé, āzini āngū Yāhūdī rī pi vé rī drīgé. 'Bá Rómā vé rī pi ívé 'bāgú āmbúgú rī zī ívé tī sī Kāyísārā.

22 'Bá 'dĩ'bée kâ tâ 'dĩri yị, sê kôpi ní ãyãngará. Kúru kôpi ní ngazú mužú, kôpi kukí Yēsũ ri kuú ọ'dụkụlẹgúsí.

*'Bá ũdrā'bá gí rĩ pi gō íngá ídri rú rá
(Mārākō 12:18-27; Lúkā 20:27-40)*

23 Ụ'dụ 'dāri gé, Sādókē 'yo'bá kīnī 'bá rĩ drā dō gí, ícó íngá gōó ídri rú ku rĩ pi ní ímúzú Yēsũ vúgá nōó, kôpi ní Yēsũ ri zizú kīnī,

24 “Ímbápi, tǎimbị Mósē vé rĩ kīnī, 'bá ágó drā dō mvá ākó, ẹdrịpị ri ícó ọwúzí rĩ ẹ'yí rá, kôpi tịkí dō anji, anjiná 'dĩ'bée adri ẹdrịpị drāápi gí rĩ vé ni.

25 Anji āgō ẹzịrị, kôpi céré ẹdrịpị rú, Mvā ágó kǎyú rĩ ní ũkú jezú, drā úyé, kôpi tịkí mvá ũkú rĩ be kuyé, ẹdrịpị 'deépi vú ni gé sī rĩ ní ũkú rĩ ẹ'yízú.

26 Ẹdrịpị 'dĩri drā kpá rá, kôpi tịkí mvá ũkú rĩ be kuyé. Ẹdrịpị 'deépi 'dĩri vúgá sī rĩ gō kpá ũkú rĩ ẹ'yí, anji ẹdrịpị rú ẹzịrị 'dĩ'bée céré rikí ũkú ālu 'dĩri jeé, kôpi ũdrākí céré, tịkí mvá ũkú 'dĩri be kuyé.

27 Ụdụ ni gé, ũkú rĩ ní kpá drāzú.

28 Anji āgō ẹzịrị 'dĩ'bée céré rikí ũkú ālu 'dĩri jeé píri, kādō caá ụ'dụ 'bá ũdrā'bá gí rĩ pi ní íngázú gōzú ídri rú rĩ gé, ũkú 'dĩri pịrị ni úmvúlésí adri ā'di vé ni?”

29 Yēsũ ní újázú kôpi ní kīnī, “Tā ĩmi ní zịi 'dĩri adri pịrị ku, tǎ Búkū Múngú vé rĩ agá rĩ fi ĩmi drịgé kuyé, dōku ĩmi nịkí ũkpō Múngú vé rĩ kuyé.

30 'Bá ũdrã'bá gí rĩ pi kádō gōó íngá ídri rú, ãgō rĩ pi jekí ũkú ku, ũkú rĩ pi jekí ãgō ku. Kòpi mù adri 'bũ gé 'dãá sũ mālãyíkã rĩ pi tĩnì.

31 'Bo ĩmi lãkí tã Múngú ní 'yoó kìnĩ, 'bá ũdrã'bá gí rĩ pi gō íngá ídri rú rá rĩ kuyé?

32 Múngú kìnĩ, 'Ma Múngú Ābũrãmã vé rĩ, Múngú Īsákã vé rĩ, āzini Múngú Yōkóbũ vé rĩ,' Múngú adri 'bá ũdrã'bá gí rĩ pi vé ni ku, ĩri Múngú 'bá adri' 'bá ídri rú rĩ pi vé ni."†

33 'Bá bĩtríkã rĩ pi kã tã Yēsũ ní ímbá 'dĩri yĩ, sē kòpi ní ãyãngará.

*Tãimbĩ tã be agaápi rá rĩ
(Mārãkō 12:28-34; Lúkã 10:25-28)*

34 Fãrúsĩ rĩ pi kã yĩ kìnĩ, tã Yēsũ ní újá rĩ sē Sãdókē rĩ pi újíkí kírì, Fãrúsĩ rĩ pi gōkí ĩ úmú trú vũrã ãlu gé.

35 Ágó āzi ãlu kòpi ãsãmvú gé riipi tãimbĩ ímbápi rĩ ní Yēsũ ri ù'bĩzú, ĩri zizú kìnĩ,

36 "Ímbápi, tãimbĩ Mósē vé rĩ agá, tãimbĩ agaápi rá rĩ, ĩri íngōri?"

37 Yēsũ ní újázú ĩri ní kìnĩ, " 'Lē mĩ lē Úpí Múngú mívé rĩ ేశì be céré, índrí mívé rĩ be céré, yĩkĩ mívé rĩ be céré.'

38 Tãimbĩ agaápi rá rĩ ĩri 'dĩ, ĩri tãimbĩ drĩdrĩ rĩ.

22:32 22:32 Wũngará 3:6 † 22:32 22:32 Ma Múngú Ābũrãmã vé rĩ, Īsákã vé rĩ, āzini Yōkóbũ vé rĩ: Ābũrãmã pi Īsákã be, Yōkóbũ sĩ, kòpi ã ũdrãkí dō gí drããsĩyã, Múngú mĩ gé 'dãlé kòpi ídri rú, ã'diãtãsiyã úmvúlẽsĩ kòpi gō íngá ídri rú ũzi. 22:37 22:37 Dětõrõnómē 6:5

39 Tāimbị ịrị rĩ kpá tã be ãmbúgú, 'Lẽ mí lã 'bá mí gãrã gá rĩ sũ mí ní mí rụ' 'bá lãé rĩ tịni.'

40 Tāimbị ambugu ịrị 'dĩ' bée, 'bá rĩ 'dụ dō tã ni ngaá rá, ịnjị tãimbị Mósẽ vé rĩ rá, ãzini ịnjị tã nẹbị rĩ pi ní ímbá rĩ rá."

*Kúrísító ri ã'di ã Mvá?
(Mārākō 12:35-37; Lúkã 20:41-44)*

41 Fārúsị rĩ pi kã ĩ úmú trụ ãlu, Yēsũ ní kọpi zịzú kĩnĩ,

42 "Ími ní ụsụzú rĩ gé, Kúrísító rĩ ã'di 'i? Ịri ã'di ã mvá?"

Kọpi ní újázú kínĩ, "Ịri Dãwúđị ã mvá."

43 Yēsũ ní 'yozú kọpi ní kĩnĩ, "Índrị Uleterere rĩ kĩnĩ Dãwúđị ã zị Kúrísító ri Úpí ãsĩ? Dãwúđị kĩnĩ,

44 " 'Úpí 'yo mávé Úpí ní‡ kĩnĩ,
"Mí úrí mã drị ẹndẹpị gé, §

cĩngbá má ní mívé ari'ba rĩ pi 'bãzú
mí pálé gá rĩ gé." ' '

45 Dãwúđị zị dō ịri 'Úpí 'i pírí,' ịri ícọ adri Dãwúđị ã mvá íngóni?"

46 'Bá ãzi ícọpi tã ịri ní zị 'dĩri újápí ni 'dãáyo. Í'dózú lókí 'dãri gé, 'bá ãzi gō ịri zị đị kuyé.

22:39 22:39 Lẹvítíkã 19:18 ‡ **22:44** 22:44 Úpí 'yo mávé Úpí ní: Tã 'dĩri vé ífífi, Úpí Múngú zị Yēsũ Kúrísító ri Úpí. § **22:44** 22:44 Drị ẹndẹpị gé: 'Bá úrípí drị ẹndẹpị gé rĩ, ịri ùkpō be, ĩ ịri ịnjịnjị. **22:44** 22:44 Sãwụmã 110:1

23

*Yēsũ kīnī lē 'bá rĩ pi ã adrikí mị be kọwụ Fārúsĩ
rĩ pi vé tã sī āzini 'bá tǎimbị Mósē vé rĩ ímbá'bá
rĩ pi vé tã sī*

(Mǎrākō 12:38-40; Lúkǎ 11:37-52; 20:45-47)

¹ Yēsũ ní 'yozú 'bá bịtríká rĩ pi ní, āzini 'bá 'í pámvú ũbị'bá rĩ pi ní kīnī,

² “‘Bá tǎimbị ímbá'bá rĩ pi Fārúsĩ rĩ pi be, kọpi ũkpō be tǎimbị Mósē vé rĩ ímbázú.

³ Kúru tǎ kọpi ní lúú ĩmi ní rĩ, ĩmi 'duki ngaánga. 'Bo lē ĩmi 'okí tǎ sũ kọpi ní 'oó rĩ tịni ku, ã'diātāsīyǎ tǎ kọpi ní ímbá rĩ, kọpi 'duki ngaá ku.

⁴ Kọpi ri 'bá rĩ pi mĩ tǎimbị ũkpó ũkpó ni pi 'du nga, sũ ĩ ní oḡu 'bǎá kọpi drịgé rĩ tịni, 'bo kọpi lēkí 'bá rĩ pi ē ìzǎ koó oḡu 'dĩri ó'dúzá kọpi drịgé sī vūgá ku.

⁵ “Tǎ ārēvú céré kọpi ní rií 'oó rĩ, kọpi ri 'o, 'bá rĩ pi ã ndrekí rí 'yozú kīnī, ĩ 'bá múké. Kọpi údékí sōndúkũ* ambugu ambugu ni pi, kọpi siki véřēsĩ Búkũ Múngú vé rĩ agá rĩ pi 'bǎá sōndúkũ rĩ pi agá, kọpi ũ'yĩkí ĩ ẹnđrẹtị gé sī, āzini kọpi ũ'yĩkí ĩ drịgé sī, 'bá rĩ pi ã ndrekí rí, āzini kọpi úsúkí bōngó, ũ'yĩkí bōngó bǎá† ācoco ni pi bōngó rĩ pi tị gé sī, 'bá rĩ pi ã ndrekí ĩ 'yozú kīnī, ĩ 'bá múké.

* **23:5** 23:5 Sōndúkũ: Yǎhúdị rĩ pi ri tǎimbị rĩ pi ã urukọ sī, kọpi 'bǎ sōndúkũ agá, kọpi ri ũ'yĩ ĩ ẹnđrẹtị gé, āzini ĩ drịgé tǎimbị Múngú vé rĩ igázú ǎnī. 'Í lǎ Dětōrōnómē 6:6-8. † **23:5** 23:5 Bōngó bǎá: Yǎhúdị rĩ pi ri bōngó bǎá ũ'yĩ ìvé bōngó tị gé sī. 'Í lǎ Kǎlǎfe 15:37-41.

6 Kôpi kádō rií úrí ũmũ nyangára gá, āzini Jó Múngú ri Zizú rĩ pi agá, kôpi lēkí úrí lúpá ĩ ní āngũ ĩnjĩzú ĩnjĩnjĩ rĩ pi drĩgē.

7 Kôpi kádō rií adrií jōkōnĩ agá, 'bá rĩ pi kádō kôpi ezii, kôpi lēkí 'bá rĩ pi ě ĩnjĩkí ĩ ĩnjĩnjĩ, lē 'bá rĩ pi ā zĩkí ĩ 'ímábapi.'

8 "'Bo lē ĩmi ā'yĩkí 'bá āzi ā zĩ mi ímbápi 'dĩni ku, 'bá riipi ĩmi ímbápi rĩ 'yéńá ālu, ĩmi céré édrĩpĩi, āzini ómvúpĩi.

9 Vũ drĩgē nōgó, lē ĩmi zĩkí 'bá āzi 'yozú kínĩ, ĩri ĩmi étépĩ 'dĩni ku. Ā'diātāsĩyā ĩmivé Ętépĩ ĩri 'yéńá ālu 'bũ gé 'dāá'dā.

10 Lē ĩmi íngúkí ĩmi 'yozú kínĩ ĩmi 'bá āngũ ímbá'bá ni pi 'dĩni ku, 'bá āngũ ímbápi rĩ 'yéńá Kúrísitō 'i.

11 'Bá rĩ lē dō adrií 'bá āmbúgu rú, lē ā 'bā 'i adrií ātí'bá rú.

12 'Bá riipi 'i íngúpi kínĩ 'i 'bá āmbúgu rĩ, ĩrivé āmbũgũ ri ísĩ ícá ku mādāńáńá, 'bá 'i 'bāapi kú tā be mādā rĩ, ĩ ĩri íngúngũ.

13 "Īmi 'bá ri'bá tāimbĩ ímbá'bá 'dĩ'bée, āzini ĩmi Fārúsĩ 'dĩ'bée, ĩmi 'bākí ĩmi kú 'bá tā 'o'bá pĩrĩ ni pi rú, úmvúlésĩ ĩzāngā rĩ ímũ adri ĩmivé ni! Īmi ōzũkí 'bá rĩ pi ní létĩ fizú āní mālũngā 'bũ vé rĩ gé rĩ gĩ, 'bo ĩmi ícókí fií 'dāá ku.

14 Īmi 'bá ri'bá tāimbĩ ímbá'bá 'dĩ'bée, ĩmi Fārúsĩ 'dĩ'bée, āzini ĩmi 'bá ĩmi 'bā'bée kú 'bá tā 'o'bá pĩrĩ ni pi rú 'dĩ'bée, ĩzāngā rĩ adri ĩmivé ni. Īmi ri ōwuzĩ rĩ pi ě mĩ ũ'bā rizú kôpivé ngá jó āsámvú gé rĩ pi u'duzú kôpi drĩgē sĩ. Īmi ri Múngú ri zĩ sá be āco, 'bá rĩ pi ā ndrekí rĩ ĩmi,

'bo Múngú ri ímụ ịmi ịrịṅā ũnjí ũnjí.‡

15 “Ịmi 'bá ri'bá tǎimbí ímbá'bá 'dī'bée, āzini ịmi Fārúṣī 'dī'bée, ịmi 'bākí ịmi kú 'bá tǎ 'o'bá pịrị ni pi rú, úmvúlésí ịzāngā rī ímụ adri ịmivé ni! Ịmi ri ẹcị vū drịgé sī, āzini ịmi ri yị́ bālālā rī pi zo, ịmi lẹkí kōdō 'bá āzi ā újá ẹsị, 'bá āzi újá té dō ẹsị rá, ịmi sē ịri ímụ fi ācị vezú ānị ụdụ ākó rī agá, ịzāngā ịri ní nyaá rī ịri ímụ ịmivé rī ndē rá.

16 “Ịmi drịkoma adri'bá mị ākó 'dī'bée, ịzāngā rī ímụ adri ịmivé ni. Ịmi kíní, “Bá rī sō dō ũyō Jọ Múngú vé rī ā rụ sī, ũyō ịri ní sōó 'dīri ẹzị ākó, 'bo 'bá rī sō dō ũyō dábū ị ní 'bǎá Jọ Múngú vé rī agá rī ā rụ sī, ā 'dụ ũyō rī vé tǎ ngáá.’

17 Ịmi drịkoma mị ākó adri'bá azakaza rú 'dī'bée, ngá 'dīgé tǎ be ndēepi rá rī ā'di, ịri dábū rī, dōku ịri Jọ Múngú vé ị ní dábū rī 'bǎá 'a ni gé kú Múngú ní rī?

18 Ịmi 'yokí kpá kíní, “Bá rī sō dō ũyō vūrā rōbōṅṅō zāzú rī ā rụ sī, ũyō ịri ní sōó 'dīri ẹzị ākó, 'bo 'bá rī sō dō ũyō fēfē ị ní sēé 'bǎá vūrā rōbōṅṅō zāzú rī drịgé rī ā rụ sī, ā 'dụ ũyō rī vé tǎ ngáá.’

19 Ịmi drịkoma adri'bá mị ākó 'dī'bée, ngá 'dīgé tǎ be ndēepi rá rī ā'di? Ịri fēfē ị ní sēé rī pi, dōku vūrā rōbōṅṅō zāzú ị ní fēfē 'bǎá drị ni gé Múngú ní rī?

20 'Bá rī sō dō ũyō vūrā rōbōṅṅō zāzú rī ā rụ sī, sō ũyō rī vūrā rōbōṅṅō zāzú rī ā rụ sī, āzini sō

‡ 23:14 23:14 Átángá vẹrẹsị 14 agá 'dīri, búkū Mátáyo vé ị ní sī Gịrịkị tị sī drịdrị rī agá 'dǎáyo, 'bo gōkí sī búkū Mátáyo vé vúlé rī agá rá.

ũyō rĩ ngá ĩ ní ũ'bǎá vŭrā rōbōṅṅō zǎzú rĩ drīgé
'dĩ'bée ā rụ sī céré.

21 'Bá rĩ sō dō ũyō Jó Múngú vé rĩ ā rụ sī, sō
'dĩri ũyō Múngú adriipi Jó rĩ agá rĩ ā rụ sī.

22 'Bá rĩ sō dō ũyō 'bũ ā rụ sī, sō ũyō 'dĩri
Múngú vé lúpá ā rụ sī, āzini Múngú riipi úripi
lúpá rĩ drīgé rĩ ā rụ sī.

23 “Īmi 'bá tǎĩmbĩ ímbá'bá 'dĩ'bée, āzini ĩmi
Fārúsĩ 'dĩ'bée, ĩmi 'bǎkĩ ĩmi kú 'bá tǎ 'o'bá pĩrĩ
ni pi rú, ĩzāngā rĩ ímụ adri ĩmivé ni. Ngá ĩmi ní
saá ĩmivé ómvụ agá sũ nǎnǎ tĩnĩ, ĩngĩrĩṅǎ tĩnĩ
'dĩ'bée, ngá mụdrĩ agá, ĩmi ri ālu ni § í'dụ sē
Múngú ní rá. 'Bo tǎĩmbĩ rĩ vé tǎ āmbúgú ĩ ní
'yoó, ā lĩkĩ tǎ pĩrĩ, ā adriki ési be múké, ā 'dụkĩ
Múngú vé tǎ ngáá ési be ālu 'dĩri, ĩmi 'dụkĩ ngáá
kuyé. Lē ĩmi 'dụkĩ tǎ 'dĩ'bée ngáá, 'bo lē ĩmi kuki
ngá sēngará Múngú ní rĩ ā vúgú ku.

24 Īmi drīkoma adri'bá mị ākó 'dĩ'bée,
ũnyũnyũ kádō 'deé ĩmivé yĩ mvuũmvu rĩ agá,
ĩmi ri úrá yĩ rĩ agásĩ* āmvé, 'bo ĩmi tekĩ kámĩlō
kú ĩmi agá.

25 “Īmi 'bá tǎĩmbĩ ímbá'bá 'dĩ'bée, āzini ĩmi
Fārúsĩ 'dĩ'bée, ĩmi 'bǎkĩ ĩmi kú 'bá tǎ 'o'bá pĩrĩ
ni pi rú, ĩmi ri ĩmivé kópō, āzini sákǎnĩ ā rụ'bá
āmvé rĩ ũjĩ áyu, 'bo ĩmi ri 'a ni ku āzāvũ rú, ĩmi

---

§ 23:23 23:23 Ngá mụdrĩ agá, ĩmi ri ālu ni í'dụ sē: Tǎĩmbĩ Mósē
vé rĩ 'yo kĩnĩ, lē 'bá Īsērélē vé rĩ pi ē í'dụkĩ ngá mụdrĩ agá,
ālu ni sēé Múngú ní. Í lǎ Lěvĩtĩkǎ 27:30-33; Kǎlǎfe 18:21-24;
Dětōrōnómē 12:5-19; 14:22-29. * 23:24 23:24 Ũnyũnyũ āzini
kámĩlō pi vé tǎ: Tǎ Yēsũ ní átá rĩ vé ífifi, Yǎhũđĩ rĩ pi ri tǎĩmbĩ
mǎdǎṅǎ rĩ pi 'dụ nga, kōpi 'dụkĩ tǎĩmbĩ āmbúgú rĩ ngáá ku.

adrikí sũ 'dĩri tĩni, ãmivé ésí agá 'dãá, ãmi kpá ésí be ãmbúgú ngá drĩgé, ãzini ãmi ãndrá rú.

26 ãmi Fãrúsĩ mi ãkó 'dĩ'bée! Drĩdrĩ ni, lē ãmi ũjĩkĩ ãmivé kópõ, ãzini sákãñĩ ã 'a ũjĩjĩ, úgóró ni ã adri rĩ kpá ule.

27 “ãmi 'bá tãĩmbĩ ãmbá'bá 'dĩ'bée, ãzini ãmi Fãrúsĩ 'dĩ'bée, ãmi 'bãkĩ ãmi kú 'bá tã 'o'bá pĩri ni pi rú, ãmi ãndrékĩ sũ 'bũrẽdrĩ ĩ ní njõó kuú imvesĩrĩlĩlĩ ũnyĩ be ambamba rĩ tĩni, 'bo 'a ni gé 'dãlé, 'bá ũdrã'bá gĩ rĩ pi ñmakĩ, kòpivé fã adri kú ãzãvũ rú.

28 ãmi ãndrékĩ 'bá ri'bá tã 'o'bá pĩri ni pi tĩni, 'bo tã pĩri ãmĩ ésí agá 'dãáyo, ãmi ri ãnjĩkãnyã 'o.

29 “ãmi 'bá tãĩmbĩ ãmbá'bá 'dĩ'bée, ãzini ãmi Fãrúsĩ 'dĩ'bée, ãmi 'bãkĩ ãmi kú 'bá tã 'o'bá pĩri ni pi rú, ãmi gbikĩ nẽbĩ rĩ pi vé 'bũrẽdrĩ, ãzini ãmi njõkĩ 'bũrẽdrĩ 'bá tã 'o'bá pĩri rĩ pi vé rĩ kú ũnyĩ be ambamba.

30 ãmi ri 'yo, 'Lókĩ 'bá é'bĩpĩi vé rĩ gé, 'bã adrikĩ dõ anigé, 'bá ícókĩ 'bá úmú 'bá étépĩi be nẽbĩ rĩ pi ú'dĩ ku.'

31 Tã ãmi ní átá ãmĩ tĩ sĩ 'dĩri, lũ 'yozú kĩnĩ ãmi 'bá nẽbĩ rĩ pi ú'dĩ'bá rĩ pi vé anji.

32 ãmi lãkĩ ãnjĩkãnyã 'oó sũ ãmi é'bĩpĩi ní 'oó rĩ tĩni, ãmi 'okĩ!

33 “ãmi ãndrékĩ sũ ĩnĩ tĩni, ãmi anji ĩnĩ vé ni pi! ãmi nyo ícó ápá tã ĩ ní lĩĩ ãmi drĩgé, ãmi jĩpi fĩpi ãcí vezú ãní ũdũ ãkó rĩ agá rĩ sílé gá sĩ bã rá?

34 Kúru á lē 'yoó ãmi ní 'dĩni, ma ímú ãmi ní nẽbĩ rĩ pi pē 'bá ũmĩ be rĩ pi be, ãzini 'bá ãngũ ãmbá'bá rĩ pi be, ãmi ímú urukõ'bée ú'dĩ rá, ãmi urukõ'bée gbã pẽti alambaku sígé, ãmi

uruxo'béé ũgbã kẹlĩṅá sī ìmivé Jó Múngú ri Zìzú rĩ pi agásĩ, ìmi ìmú kòpi údró fũ mụzú kũrú rĩ pi agásĩ àmvé.

³⁵ 'Bá Múngú vé tã be pìrì ì ní ú'dì rĩ pi vé àrì ri ìmú ngo ìmi drĩgé, ú'dìngára rĩ í'dó Èbélè tã be pìrì rĩ rù'bá gá, cĩmgbá cazú Zākāriyā Bārākiyā mvòpì rù'bá gá, 'dìkì Zākāriyā ri Jó Múngú vé rĩ pi vé àsámvú vũrã ròbòṅṅò zázú rĩ be rĩ gé, kòpivé àrì ri ìmú ngo ìmi drĩgé.

³⁶ Ádarú á lè 'yoó ìmi ní 'dìni, ì ìmú úyú àndrũ nò'bée ìrĩṅã tã 'i nga'bée 'dĩ'bée ã tã sī.

*Yēsũ ẽ ẹsì ìsú ìzāngā Yẹrúsālémā ã tã sī
(Lúkã 13:34-35)*

³⁷ “Á, ìmi 'bá Yẹrúsālémā vé rĩ pi! Ìmi ú'dìkì nẹbì ì ní pèé mụy ìmi vúgá 'dĩ rĩ pi ùdrãá rá, àzini ìmi úvìkì kpá 'bá Múngú ní pèé mụy ìmi vúgá rĩ pi ùdrãá írã sī. Vú be kárakará, á lè kòdò ìmivé 'bá rĩ pi ìkũnãá ìmú adrií vũrã àlu gé, sũ ã'ú ní ívé anjĩná ìkũnãá adrií 'i ùpẹlẹ'bí ã ndúgé rĩ tìṅì, 'bo ìmi ã'yìkì àluṅani kuyé.

³⁸ Ìmi ndrekì drĩ ká, ìmivé jó 'dĩri ìmú adri ku àndrú rú.

³⁹ Á lè 'yoó ìmi ní 'dìni, í'dózú àndrũ sī, ìmi ícókì ma ndreee dĩĩ ku, cĩmgbá ìmi ní ìmúzú 'yozú, “Tākìri ã adri 'bá ìmùpi Úpí ã rù sī rĩ† be.”

23:35 23:35 Í'dóngará 4:8   **23:35** 23:35 2 Kòrónìkòl 24:20-21
† **23:39** 23:39 'Bá ìmùpi Úpí ã rù sī rĩ: 'Bá 'dĩri Yēsũ 'i.   **23:39**
23:39 Sāwùmā 118:26

24

*Ī ímú Jó Múngú vé rĩ ũñō rá
(Mārākō 13:1-2; Lúkã 21:5-6)*

¹ Yēsũ kã rií fũú mužú Jó Múngú vé rĩ agásĩ ãmvé, ĩrivé 'bá ĩri ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní ímúzú ĩri vúgá, kôpi ní 'yozú ĩri ní kĩnĩ, “Í ndre drĩ Jó Múngú vé rĩ, ãzini 'í ndre drĩ jó ĩ ní sị gārã ni gé sĩ 'dĩ'bée ká.”

² Yēsũ ní 'yozú kôpi ní kĩnĩ, “Ádarú á lē 'yoó ĩmi ní 'dĩni, jó ĩmi ní ndree 'dĩ'bée, ĩ ímú kôpi ũñō céré vũgá, ícókí írã ãzi kuú ógúpị drĩgé ãluñani ku.”

*Īzãngã ri ímú 'dĩ'dĩ
(Mārākō 13:3-13; Lúkã 21:7-19)*

³ Yēsũ kã úrí kuú Írã Ōlívě vé rĩ drĩgé 'dãá, ĩrivé 'bá ĩri ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní ĩ njezú mužú ĩri vúgá 'dãá, kôpi ní ĩri zizú kĩnĩ, “Tã 'dĩri ímú 'i nga ngõtú? Ngá ícôpi mívé ímúngará ã tã i'daápi rĩ ã'di? Āzini ngá ícôpi ú'dú ũdũ vé rĩ ã tã i'daápi rĩ ã'di?”

⁴ Yēsũ ní újázú kôpi ní kĩnĩ, “Īmi adrikí mị be kowu, lē 'bá ãzi ã ũ'bã ĩmî mị ku.

⁵ 'Bá kárakarã pi ímú mâ rụ sị, kôpi 'yo, 'Ma Kúrísítō 'i.' Kôpi ímú 'bá kárakarã pi ē mị ũ'bã rá.

⁶ Īmi ímú ẹ'dị ĩ ní rií 'dị rĩ vé tã yị, ãzini ĩmi ímú tã 'bá rĩ pi ní lēzú ẹ'dị 'dizú rĩ vé tã yị rá, 'bo tã 'dĩri ã sē ĩmi ní ũrĩ ku. Tã 'dĩ'bée ímú ĩ nga rá, 'bo ú'dú ũdũ vé rĩ ícô drĩ ícá mbělēñã ku.

⁷ 'Bá ãngũ ãzi agá rĩ pi ímú ẹ'dị 'dị 'bá ãngũ ãzi agá rĩ pi be, 'bãgũ ãngũ ãzi agá rĩ pi ímú ẹ'dị 'dị

'bāgú āngū āzi agá rĩ pi be. Ẹbírí ri ímú 'de ũgā vūgá sī, āzini nyòókú rĩ ímú 'i aya dīngídīngí āngū rĩ pi agásī céré.

⁸ Tā 'dī'bée īzāngā rĩ vé í'dóngará, sū ũkú ní í'dó īzāngā nyaá mvá tīngará gá rĩ tịni.

⁹ "Í ímú ĩmi uru sē 'bá āngū ọcū' 'bá rĩ pi drígé, kọpi ĩmi ú'dí, 'bá āngū rĩ pi agásī rĩ pi céré ímú ĩmi ndre ũnjí mǎ tā sī.

¹⁰ Sā 'dāri gé, 'bá kárákará pi ímú ìvé ẹ'yīngará ku rá, kọpi ímú ĩ ọgūpíi ā ũli 'be, āzini kọpi ímú ĩ ọgūpíi ndre ũnjí.

¹¹ Nẹbī kárákará ũnjó rú ni pi ímú ĩfū, kọpi ímú 'bá kárákará pi ẹ mị ũ'bǎ.

¹² Ũnjíkānyā ní rií tị mụzú drígélé rĩ sī, ĩri sē 'bá urukọ lẹkí ĩ ọgūpíi ku.

¹³ 'Bo 'bá pá tuúpi ũkpó ũkpó cīmgbá cazú ú'dú ụdụ vé rĩ gé rĩ, Múngú ri ímú ĩri pa rá.

¹⁴ Ụ'dúkọ múké mǎlūngā vé rĩ, ĩ ímú ũlū mụzú āngū rĩ pi agásī céré. 'Bá rĩ pi yíkí dō céré gí, ú'dú ụdụ vé rĩ kúru ícá.

*Ngá Ũnjí ri ímú adri Jó Múngú vé rĩ agá
(Mǎrākō 13:14-23; Lúkǎ 21:20-24)*

¹⁵ "Ími kádō 'Ngá Ũnjí āngū izaápi rá,' nẹbī Dānyélé* ní ọtú tā ni 'yoó tu pá kuú vūrǎ uletere rĩ agá rĩ ndre, 'bá tā ni lǎápi rĩ, ā nī tā ni vé ífífí múké.

24:15 24:15 Dānyélé 9:27; 11:31; 12:11 * **24:15** 24:15 Dānyélé: Dānyélé ri nẹbī Múngú vé ni, rúkí ĩri jǐi āngū Bābélónǎ vé rĩ gé, sǎ 'bāgú Nẹbākānézǎ ní Yẹrúsālémǎ ri izazú íli mǔdūrǔlǔ tǔwú pǔkú ẹzírǐ (570) gé rĩ gé, ísú tǐkí drǐ Yẹsū ri kuyé. 'Í lǎ 2 'Bāgú 24-25; Dānyélé 1:1-7.

16 Kúru sâ 'dãri gé, ìmi dō ri adri ãngũ Yũdáyã vé rĩ agá, lē ìmi njukí tuú mužú írã drĩgé.

17 'Bá tu 'bá ìvé jó drĩgé rĩ pi, lē kōpi ē ísíki vũgá muú ngá ãzi í'dú ìvé jó agá 'dãá ku.

18 'Bá adri 'bá ìvé ọmvú agá rĩ pi, lē kōpi ã gōkí muú ìvé bōngó akoó rũkũ rĩ í'dú ku.

19 Sâ 'dãri gé, ìzãngã rĩ adri ãmbúgú ũkú 'a be rĩ pi ní, ãzini ũkú ri 'bá anji undru 'bá undrundru rĩ pi ní.

20 Lē ìmi zíkí Múngú ri, lókí ìmi ní ápázú rĩ ã adri lókí kílongóro vé rĩ† gé ku, dōku ã adri ú'dú Sábátã vé rĩ gé ku.

21 Lókí 'dĩri, ìri lókí ũnjí ìzãngã nyazú ni. Í'dózú ì ní 'bũ pi gbizú vũ be rĩ gé, cĩngbá ícázú ãndrũ sĩ, tã 'dĩri ãvũ ni nga drĩ 'i 'dĩni kuyé. Tã 'dĩri gō 'i ngaá 'dĩri tĩni dđĩ ku.

22 Múngú ē ítrú té dō ú'dú 'dĩ'bée ícá ẹlĩná ku, 'bá ãzi ícó té adrií ídri rú ku, Múngú ítrú ú'dú 'dĩ'bée ẹlĩná, ã'diãtãsiyã ìrivé 'bá ìri ní ùpée gi rĩ pi ã tã sĩ.

23 Sâ 'dãri gé, 'bá ãzi 'yo dō mí ní, 'Í ndre drĩ ká, Kúrísítō ri nō!' dōku 'Ìri 'dã!' lē mí ẹ'yĩ ku.

24 'Bá ũnjó rú 'yo 'bá kíni ì Kúrísítō rĩ pi nẹbĩ ũnjó rú rĩ pi be, kōpi ímú tã ambugu ambugu ni pi 'o, ãzini tã ãyázú ãyãyã ni pi 'o 'bá rĩ pi ē mị ũ'bázú, kōpi kpá ũ'bĩ 'bá Múngú ní ùpée ívé ni rĩ pi ē mị ũ'bã ìndĩ.

25 Ìmi ndrekí drĩ ká, ã lũ ìmi ní tã 'dĩri drĩdrĩ ìsú ãkūdē lókí 'dãri ícá drĩ kuyé.

† 24:20 24:20 Lókí kílongóro vé rĩ: Ængũ Ísērélē vé rĩ gé 'dãá, lókí kílongóro vé rĩ gé, ẹcĩ tungará ũkpó ũkpó, ã'diãtãsiyã yĩgó ri 'dĩ ambamba, sē ãngũ rĩ igbe igbe.

26 “‘Bá āzi lū dō ĩmi ní kīnī, ‘Īmi ndrekí drī ká, Kúrísítō ri āngū ā’wí cínyáfá rú rī agá ‘dāá’dā,’ ĩmi izakí sâ muzú ĩri ndāzú ku, dōku ‘yo dō ĩmi ní kīnī, ‘Kúrísítō ri jó agálésī rī agá ‘dāá’dā,’ lē ĩmi ẹ’yīkí ku.

27 ‘Bá Mvá vé ímúngará ĩri ímú adri sū ũvi gaápi āngū ĩmgbēreēpi í’dózú ỳtú ní ĩfungára gá, cĩmgbá cazú ỳtú ní ‘dengára gá rī tịnị, ‘bá rī pi ndre āngū rī pi agásī céré.

28 Vūrā āvū rī pi ní ulazú rī, lógúnū rī pi unga mụ u‘de vūrā ‘dāri gé.

‘Bá Mvá vé ĩgōngára

(Mārākō 13:24-31; Lúkā 21:25-33)

29 “Koro ỳ’dú ĩzāngā nyazú ‘dā’bée ā vùdrī gé,
“ ‘Ỗtú rī ẹ mị ri ímú bī nị ku ịnịná rú,
mbāá rī gō kaá ku,

Línyā rī pi ímú lū ‘bū gé ‘dāásī vūgá,
āngū ‘bū gé ‘dāá rī ímú ‘i aya dīngídīngí.’

30 “Sá ‘dāri gé, ma ‘Bá Mvá ‘i, tā āyāzú āyāyā ni ímú ‘i nga ‘bū gé ‘dāá mávé ímúngará ā tā í‘dazú, ‘bá vū drīgé rī pi céré nga rī ngo ĩzāngā ĩzāngā rú. Ma ‘Bá Mvá ‘i, kọpi ímú mávé ímúngará ịrībịtị agásī ũkpō be rī ndre, āzini mávé dīngára pọwụpọwụ rī ndre ĩ mị sī.

31 ĩri ímú ívé mālāyíkā rī pi ịpē gūké vu ỳ’dụkọ be ụrụ ‘dāá ‘bá rī pi zịzú, kọpi ímú ‘bá ĩri ní ụpéé gí rī pi ịkūnā vū drīgé sī céré.

32 “Lē ĩmi nīkí tā ‘i ngaápi peṭi ĩ ní zịfịgị rī ā rụ‘bá gá rī. Peṭi rī vé drịtị í‘dó dō rūú bị be gí, ĩmi nị áamá ‘yozú kínī, āngū rī ícá ẹézụ rú gí.

33 Īri kpá adri sũ 'dĩri tĩni, ĩmi ndrekí dō tā 'dĩ'bée ri ĩ nga, ĩmi nĩ áamá 'yozú kínĩ, ẹsĩ mǎdǎ, ma ílókō ímùmũ, ma nóni kẹẹtílé gá.

34 Ádarú á lě 'yoó ĩmi ní 'dĩni, 'bá úyú nōri vé rĩ pi ǎ ụrukọ ũdrǎkí drĩ ku, cĩngbá tā 'dĩ'bée ní ĩ ngangará gá.

35 'Bũ pi vũ be, kọpi de rá, 'bo ụ'dụkọ má ní átá rĩ de ku.

*'Bá āzi nĩ ụ'dụ ni kuyé dōku sǎ ni kuyé
(Mǎrǎkō 13:32-37; Lúkǎ 17:26-30, 34-36)*

36 "'Bá āzi nĩ ụ'dụ, dōku sǎ má ní ímúzú rĩ kuyé, mǎlǎyíkǎ 'bũ gé rĩ pi nĩkí kuyé, ma Mvǎ rú, á nĩ kpá kuyé, 'bo má Ẹtẹpi nĩ 'yénǎ nĩ.

37 Ma 'Bá Mvǎ 'i, mǎvé ĩgōngará, ĩri ímụ adri sũ lókí Núwǎ‡ vé rĩ gé rĩ tĩni.

38 Lókí yĩgọ rĩ ní drĩ 'dizú tĩzú kuyé rĩ gé, 'bá rĩ pi rikí ngá nyaá, kọpi rikí ngá mvụ, kọpi rikí ũkú jeé, āzini kọpi rikí ívé anji ũkú rĩ pi sěé jeé āgō rĩ pi ní, cĩngbá cazú lókí Núwǎ ní fizú ívé kǔlúmgbá mọngú rĩ agá rĩ gé.

39 Kọpi nĩkí 'yozú kínĩ, tā āzi ri ímụ 'i nga 'dĩni kuyé, cĩngbá cazú lókí yĩgọ rĩ ní tĩzú kọpi ĩmũlũzú ụ'dizú drǎzú rĩ gé. Ma 'Bá Mvǎ 'i, mǎvé ĩgōngará ri ímụ adri sũ 'dĩri tĩni.

40 Tǎ 'dĩri ímụ 'bá ĩrĩ pi ịsụ ọmvụ agá, ĩ ǎlu ni 'dụ, ĩ ǎlu ni ku.

41 Īri ímụ ũkú ĩrĩ pi ịsụ ngá 'yịngará gá, ĩ ǎlu ni 'dụ, ĩ ǎlu ni ku.

‡ 24:37 24:37 Núwǎ: Núwǎ adri sǎ 'bá rĩ pi ní ũnjikǎnyǎ 'ozú ũnjí 'dǎri gé rá, kúru Múngú ní ĩri zizú ǎ údé kǔlúmgbá, yĩ rĩ kǎdō ímụ tĩ, ǎ pa rĩ ĩrivé 'bá rĩ pi ĩrivé ǎnyǎpǎ rĩ pi ǎ ụrukọ pi be. 'Í lǎ Í'dóngará 5-9.

42 “Kúru lē ĩmi adrikí mị be kọwụ, ă'điātāsīyā ụ'dú Úpí ní ímúzú ĩgōzú rī, ĩmi nīkí kuyé.

43 'Bo lē ĩmi nīkí tã 'điri múké, jó 'dipa rī ă nī té dō sâ ụgụ'ba ní ímúzú 'í vúgá ịnị sī rī rá, ĩri té adri mị be kọwụ, ícó té ụgụ'ba rī kuú mụụ ngá ụgụ'ba ívé jó agá 'dāá ku.

44 Lē ĩmi adrikí kpá ũrē, ă'điātāsīyā ma 'Bá Mvá 'i, sâ má ní ímúzú rī, ĩmi ícókí tã ni 'bāá ĩmi drīgē 'yozú kínī, ma ri ímụ 'dī'đi 'dini ku.

*Ātí'ba ẹsị 'bāápi ívé ẹzị drīgē, āzini ātí'ba ẹsị
'bāápi ívé ẹzị drīgē ku rī
(Lúkā 12:35-48)*

45 “Ātí'ba ẹsị 'bāápi ívé ămbúgú rī vé tã 'duụpi ngaápi rá, adriipi úmī be, ămbúgú rī ní 'bāá ātí'ba rī pi drīgē ămbúgú rú ícópí ănyāngā sēepi ātí'ba urụkọ'bée ní sâ múké gá rī ă'di 'i?

46 'Bá ămbúgú rī kādō ĩgōó, ịsụ dō ívé ātí'ba rī nga ẹzị rī múké, ātí'ba rī tākiri ịsụ rá.

47 Ádarú á 'yo ĩmi ní 'dini, 'bá ămbúgú rī ícó ātí'ba 'điri 'bā ívé ngá jó ăsámví gé rī pi ărēví ũtē cére nī.

48 'Bo ātí'ba rī dō 'bá tã 'oópi ũnjí ni, 'yo dō, 'Mávē ămbúgú rī mụ adrii ămvé sâ be ăco,'

49 'dó dō rii 'í ọgụpịi ātí'ba rī pi fụụ, āzini fi dō rii íwá mvụ'ba 'bá ri'ba íwá mvụ'ba ĩmērēzú rī pi be trụ,

50 ămbúgú ātí'ba 'điri vé rī ímụ ícá lókí ātí'ba rī ní nī kuyé ni gé.

51 ĩri ímụ ātí'ba 'điri uga kpélékpélé, ĩri 'du 'be 'bá ĩ 'bā'bée kú tã be pịrị rī pi ăsámví gé, 'dālē kọpi ă mụkí rí ăá ngoó āzini sịkányá cíí.

25

Nāpí anji ũkú mụdrị kácáná rú rĩ pi vé rĩ

¹ “Mālũngã 'bũ vé rĩ adri sũ anji ũkú mụdrị kácáná rú ìvé lám̃bã 'du' bá mụzú ìndĩ kẹrégú rĩ ẽ drị ùtẹzú rĩ tịnị.

² Anji ũkú tọwụ rĩ pi azakaza rú, tọwụ rĩ pi úmĩ be.

³ Anji ũkú azakaza rú rĩ pi 'duki ìvé lám̃bã mụzú ìndĩ, 'bo kọpi jìkí ũdu ãndõ rú ni kuyé.

⁴ Anji ũkú tọwụ úmĩ be rĩ pi tókí ũdu mālāngĩ agá, kọpi 'duki mụzú ìndĩ.

⁵ Kẹrégú rĩ 'du sã ãco, ímụ ícá ndõ, ìsụ ãkũdẽ anji ũkú rĩ pi kokí ú'dú gí.

⁶ “Kã mụy adrií ìnị ágágá, 'bá ãzi ní trezú ú'dúkọ be ụrụ 'dãá kĩnĩ, 'Kẹrégú rĩ ri ímụ 'dã! Ìmi ìfũkí ãmvé ìri vú nōó.’

⁷ “Kúru anji ũkú rĩ pi ní aruzú ú'dú gélésĩ, kọpi ní ìvé lám̃bã rĩ pi vé bãákú ve' bá rĩ pi ẽ tị úlízú 'dĩisĩ rá.

⁸ Anji ũkú azakaza rú rĩ pi ní 'yozú anji ũkú úmĩ be rĩ pi ní kìnĩ, 'Ìmi sẹkí 'bá ní ũdu, 'bávé lám̃bã rĩ pi vé ãcì ri ùdrãdrã.’

⁹ “Anji ũkú úmĩ be rĩ pi ní újázú kọpi ní kìnĩ, “Bá ícókí ìmi ní ũdu sẹé ku, ũdu rĩ ícọ caá 'bá ní ìmi be ku, ìmi mụkí ũdu jeé 'bá rì' bá ũdu ụzì' bá rĩ pi vúgá.’

¹⁰ “Kọpi kã 'deé mụy ũdu jengará gá 'dãá, kẹrégú rĩ ní ícázú. Anji ũkú ì útú' bá kú ùrẽ rĩ pi ní 'dezú mụzú vürã ũkú jezú rĩ gé 'dãá. Átí' bá rĩ pi ní kẹtẹtị rĩ ụpịzú cí.

11 “Vúlé vúlé rú anji ũkú azakaza rú rĩ pi ní kpá ícázú, kôpi kínĩ, ‘Ămbúgú 'bávé rĩ, 'í zì 'bá ní kĕĕtì rĩ!’

12 “‘Bo ĩri ní újázú kôpi ní kĭnĩ, ‘Ădarú á lĕ 'yoó ĩmi ní 'dĭni, á nĭ ĩmi kuyé.’

13 “Kúru ĩmi 'bá mâ pámvú ũbĩ'bá 'dĩ'bée, lĕ ĩmi útúkí ĩmi kú ũrĕ, â'diâtāsīyā ĩmi nĭkí ụ'dụ, dōku sâ má ní ímụzú ĩgōzú rĩ kuyé.

Nāpí ātí'bá na rĩ pi vé rĩ
(Lúkā 19:11-27)

14 “Á lĕ 'yoó ĩmi ní dĭjì 'yozú kínĩ, mālŭngā 'bũ vé rĩ adri sũ ágó mụ̀pì āngũ vŭrā gá rĩ vé rĩ tĭnì. Ágó rĩ ká lĕé ngaá mụ̀zú, zì ívé ātí'bá na rĩ pì, awa kôpi ní mŭfĕngā, kôpi ā ngakí rí ězì ānì.

15 Sĕ āzi rĩ ní mŭfĕngā jŭrú āmbúgú* tŏwŭ, āzi rĩ ní mŭfĕngā jŭrú āmbúgú ĩrĭ, āzi rĩ ní mŭfĕngā jŭrú āmbúgú ālu. ĩri ní kúru 'dezú mụ̀zú ívé ěcĭ gé 'dāá.

16 Ágó ĩ ní mŭfĕngā sĕé ĩri ní jŭrú āmbúgú tŏwŭ rĩ, 'dụ mŭfĕngā rĩ mụ̀zú ězì ngazú ānì, gŏ āzini ĩsú drĭ ni gé caá jŭrú āmbúgú tŏwŭ.

17 'Bo ágó ĩ ní mŭfĕngā sĕé ĩri ní jŭrú āmbúgú ĩrĭ rĩ, 'dụ mŭfĕngā rĩ mụ̀zú ězì ngazú ānì, gŏ āzini ĩsú drĭ ni gé caá jŭrú āmbúgú ĩrĭ.

18 'Bo ágó ĩ ní mŭfĕngā sĕé ĩri ní jŭrú āmbúgú ālu rĩ, jì mŭfĕngā ívé āmbúgú rĩ vé rĩ sĭjì 'bũ ágá.

---

* 25:15 25:15 Mŭfĕngā jŭrú āmbúgú ágá rĩ: 'Bá rĩ nga dŏ ězì ĩlì mŭdrĭ drĭ ni tŏwŭ, ĩ 'bá rĩ ũfĕ mŭfĕngā jŭrú āmbúgú ālu ni sĭ.

19 “Vúdrị ni kã vữụ caá sâ ãco, ágó ãmbúgú rĩ ní ímvízú. Īri ní ívé átí'bá rĩ pi zizú, lē nịi á má dō kōpi ngakí ẹzị mũfēngā rĩ sī íngóni.

20 Ágó ĩ ní mũfēngā sēé ĩri ní élífũ tộwụ rĩ, gō élífũ āzi ịsụ caá tộwụ. Īri ní 'yozú ívé ãmbúgú rĩ ní kĩnĩ, “Í sē ándúrú má ní mũfēngā élífũ tộwụ, nóni á gō āzi ni ịsụ caá drị ni gé élífũ tộwụ.’

21 “Īrivé ãmbúgú rĩ ní újázú ĩri ní kĩnĩ, “Í nga ẹzị rĩ múké, mi átí'bá múké, 'í 'bā mívé ẹsị céré rizú ẹzị rĩ ngazú. Í 'bā ẹsị rizú ngá mādāngá 'dĩri ā tā mbazú, ma nóni mi 'bā ngá ãmbúgú ni ā tā mba. Mí ímụ, 'bá ímụkí āyĩkō 'bāá mí be trụ.’

22 “Ágó ĩ ní mũfēngā sēé ĩri ní élífũ ịrị rĩ ní ímụzú, ĩri ní 'yozú ívé ãmbúgú rĩ ní kĩnĩ, ‘Mũfēngā mí ní sēé má ní élífũ ịrị rĩ, á gō āzini ịsụ caá drị ni gé élífũ ịrị.’

23 “Īrivé ãmbúgú rĩ ní újázú kĩnĩ, “Í nga ẹzị rĩ múké, mi átí'bá múké, 'í 'bā mívé ẹsị céré rizú ẹzị rĩ ngazú. Í 'bā ẹsị rizú ngá mādāngá 'dĩri ā tā mbazú, ma nóni mi 'bā ngá ãmbúgú ni ā tā mba. Mí ímụ, 'bá ímụkí āyĩkō 'bāá mí be trụ.’

24 “Ātí'bá ĩ ní mũfēngā sēé ĩri ní jürú ãmbúgú ālu rĩ ní ímụzú, ĩri ní 'yozú ívé ãmbúgú rĩ ní kĩnĩ, ‘Āmbúgú, á nị rá mĩ tā ē sị mbamba, ānyāngā mí ní rií ịkũnāá rĩ, 'í 'ā ọmvụ ni mi 'i kuyé, ānyāngā mí ní rií ịkũnāá rĩ, 'í ri úri ni nĩ kuyé.

25 Á 'o ữrị sī, á jị mívé mũfēngā jürú ãmbúgú ālu rĩ sịi 'bụ agá, mívé mũfēngā rĩ má ní ịjị nō.’

26 “Īrivé ãmbúgú rĩ ní újázú ĩri ní kĩnĩ, ‘Mi átí'bá ũnjí, mi ũvú rú! Í nị rá 'yozú kĩnĩ,

ãnyãngã má ní ìkũnãá rĩ, á sa nĩ kuyé, ãzini
ãnyãngã má ní ìkũnãá rĩ, á ri úri ni nĩ kuyé.

27 Múké ni, mi té mávé mũfēngã jì 'bã jó ì ní
rizú mũfēngã 'bázú rĩ agá, má kãdō ìgōó, ma té
ìsù ãkũdē mávé mũfēngã rĩ tì jí.'

28 “Kúru ãmbúgú rĩ ní 'yozú kīnī, ‘Ìmi 'dúkí
mũfēngã jǔrú ãmbúgú ãlu 'dĩri drị ni gé sĩ rá,
ìmi sēkí mũfēngã rĩ ãtí' bá adriipi mũfēngã jǔrú
ãmbúgú be mụdrị rĩ nĩ!

29 'Bá ívé mũfēngã áyúpi lẹtì be múké rĩ, ì
ímú ìri ní ãzi ni sē drịdrị 'dãri aga rá, ìri ímú
adri mũfēngã be ambamba. 'Bo 'bá ívé mũfēngã
áyúpi lẹtì be múké kuyé rĩ, ì ímú ìrivé rĩ 'dụ drị
ni gé sĩ 'dĩisĩ rá.

30 Ætí' bá 'dĩri ẹzị ãkó, ìmi 'dúkí ìri 'beé ãmvé
ìniṅá agá 'dãá, ã mụ rí ãá ngoó, ãzini sịkányá cii
'dãá.'

Ì ímú 'bá vũ drịgé rĩ pi vé tã lì rá

31 “Ma 'Bá Mvã 'i, má kãdō ìgōó mālãyĩkã rĩ
pi be sũ 'bãgú tìni, ma ímú úri lúpá mālũngã vé
'bũ gé ì ní íngúngũ rĩ drịgé.

32 Ì ímú 'bã rĩ pi úmú ãngũ rĩ pi agásĩ céré, ì
kòpi íjì má ẹndrẹtì gé, ma ímú kòpi ãsámví aco
sũ ì ní kãbĩlõ pi acoó ndrịjì be rĩ tìni.

33 Ma ímú kãbĩlõ rĩ pi 'bã mávé drị ẹndẹpi gé,
ma ndrịjì rĩ pi 'bã mávé drị ìjì gé.

34 “Ma 'bãgú rú, ma ímú 'yo kãbĩlõ mávé drị
ẹndẹpi gé rĩ pi ní, ‘Ìmi ímúkí, má Ẹtẹpi 'bã tãkiri
ìmi drịgé jí. Ìmi ímúkí fií mālũngã ì ní údé kuú
ìmi ní ìnógósì ì ní drị 'bũ pi gbizú vũ be kuyé rĩ
agá.

35 Æ'diātāsīyā ēbīrī kã ma fuú, ìmi sēkí má ní ngá nyanya, á nya rá. Yīí úvá kã ma ndēé, ìmi sēkí má ní yīí, á mvụ rá. Ma jākāgú, ìmi é'yíkí ma fií ìmivé 'bētí ãsámvú gé rá.

36 Má kã adrií bōngó ãkó, ìmi sēkí má ní bōngó suú rá. Drã kã ma ruú, ìmi kokí mâ ìzã rá. Kã ma 'beé jó āngū ũ'yīzú rĩ agá, ìmi mụkí ma ndreé rá.'

37 “Kúru 'bá tã 'o'bá pīrī rĩ pi ímú újá má ní, kōpi 'yo, 'Úpí, 'bá nīkí ngōtú 'yozú kínĩ, ēbīrī fu mí gí, 'bá sēkí mí ní ngá nyanya nyaá ngōtú, dōku 'bá nīkí ngōtú 'yozú kínĩ yīí úvá ndē mí gí, 'bá sēkí mí ní yīí mvụú ngōtú?

38 'Bá nīkí ngōtú 'yozú kínĩ, mi jākāgú, 'bá é'yíkí mi ífí 'bávé 'bētí ãsámvú gé ngōtú, dōku 'bá nīkí ngōtú 'yozú kínĩ, mi bōngó ãkó, 'bá sēkí mí ní bōngó suú ngōtú?

39 'Bá nīkí ngōtú 'yozú kínĩ, mi drã rú, dōku 'bekí mi jó ĩ ní rizú āngū ũ'yīzú rĩ agá, 'bá mụkí mi ndreé ngōtú?'

40 “Ma 'bāgú rú, ma ímú 'yo kōpi ní, 'Ádarú á 'yo ìmi ní 'dini, tã ìmi ní 'oó 'bá índré'bá kú ẹzĩ ãkó rĩ pi ní 'dĩri, ìmi 'okí tã 'dĩri má ní.'

41 “Ma ímú 'yo 'bá mávé drí ĩjĩ gé rĩ pi ní, 'Ìmi ngakí mụú mà gārã gá 'dīisĩ rá! Múngú tri ìmi gí, ìmi fikí ácí vezú āní ũdũ ãkó, ĩ ní údé ādróko pi ní ívé índrĩ ũnjĩ rĩ pi be rĩ agá 'dãá.

42 Æ'diātāsīyā ēbīrī fu ándúru ma rá, ìmi sēkí má ní ngá nyanya nyaá kuyé. Yīí úvá ndē ándúru ma rá, ìmi sēkí má ní yīí mvụú kuyé.

43 Ma ándúru jākã, ìmi é'yíkí ma fií ìmivé 'bētí ãsámvú gé kuyé. Ma ándúru bōngó ãkó, ìmi gākí

má ní bǒngó sēgá sī. Ma ándúró drā rú, āzini 'bekí ma jó ĩ ní rizú āngũ ũ'yĩzú rĩ agá, ĩmi gǎkí má ĩzā kogá sī.'

⁴⁴ “Kòpì ímù zì kìnĩ, ‘Úpì, 'bá nĩkí ngòtù 'yozú kìnĩ ándúró ẹ̀bírì fù mi gí, dōku yīí úvǎ ndē mi gí, dōku mi jākāgú, dōku mi bǒngó ākó, dōku mi drā rú, dōku 'bekí mi jó ĩ ní rizú āngũ ũ'yĩzú rĩ agá, 'bá kókí mī ĩzā kuyé ngóni?’

⁴⁵ “Ma ímù újǎ kòpì ní, ‘Ádarú á 'yo ĩmi ní 'dínì, tǎ ĩmi ní 'oó 'bá índré' 'bá kú ẹ̀zì ākó rĩ pi ní kuyé rĩ, ĩmi 'okí kpá má ní kuyé.’

⁴⁶ “‘Bá tǎ 'o'bá pìrì ku rĩ pi, ĩ ímù kòpì ĩrĩñǎ ũdũ ākó, 'bo 'bá tǎ 'o'bá pìrì rĩ pi, kòpì ímù ídri 'dání' dání rĩ ìsù rá.”

26

Atala ambugu rĩ pi rikí lẹ̀tì ndǎá Yẹ̀sũ ri 'dizú (Mǎrākō 14:1-2; Lúkǎ 22:1-2; Yūwǎnĩ 11:45-53)

¹ Yẹ̀sũ kǎ átángǎ rĩ átá de_ẹ̀ gí, ĩri ní 'yozú ívé 'bá 'í pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi ní kìnĩ,

² “Īmi nĩkí rá, Ọ̀' dǔ Múngú ní Ẹ̀lìzú Jó rĩ pi tì gế sĩ rĩ* ace nóni ọ̀' dǔ ĩrĩ, ma 'Bá Mvǎ 'i, ĩ ímù

* **26:2** 26:2 Ọ̀' dǔ Múngú ní Ẹ̀lìzú Jó rĩ pi tì gế sĩ rĩ: Yǎhúdĩ rĩ pi ri ọ̀' dǔ Múngú ní ọ̀tù ẹ̀lìzú Ẫsẹ̀rẹ̀lẹ̀ rĩ pi vé jó rĩ pi tì gế sĩ Ẹ̀jẹ̀pẹ̀tò gǎ 'dǎǎ rĩ vé tǎ ígǎ. Ọ̀tù kòpì ẹ̀' bípìjì ũbẹ̀kí kǎbìlò ǎ ǎrì ívé kẹ̀tẹ̀ ẹ̀ ẹ̀rĩfe gǎ sĩ, sẹ̀ Múngú ú' dǔ kòpì kuyé. Múngú ú' dǔ 'bá Ẹ̀jẹ̀pẹ̀tò vé kǎbìlò ǎrì ũbẹ̀' 'bá ívé kẹ̀tẹ̀ ẹ̀ ẹ̀rĩfe gǎ sĩ kuyé rĩ pi vé anjì ǎgò kǎyú rĩ pi ọ̀drǎǎ 'bá ǎlu ǎlu vé 'bẹ̀tì ǎsámvú gế sĩ rá. 'Í lǎ Wùngǎrá 12:17-28; Mātáyo 26:2; Mǎrākō 14:1; Lúkǎ 2:41; Yūwǎnĩ 2:13; Ẹ̀zì 12:4; 1 Kōrìnitò 5:7; Ẹ̀bẹ̀rẹ̀ 11:28.

ma ru sē ari'ba rī pi drīgé ú'dú 'dāri gé, kōpi ímú ma gbā peṭi alambaku sígé.”

³ Sā 'dāri gé, atala atala rī pi drīgé rī pi, drīkoma rī pi be, úmúkí ĩ átálágú āmbúgú† ĩ ní zīj Kāyáfā rī vé jó agá.

⁴ Kōpi rikí létī ndāá kírī kírī Yēsū ri ružú, ĩ 'díkí rí ĩri drāá 'dīsī rá.

⁵ Kōpi ní 'yozú kīnī, “Lē 'bā ruḱí ĩri ú'dú ũmū nyazú rī gé ku, ā'diātāsīyā 'bá rī pi ímú íngá mgbārāsī 'bá drīgé gí.”

*Ūkú āzi ũdā ũdu Yēsū drīgé
(Mārākō 14:3-9; Yūwánī 12:1-8)*

⁶ Yēsū kā rīí adrií Bētēnīyā gá Sīmōnā ũfú ní ándúrú nyaá rī vé āngá 'dāá,

⁷ ũkú āzi ní ímúzú ũdu ējī be ngūúpi ndrīndrī ni be mālāngī agá, ũdu rī ājē be āmbúgú, ũkú rī í'dú ũdu rī ũdāá Yēsū drīgé, ísú ākūdē Yēsū ri ínyá nya.

⁸ 'Bá Yēsū ā pámvú ũbī'ba rī pi kâ tā 'dīri ndreeé, sē kōpi ē éśí ve rá. Kōpi ní zizú kīnī, “Ngá ũkú rī ní ũdu rī izazú 'dīni rī ā'di?

⁹ ĩ té ũdu 'dīri sē je ājē be āmbúgú, ĩ té ícó mūfēngā ni awa 'bá ngá ākó rī pi ní.”

¹⁰ Yēsū kā tā kōpi ní 'yoó 'dīri yīj, ĩri ní 'yozú kīnī, “Ngá ĩmi ní rizú unuzú ũkú 'dīri vé tā sī rī ā'di? Ngá ĩri ní 'oó má ní 'dīri, ĩri tā múké.

¹¹ ĩmi nījī ri adri 'bá ngá ākó rī pi be, 'bo má ícó adrií ĩmi be caá sâ be āco ku.

† 26:3 26:3 Átálágú āmbúgú rī: Átálágú āmbúgú rī ndē atala rī pi céré, ā'diātāsīyā ĩri 'yéṅá fi Jó Múngú vé rī agá Vūrā Uleteretere rī agá 'dāá nī, ĩri fi vú ālu íli ālu agá. ĩri ārí rōbōṅō vé rī jī ũnjīkānyā ũjīzú. 'Í lā Lēvīṭīkā 16; Ēberē 9.

12 Ūdu ũkú rĩ ní dǎá má drĩgé 'dĩri, ĩri ri má rụ'ba údé, úmvúlésĩ ĩ ímụ ma sị ǎnĩ 'bụ agá.

13 Ádarú á lē 'yoó ĩmi ní 'dĩni, 'bá rĩ pi rikí dō ú'dúkọ múké rĩ ũlũu mụzú vũ drĩgé sị, kọpi kpá ímụ tā ũkú 'dĩri ní 'oó má ní rĩ ũlũ rá, 'bá rĩ pi ē ígákí rí ĩrivé tā ǎnĩ."

*Yúdā 'be Yēsū ā ũli
(Mǎrākō 14:10-11; Lúkǎ 22:3-6)*

14 Kúru Yēsū vé 'bá mụdrị drị ni ĩrị rĩ pi vé ǎlu, ĩ ní zịi Yúdā Īsīkārīyótā ní 'dezú mụzú atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi vúgá 'dǎá,

15 ĩri ní zịzú kīnī, "Á sē dō Yēsū ri rụy ĩmi ní gí, ĩmi má ní ǎ'di sē?" Kúru kọpi ní mǔfēngā fífí ẹnǐǐpi ẹnǐẹnǐ ni pi lāzú pụkú na, sēzú ĩri ní.

16 Í'dózú sǎ 'dǎri gé, Yúdā í'dó rií lẹti ndǎá, ǎ rụkí rí Yēsū ri ǎnĩ.

*Yēsū pi nyakí ínyá ũmụ vé rĩ ívé 'bá 'i pámvú
ũbĩ'ba rĩ pi be
(Mǎrākō 14:12-21; Lúkǎ 22:7-13; Yūwánĩ
13:21-30)*

17 Ụ'dụ ĩ ní í'dózú Ụmụ ĩ ní Pángá ni 'Bǎá Údrá ku rĩ nyazú rĩ‡ gé, 'bá Yēsū ā pámvú ũbĩ'ba rĩ pi ní ímúzú Yēsū vúgá nǎó, kọpi ní ĩri zịzú kínī, "Mí lē 'bá mụkí ínyá mí ní lēé nyaá Ụ'dụ Múngú ní Ẹlízú Jọ rĩ pi tị gé sị rĩ vé rĩ á'dí íngǔgá?"

‡ 26:17 26:17 Ụmụ ĩ ní Pángá ni 'Bǎá Údrá ku rĩ nyazú rĩ: Yǎhụdĩ rĩ pi ri Ụmụ 'dĩri nya ca ụ'dụ ẹzịrị, kọpi ri ụ'dụ Múngú ní ĩ pazú adringára túgẹrị rú 'bá Ẹjẹpétō vé rĩ pi drĩgé sị rĩ vé tā ígá ǎnĩ. Ụmụ 'dĩri ĩ í'dó nya Ụ'dụ Múngú ní Ẹlízú Jọ rĩ pi tị gé sị rĩ gé. 'Í lǎ Wűngára 12:17-20.

18 Yēsũ ní újázú kôpi ní kīnī, “Īmi mụkí kūrú agá 'daá, ĩmi ágó āzi ịsụ, ĩmi 'yokí ịri ní kīnī, 'Īmbápi kīnī, mávé sâ ícọ gí, á lē mụú ụmụ Ụ'dú Múngú ní Ẹlịzú Jó rĩ pi tị gé sĩ rĩ vé rĩ nyaá 'bá mà pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be mívé āngá.' ”

19 Kúru 'bá Yēsũ ā pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní mụzú tã rĩ 'ozú sũ Yēsũ ní lūú ĩ ní rĩ tịni, kôpi ní mụzú ịnýá Ụ'dú Múngú ní Ẹlịzú Jó rĩ pi tị gé sĩ rĩ vé rĩ á'dízú 'dǎlé.

20 Ụtụ rĩ kǎ 'deé, Yēsũ pi ní úrízú ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ'bá mụdrị drị ni ịrị rĩ pi be ịnýá nyangára gá.

21 Kôpi kǎ rií ịnýá rĩ nyaá, Yēsũ ní 'yozú kôpi ní kīnī, “Ádarú á 'yo ĩmi ní 'dínì, 'bá ālu ĩmi āsámvú gé 'dǐgé, ịri ímụ mà ũli 'be nĩ.”

22 Tã 'dĩri sē 'bá Yēsũ ā pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní ịzāngǎ, 'bá ālu ālu í'dó rií 'yoó Yēsũ ní, “Úpí, 'bá déna ímụpi mĩ ũli 'beépi rĩ ịri ma 'i?”

23 Yēsũ ní újázú kôpi ní kīnī, “Bá 'bá ní rií ngá nyaá ịri be sákǎnĩ ālu agá rĩ ímụ mà ũli 'be nĩ.

24 Ma 'Bá Mvá 'i, ma ímụ drǎ rá, sũ ĩ ní sĩ Búkũ Múngú vé rĩ agá rĩ tịni. 'Bo ịzāngǎ rĩ úmvúlésĩ ímụ adri ágó mà ũli 'beépi rĩ vé ni, ĩ ímụ ịri sē 'dị drǎ rá. 'Bá tã 'oópi 'dínì 'dĩri, tịkí té dō ịri kuyé múké.”

25 Yúdǎ lēépi Yēsũ ā ũli 'beépi rĩ ní ịri zịzú kīnī, “Īmbápi, 'bá mí ní tã ni átá 'dĩri, mí ụsũ 'bá rĩ ma 'i?”

Yēsũ ní újázú ịri ní kīnī “Ē, 'bá rĩ mi 'i.”

Īnyá Ụpí vé uletere rĩ vé nyangára
(Mǎrǎkō 14:22-26; Lúkǎ 22:14-23; 1 Kōrínitō 11:23-25)

26 Kòpì kâ í'dó ínyá rĩ nyaá, Yèsũ ní pánga rĩ í'dúzá, Ìrì ní òwò'dífò sèzú, Ìrì ní 'a ní àndìzú, Ìrì ní sèzú ívé 'bá 'î pámvú ùbì'bá rĩ pì ní, Ìrì ní 'yozú kìnì, “Ìmi 'dùkì, Ìmi nyakì, 'dìrì rù'bá mávé rĩ.”

27 Ìrì ní kópò rĩ í'dúzá, Ìrì ní òwò'dífò sèzú Múngú ní, Ìrì ní sèzú kòpì ní, Ìrì ní 'yozú kìnì, “Ìmi àrèvé cére, Ìmi mvukì.

28 'Dìrì mávé àrí má ní ùndì ruzú 'bá káràkará pì be rĩ. § Àrí mávé dāápi vūgá 'dìrì Ìrì sè Múngú rì 'bá rĩ pì trū ìvé ùnjìkányā agásì rá.

29 Ádarú á lē 'yoó Ìmi ní 'dìni, má ícò gōó vinyò mvuú dđì ku, cĩngbá cazú ú'dú má ní mužú vinyò ú'dì mvuzú Ìmi be trū má Ètèpì vé mālūngā agá 'dāri gé.”

30 Kòpì kâ úngó ngoó, vùdrì nì gé, kòpì ní 'dezú mužú Írā Òlívè vé rĩ drìgè 'dāá.

Yèsũ kìnì Pétēró rì ímú 'i gā rá

(Mārākō 14:27-31; Lúkā 22:31-34; Yūwānī 13:36-38)

31 Kúru Yèsũ ní 'yozú kòpì ní kìnì, “Ìnìjā nōrì sī, Ìmi cére ímú nga ápá rá tā ímúpì 'i ngaápi má rù'bá gá rĩ sī, Ìmi ma ku ó'dúkùlẹ, à'diātāsīyā sīkì Búkū Múngú vé rĩ agá kìnì,

---

§ 26:28 26:28 'Dìrì mávé àrí má ní ùndì ruzú 'bá káràkará pì be rĩ: Àrí 'dìrì 'bá rĩ pì vé ùnjìkányā ùjì, Ìrì sè kòpìvé ùndì Múngú be rĩ adri múké. 'Bá Ísèrèlè vé rĩ pì rìkì tì, àzini ndrìjì zāá Múngú ní ròbòjò rú, à ùjì rì ìvé ùnjìkányā, Ì adrikì rì ule. Ròbòjò Ì ní zāá 'dìrì í'da Yèsũ vé drāngará pètì alambaku sígè sù Kābìlò Mvā Múngú vé rĩ tñjì rĩ. Àrì Yèsũ vé dāápi ròbòjò rú 'dìrì, Ìrì 'bá cére Ìrì è'yì'bá gí rì pì trū ìvé ùnjìkányā agásì. 'Í lā Wūngará 24:8; Lẹvìtìkā 16:11-19; Mārākō 14:24; Èbèrè 9:15-22.

“ ‘Ma ímú 'bá kãbĩlõ úcépi rĩ 'dị drã rá,
kãbĩlõ rĩ pi ímú ayi kpélékpélé.’

32 'Bo má kãdõ gõó íngá ídri rú, ma 'de mužú ìmi ẹndrẹti gé sĩ drĩdrĩ, 'bâ mu 'bâ ìsú ìmi be ąngũ Gãlĩláyã vé rĩ gé 'dãá.”

33 Pétěró ní 'yozú kĩnĩ, “‘Bá rĩ pi dõ ápá tã ímúpi 'i ngaápi mĩ rú' 'bá gá rĩ sĩ rá drããsĩyã, má ícó mi kuú ąluńani ku.”

34 Yésũ ní újázú Pétěró ní kĩnĩ, “‘Ádarú á lě 'yoó mí ní 'dĩni, ìńńjã ąndrũ nõri sĩ, lõgũlõgũ ní drĩ cěré 'bezú kuyé rĩ gé, mi ímú ma gã ca vú sĩ na, mi 'yo, 'í nĩ ma kuyé.”

35 Pétěró ní gõzú újázú kĩnĩ, “‘Má ícó 'yoó kĩnĩ á nĩ mi kuyé 'dĩni ku, 'bâ ũdrã mí be trũ.” 'Bá Yésũ ą pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi ą ụrụkọ cěré átákí nyo sũ Pétěró ní átá rĩ tĩni.

Yésũ zị Múngú ri Gětēsēmánĩ gé.

(Mārākō 14:32-42; Lúkã 22:39-46)

36 Kúru Yésũ ní 'dezú mužú ívé 'bá 'î pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi be vũrã ĩ ní zịi Gětēsēmánĩ rĩ gé 'dãá, ĩri ní 'yozú kọpi ní kĩnĩ, “‘Ìmi úríkí 'dĩgé, ma drĩ mu Múngú ri zị.”

37 Jị Pétěró ri, ązini Zěbědáyõ ẹńjipĩi Yókóbũ pi Yũwánĩ be mužú 'í vúgá sĩ ìndĩ. Īzāngā í'dó fí ẹsị ni agá ambamba.

38 Īri ní 'yozú kĩnĩ, “‘Īzāngā ńõ mâ ẹsị drãdrã ẹ ti ìsú. Īmi adrikí 'dĩgé, lě ĩmi adrikí mị be mgbọ.”

39 Yésũ kã muų vũú mädã, ĩri ní kũmũcí ũtĩzú, 'î drĩ sịzú vũgá, ĩri ní Múngú ri zịzú kĩnĩ, “‘Má Ẹtẹpi, ícó dõ rá, mĩ ku ma rií ĩzāngā nyaá nóni

ku. 'Bo lē tā rī ã nga 'i sũ mî ẹsị ní lēé rī tịni, ã adri sũ má ní lēé rī tịni ku."

40 Yẹsũ kã 'i újá gōó vúlé ívé 'bá 'î pámvú ùbĩ'bá na rī pi vúgá 'dǎá, ịsụ kọpi ri ú' dụ ko. Ịri ní 'yozú Pétēró ní kīnī, "Ìmi ícókí nyo adrií caá sâ ãlu mị be mgbọ ku?

41 Lē ìmi adrikí mị be mgbọ, ìmi zìkí Múngú ri, tā ùnjí ã ụ' bĩ rí ìmi ku. Ìmî ẹsị lē kōdô Múngú ri zịj rá, 'bo rụ' bá gá, ìmi mũnyámúnya."

42 Yẹsũ ní gōzú mužú Múngú ri zìzú ñj, ìri ní 'yozú kīnī, "Má Ẹtẹpi, 'í 'dụ dō ìzāngā nōri mâ rụ' bá gá sī kuyé, múké ni, lē mâ nya ìzāngā rī mužú ìyí, tā mî ẹsị ní lēé rī ã nga 'i ìyí."

43 Yẹsũ kã gōó ímụ, ịsụ ívé 'bá 'î pámvú ùbĩ'bá rī pi kokí ú' dụ kpílìkpílì, ã' diātāsīyā ú' dụ rī ñọ kọpi ẹ mị ambamba.

44 Vú na ni gé, gō kpá kọpi kuú 'dǐgé, 'de mužú Múngú ri zịj ìri ní té zịj drĩdrĩ rī tịni.

45 Ịri ní 'i újázú ìgōzú ívé 'bá 'î pámvú ùbĩ'bá rī pi vúgá nōó, ìri ní 'yozú kọpi ní kīnī, "Ìmi drĩ ri ú' dụ rī koko, ãzini ìmi ri ãndē vu? Ịmi ndrekí, sâ rī ícá ìnyinǎ gí, ì ímụ 'Bá Mvǎ ri rụ sē 'bá ùnjĩkǎnyā 'o' bá rī pi drǐgé.

46 Ịmi íngákí uru, 'bâ mụkí! 'Bá lēépi mâ ùli 'beépi rī ícá ìnyinǎ gí!"

Yẹsũ vé rungára

(Mārākō 14:43-50; Lúkā 22:47-53; Yūwánī 18:3-12)

47 Yẹsũ kã rii átá, 'bá Yẹsũ ã pámvú ùbĩ'bá mụdrĩ drĩ ni ìrĩ rī pi vé ãlu Yúdǎ ní ícázú, 'bá bĩtrĩká ímụkí vú ni gé sī, kọpi céré ìlì ãco ãco ni

pi be ĩ drígé sī, āzini túré pi be ĩ drígé sī. Atala atala rĩ pi drígé rĩ pi, āzini 'bá dríkoma rú rĩ pi be ĩpěkí 'bá 'dĩ'bée ímúzú nĩ.

48 Yúdā lū kōpi ní tã rĩ drĩdrĩ kīnĩ, “Má u'de dō 'bá rĩ ẹzị bēdrĩ sī, ágó rĩ adriípi 'dĩ, ĩmi rụkí ĩri.”

49 Kúru Yúdā ní mụzú Yēsũ vúgá 'dāá, ĩri ní 'yozú, “Ímbápi, mōdó mí ní!” ĩri ní kúru Yēsũ ri u'dezú ẹzịzú bēdrĩ sī.

50 Yēsũ ní 'yozú kīnĩ, “Ũndĩgó, mí ímụ gí, 'í 'o tã mí ní lēé 'oó rĩ.”

Āgō ụrụkọ'bée ní kúru ímúzú Yēsũ ri u'dezú rụzú.

51 Yēsũ vé 'bá ĩri ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi vé ãlu ní ívé ìlì ãco rĩ ínǵézú, ĩri ní átálágú ãmbúgú rĩ vé átí'bá ē bị gazú mvórú 'dezú vūgá 'dāá.

52 Yēsũ ní 'yozú ĩri ní kīnĩ, “'Í su mívé ìlì ãco rĩ gōó ívé vūrã gá 'dāá ũzi. 'Bá céré ãngũ ú'dì'bá drã'bée ìlì ãco sī rĩ pi, ĩ kpá ímụ kōpi ú'dì ũdrã ìlì ãco sī.

53 Mí ũsũ má ícó má Ẹtẹpi ri zị, ícó má ní mālāyíkã ẹ'dì 'dì'bée ngúlúmũ mụdrĩ drĩ ni ĩrĩ ĩpěé ímụ mà ĩzã koó ú'díkírĩnǵá nōgó ku?

54 'Bo á 'o dō tã rĩ 'dĩni, tã Búkũ Múngú vé rĩ ní átá 'dĩri ã nga rí 'i fũú tị ni gé ngóni?”

55 Sã 'dãri gé, Yēsũ ní 'yozú 'bá bĩtríká rĩ pi ní kīnĩ, “ĩmi ri ímụ ìlì ãco ãco ni pi be, túré be, ĩmi lēkí ímụ ma rụú, ĩmi ũsũkí ma 'bá ũnjí riípi ẹ'dì 'dĩpi 'bá ãngũ rụúpi ni pi be ni? Ụ'dú céré, á ri 'bá rĩ pi ímbá Jó Múngú vé rĩ ã bóró gá 'dāá, 'bo ĩmi rụkí ma kuyé.

56 'Bo tā 'dīri nga 'i 'dīni, tā nēbī rī pi ní sīi Búkū Múngú vé rī agá rī, ã nga rí 'i fūú tị ni gé bēnī." Kúru 'bá Yēsū ã pámvú ũbī'bá rī pi ní ngazú ápázú 'dīisī rá, kúkí Yēsū ri kú ó'dúkúlēgúsī.

*Yēsū tu pá Yāhúdī tā lị'bá rī pi ɛndrɛtị gé
(Mārākō 14:53-65; Lúkã 22:54-55, 63-71;
Yūwánī 18:13-14, 19-24)*

57 'Bá Yēsū ri rụ'bá rī pi ní Yēsū ri jịzú mụzú Kāyáfā vé āngá 'dāá, Kāyáfā ri átálágú āmbúgú. 'Bá tǎimbị ímbá'bá rī pi, ambugu Yāhúdī rī pi vé rī pi be, kọpi ri ī úmú ĩrivé āngá 'dāá.

58 'Bo Pétēró 'de mụzú Yēsū vúgá sī, kọpi rikí mụú āsámvú sī, cīmgbá ĩri ní cazú átálágú āmbúgú rī vé bóró gá 'dāá. ĩri ní fizú bóró agá 'dāá, ĩri ní úrízú 'bá āngū ũtē'bá rī pi be trú, lē tēé ndrēé dō tā Yēsū vé rī ã ũdū ĩri adri ngóni.

59 Atala atala rī pi drịgé rī pi, 'bá tā lị'bá rī pi be, kọpi lēkí tā ũnjō vé ni ndāá ĩsụ Yēsū rụ'bá gá, ĩ 'dịkí rí ĩri drāá rá.

60 'Bá kárákará ã átákí dō tā rī ũnjō sī Yēsū rụ'bá gá drāáāsīyā, kọpi ĩsúkí tā āzi ī ní ícózú Yēsū ri 'dịzú ni kuyé.

Ūdū ni gé, 'bá ĩrī pi ímúkí pá tuú,

61 kọpi kīnī, "Ágó 'dīri 'yo ándúrú kīnī, 'Ma Jó Múngú vé rī ũsị vūgá, ma gō sị ú'dú na agá.' "

62 Átálágú āmbúgú rī ní íngázú pá tuzú ụrụ sī, ĩri ní 'yozú Yēsū ní kīnī, "Tā āgō 'dī'bée ní ríi ũmbīí mí drịgé kárákará 'dī'bée, 'í 'yo átángá mí tị gé sī ku āsī?"

63 'Bo Yēsū újí 'í kírí.

Átálágú āmbúgú rĩ ní 'yozú ĩri ní kīnĩ, “Í sō ũyō Múngú adriipi ídri rú rĩ ẹndrẹti gé, 'í lū 'bá ní, mi Kúrísítō Múngú Mvọpi 'i?”

64 Yésũ ní újázú ĩri ní kīnĩ, “Tā mí ní átá 'dĩri piri. Ádarú á lē 'yoó ĩmi ní 'dini, ma 'Bá Mvá 'i, úmvúlésĩ ĩmi ímú ma ndre, ma úrí Múngú Ūkpō 'Dipa vé drị ẹndẹpi gé, ma ĩgō ímú 'bũ gé 'dāásĩ vūgá nōó ịrịbịti agásĩ.”

65 Átálágú āmbúgú rĩ ā 'a ve ũnjí ũnjí, rụ ívé bōngó āsĩ, ĩri ní 'yozú kīnĩ, “Ágó nōri ide Múngú ri! Ngá 'bá ní 'bá āzi lēzú ē ímú ágó 'dĩri vé tā ũlūú rĩ ā'di? ĩmi yikí tā ágó rĩ ní Múngú ri idezú rĩ gí.

66 ĩmi lēkí ā lịkí tā drị ni gé íngóni?”

Kọpi ní újázú kīnĩ, “Ágó 'dĩri, lē ā 'dịkí ĩri dráá rá.”

67 Kọpi ní tūsú úwézú ẹndrẹti ni gé, kọpi ní 'dezú ĩri ũgbāzú. Urukọ'bée ní ĩri usazú.

68 Kọpi ní 'yozú ĩri ní kīnĩ, “Kúrísítō, mí áamá, ā'di gbā mi nĩ?”

Pétěró gā Yésũ ri sī

(Mārākō 14:66-72; Lúkā 22:56-62; Yūwánĩ 18:15-18, 25-27)

69 Sā 'dāri gé, Pétěró úrí kuú āmvé jó rizú tā lizú rĩ ā boro gá 'dāá, mvá ũkú āzi átí'bá rú ni ní ímúzú, ĩri ní 'yozú Pétěró ní kīnĩ, “ĩmi rikí ándúrú adrii Yésũ adriipi Gālíláyágú rĩ be trụ.”

70 Pétěró ní gāzú 'bá rĩ pi ẹndrẹti gé 'dígé kīnĩ, “Á nị kuyé mi dō ri tā ngōri átá!”

71 Kúru Pétěró ní 'dezú mužú kání rĩ vé kẹ̀tílé gá 'dāá, mvá ũkú āzi ní ĩri ndrezú, mvá ũkú rĩ

ní 'yozú 'bá rĩ pi ní kīnī, “Ágó nōri, kōpi rikí ándúró adrii Yēsũ Nāzērētāgú rĩ be trú.”

⁷² Pétēró gō kpá gāá dīi, ĩri ní ũyō sōzú kīnī, “Á nī mâ ágó 'dīri kuyé!”

⁷³ Kā adrii mādā, vūdrī ni gé, 'bá ʊrūkō'bée pá tu'bá 'dālē rĩ pi ní ímúzá Pétēró vúgá nōó, kōpi ní 'yozú kīnī, “'Bá nīkí rá, mi 'bá 'dī'bée vé ógúpī. Ụ'dúkó mí ní rizú átázú rĩ lū 'bá ní kīnī, mí Gālíláyāgú.”

⁷⁴ Pétēró ní 'i trizú ũgōgōlē rú kīnī, “Múngú ā sē mâ ísú drīlē ũnjí, á nī mâ ágó 'dīri kuyé.”

Koro lōgúlōgú ní cēré 'bezú.

⁷⁵ Pétēró ní tā Yēsũ ní ándúró 'yoó 'í ní, “Lōgúlōgú ní drī cēré 'bézú kuyé rĩ gé, mí ma gā ca vú na” 'dāri ā tā ígázú. Kúru Pétēró ní fūzú mužú āmvé 'dāá, ĩri ní í'dózú ngozú mádrā mádrā rú.

27

Jìkí Yēsũ ri Pīlátō ẹnḍẹṭi gé

(Mārákō 15:1; Lúkā 23:1-2; Yūwánī 18:28-32)

¹ Ụbútī kūnīkūnī, atala atala rĩ pi drīgé rĩ pi, 'bá ambugu rĩ pi be céré, úmúkí tị trú, kōpi lēkí ā 'dìkí Yēsũ ri drāá rá.

² Kōpi ũdrōkí ĩri, jìkí ĩri mužú Pīlátō ẹnḍẹṭi gé, * Pīlátō ri gávānā.

Yúdā vé drāngará

(Ēzī 1:18-19)

---

* **27:2** 27:2 Jìkí ĩri mužú Pīlátō ẹnḍẹṭi gé: Kōpi jìkí ĩri mužú Pīlátō ẹnḍẹṭi gé, ā'diātāsīyā kōpi ũkpō ākó 'bá 'dìzú, 'yéná gávānā Rómā vé rĩ ũkpō be 'bá 'dìzú nī.

³ Yúdã Yésũ ã ùli 'beépi rĩ kã ndree líkí Yésũ vé tã, lèkí ìri 'dìí'dì, tã rĩ sê ìri ní ìzãngã àmbúgú, ìri ní mũfèngã fífí pũkú na rĩ újázú gòzú atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi ní 'bá ambugu rĩ pi be.

⁴ Ìri ní 'yozú kìnĩ, “Á 'o ùnjìkányã 'bá tã ùnjì 'oópi kuyé ni ã ùli 'bezú.”

Kòpi ní újázú ìri ní kìnĩ, “Tã 'dĩri adri tã 'bávè ni ku, tã 'dĩri mi pá tu tì ni gé nĩ.”

⁵ Yúdã ní mũfèngã rĩ 'bezú 'í drĩgé sī Jó Múngú vé rĩ agá 'dãá, ìri ní 'dezú mụzú 'i 'yìzú bãákú sī.

⁶ Atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi ní mũfèngã fífí rĩ pi u'duzú, kòpi ní 'yozú kìnĩ, “Táimbí ã'yì ku ì ní mũfèngã 'dĩri 'bázú jó ì ní rizú mũfèngã 'bázú rĩ agá, ã'diātāsīyã mũfèngã 'dĩri dākí àní àrí gí.”

⁷ Kòpi ǹsũkí kìnĩ, mũfèngã 'dĩri sī, lè ã jekí vũrã àní, 'bá ímụ' 'bá jākã rú rĩ pi kádō ùdrãá, ã sũkí rí kòpivé àvũ àní.

⁸ Cìmgbá àndrũ sī, zìkí vũrã rĩ ã rụ, Vũrã Àrí vé ni.

⁹ Tã ótú nẹbì Yērēmíyã ní 'yoó rĩ, nga 'i fũú tì ni gé gí kìnĩ, “Kòpi 'dụkí mũfèngã fífí pũkú na, 'bá Ìsèrélè vé rĩ pi kìnĩ 'bá rĩ rụ dō ìri gí, ì mũfèngã 'dĩri sê ìri ní.

¹⁰ Mũfèngã rĩ sī, kòpi jekí vũrã 'bá riipi ǹrùtè ùdrí gbizú ni vé ni àní, sũ Úpí ní ẹzìí má ní rĩ tìní.”

Pīlātō ri Yésũ ri uzìí
(*Mārākō 15:2-5; Lúkã 23:3-5; Yũwánĩ 18:33-38*)

11 Yésũ kã pá tuú gávãnä Pílátõ ęndreṭi gé 'dãá, Pílátõ ní ĩri zizú kĩnĩ, “Mi nyo 'bágú Yãhũdĩ rĩ pi vé rĩ?”

Yésũ ní újázú ĩri ní kĩnĩ, “Tã rĩ mí ní 'yoó gi 'dĩ.”

12 Atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi, 'bá ambugu rĩ pi be, kôpi kã ĩri tóó, Yésũ zĩ 'ĩ tĩ átángá 'yozú kuyé.

13 Pílátõ ní ĩri zizú kĩnĩ, “'Í yĩ tã 'bã rĩ pi ní riĩ 'yoó mĩ rú' 'bã gá ũnjĩ 'dĩri kuyé?”

14 'Bo Yésũ újã ĩri ní átángá ãluńani kuyé, sē gávãnä ní ãyãngará.

Lĩkĩ Yésũ vé drãngará ã tã

(Mărákõ 15:6-15; Lúkã 23:13-26; Yũwánĩ 18:39-19:16)

15 Měrē gávãnä vé rĩ gé, kádõ riĩ Ūmũ Múngú ní Ełizú Jó tĩ gé sĩ rĩ nyaá, 'bã bĩtrĩká rĩ pi 'bã ĩ ní ũ'yĩĩ kuú jó ãngũ ũ'yĩzú rĩ agá rĩ pi vé ãlu ĩpē, ĩ ĩri oyu ĩfũ ãmvé.

16 Sã 'dãri gé, ágó ãzi rú be kuųpi tã ũnjĩ sĩ ni 'yĩkĩ ĩri kú jó ãngũ ũ'yĩzú rĩ agá 'dãá, ágó rĩ ã rú Bãrãbã 'i.

17 'Bã bĩtrĩká rĩ pi kã ĩ úmú Pílátõ vé ãngá 'dãá, Pílátõ ní kôpi zizú kĩnĩ, “'Ĩmi lēkĩ mã oyu ĩmi ní ã'di ri sēé? Mã oyu Bãrãbã ri sēé, dõku mã oyu Yésũ ĩ ní zĩĩ Kúrĩsítõ ri sēé?”

18 Pílátõ nĩ rá 'yozú kĩnĩ, Yãhũdĩ ambugu rĩ pi ĩjĩkĩ Yésũ ri 'ĩ ęndreṭi gé nõó, ã'diãtãsiyã kôpi 'bãkĩ ęsĩ ũnjĩ Yésũ drĩgé.

19 Pílátõ kã úrĩ ívé lúpã tã lizú rĩ drĩgé, ũkú ni ní ú'dúkõ pēzú vú ni gé 'dãã kĩnĩ, “Ágó tã ũnjĩ 'oópi kuyé 'dãri, ã 'okĩ ĩri ũnjĩ ku, ĩnĩńã ãndrũ rĩ

sī, urobí ūbī ma ĩrivé tā sī, mâ ẹsí ịsụ ảnị ĩzāngā ambamba.”

²⁰ 'Bo atala atala rĩ pi drĩgẹ rĩ pi, 'bá ambugu rĩ pi be, rikí 'bá bĩtrĩká rĩ pi ẹ drĩ úcị kìnĩ, kọpị ả 'yokí, ả ọyụkí Bārābā ri áyụ, ả 'dịkí Yẹsụ ri drāá rá.

²¹ Kúru gávānā Pílátō ní 'bá bĩtrĩká rĩ pi zịzú kìnĩ, “'Bá ĩrĩ 'dĩ'bee ảsámvú gé, ĩmi lẹkí mâ ọyụ ĩmi ní ả'di ri sẹé?”

Kọpị ní újázú kìnĩ, “Mí ọyụ Bārābā ri áyụ.”

²² Pílátō ní kọpị zịzú kìnĩ, “Kúru Yẹsụ ĩ ní zịj Kúrísítō 'dĩri, mâ 'o ĩri ả'di rú?”

Kọpị ní céré újázú kìnĩ, “Ả gbākí ĩri pẹtị alambaku sígẹ!”

²³ Pílátō ní kọpị zịzú kìnĩ, “Ảsĩ? Tā ũnjí ĩri ní 'oó rĩ ả'di?”

Kọpị gọkí ọ'ụ ụ'dúkọ be ụrụ 'dāá kìnĩ, “Ả gbākí ĩri pẹtị alambaku sígẹ.”

²⁴ Pílátō kǎ ndree tá ảzi 'í ní ịcọ 'oó ni 'dǎáyo, 'bá rĩ pi lẹkí ینگá mgbárǎsĩ, ĩri ní yĩ ị'dúzú 'ị drĩ ũjízú 'bá bĩtrĩká rĩ pi ẹndrẹtị gé 'dĩgẹ. ĩri ní 'yozú kìnĩ, “Ágó nǎri vé ảrĩ, tá ni adri má drĩgẹ ku, tá ni ri adri ĩmi drĩgẹ!”

²⁵ 'Bá rĩ pi ní céré újázú kìnĩ, “Ĩrivé ảrĩ, tá ni ả adri 'bá drĩgẹ, ảzini 'bávẹ anjịná rĩ pi drĩgẹ!”

²⁶ Kúru Pílátō ní Bārābā ri ọyuzú. ĩri ní tǎymbị sẹzú ịvé ảngáráwá rĩ pi ní, kọpị ả ũgbākí Yẹsụ ri, kọpị ả gbākí ĩri pẹtị alambaku sígẹ.

Ảngáráwá rĩ pi ịnjákí Yẹsụ ẹ drĩ

(Mǎrǎkō 15:16-20; Yũwǎnĩ 19:2-3)

²⁷ Kúru gávānā Pílátō vé ảngáráwá rĩ pi ní Yẹsụ ri jizú muzú vũrǎ ịvé rĩ gé 'dǎá, kọpị ní

ãngáráwá rĩ pi úmúzá céré, kôpi trakí ĩ Yésũ ã gārã gá sĩ kúrũ.

²⁸ Kôpi njekí ĩrivé bõngó akoóko rũkũ rĩ rú'bá ni gé sĩ, kôpi sukí bõngó ika ãco ni† rú'bá ni gé,

²⁹ kôpi údékí ùcékúcé suú drĩ ni gé kũlá rú. Kôpi 'bākí túré ĩrivé drĩ ẽndepi gé, kôpi ùtĩkí kũmũcí ĩri ẽndretĩ gé, kôpi ní ĩri ẽ drĩ ínjàzú 'yozú kínĩ, “Bāgú Yāhūdĩ rĩ pi vé rĩ, 'bá ĩnjĩkí mi rá!”

³⁰ Kôpi úwékí tũsú rú'bá ni gé, kôpi í'dúkí túré ĩri drigé rĩ, rikí ĩri ẽ drĩ ũgbãã ãní.

³¹ Kôpi kã ĩri ẽ drĩ ínjà, kôpi ní bõngó akoóko rũkũ rĩ njezú rú'bá ni gé sĩ, kôpi gõkí ĩrivé bõngó suú ĩri rú'bá gá 'dãá ũzi. Kúru kôpi ní ĩri jizú muzú, ã mukí rí ĩri gbãá petĩ alambaku sígé.

Gbãkí Yésũ ri petĩ alambaku sígé

(Mārākō 15:21-32; Lúkã 23:26-43; Yũwánĩ 19:17-27)

³² Kôpi kã ríí 'deé muzú, kôpi cakí ágó ãzi ĩsú, ágó rĩ íbí ímú Kũreně gélésĩla, ágó rĩ ã rú Sĩmõnã 'i. Kôpi mĩkí ágó rĩ petĩ alambaku Yésũ vé rĩ 'dujú muzú.

³³ Kôpi ní cazú vũrã ĩ ní zijĩ Gõlõgõtã rĩ gé 'dãá, (Gõlõgõtã vé ífífí, vũrã drĩ kólõmgbó vé ni).

³⁴ Kôpi ní vinyõ usazú ngá draãpi ùkengeli ni sĩ, sèzú Yésũ ní, ã mvu, Yésũ kã ngá rĩ 'bĩĩ, gã mvugá sĩ.

³⁵ Kôpi kã ĩri gbãá petĩ alambaku sígé 'dãá gí, kôpi 'bekí ĩrivé bõngó jêké sĩ, awakí ĩ ní.

† 27:28 27:28 Bõngó ika: 'Bāgú rĩ pi ri bõngó ika su.

36 Kúru kôpi ní úrízú vūgá, kôpi tēkí rií ìri ndreé.

37 Kôpi sīkí tã ĩ ní ìri tōzú rī gbāá ìri drīlé gá ury 'dāá, kôpi sīkí tã rī 'dīni, 'DĪRI YĒSŪ, 'BĀGŪ YĀHŪDĪ RĪ PI VÉ RĪ.

38 Gbākí ũgú'ba ĩrī peṭi alambaku sígέ Yésū be trú, gbākí āzi rī ĩrivé drī ëndépi gélésīla, āzi rī ĩrivé drī ĩjī gélésīla.

39 'Bá ri'ba ẹlì'ba ẹlì ẹlì rī pi rikí ĩri u'daá, kôpi rikí ĩ drī yaá ĩri idezú ānī,

40 kôpi rikí 'yoó kīnī, “Mi ándúru 'yoópi, mi Jó Múngú vé rī ĩñānyā, mi gō sī ú'dú na agá rī, mí dō Mvā Múngú vé ni, 'í pa mi! Mí ísī peṭi alambaku rī sígέ sī vūgá nōó.”

41 Atala atala rī pi drīgé rī pi, 'bá tāimbī Mósē vé rī ímbá'ba rī pi, āzini 'bá ambugu rī pi, rikí kpá Yésū ē drī ínjá.

42 Kôpi kīnī, “Ídrí 'bá urukọ'bée rá píri, 'bo ídrí 'i ngúlúpí ku āsī? ĩri dō 'bāgú Īsērélē rī pi vé ni, ē ísī peṭi alambaku rī sígέ sī vūgá nōó, kúru 'bá ĩri ẹ'yī rá.

43 'Bā ívé ẹsī céré Múngú drīgé. Lē Múngú ē ídrí ĩri, dō Múngú lē ĩri rá, ā'diātāsīyā 'yo 'dīni kīnī, 'Ma Mvā Múngú vé ni.' ”

44 Ūgú'ba ĩ ní gbāá ĩri be trú rī pi rikí kpá ĩri ē drī ínjá ĩndī.

Yésū vé drāngára

(Mārākō 15:33-41; Lúkã 23:44-49; Yūwánī 19:28-30)

45 Ídózú ũtú mgbímgbi gé 'dīgé, cazú sâ na ũndréjá vé rī gé, āngū rī bī nījī kuú cīcī.

46 Kã mujú caá sã na gá, Yësũ ní trezú ú'dúkọ be ụrụ 'dãá kīnī, “Ēlọyī, Ēlọyī, lãmã sãbãkãtãnī?” Ífífí nī kīnī, “Múngú mávé rī, Múngú mávé rī, ngá mí ní ma adizú rī ã'di?”

47 'Bá pá tu'bá 'dãlé rī pi kã tã ĩri ní 'yoó rī yī, kọpi kīnī, “Īri ri Ēláyã ri zì.”

48 Koro kọpi ãsãmvú gé 'dĩgé, 'bá ãlu ní njuzú lífã í'dúzú, ĩri ní suzú vinyọ údrãpi gí ni agá, ĩri ní suzú pẹti sígé, ĩri ní suzú mužú Yësũ vúgá ụrụ 'dãá, Yësũ ã mvụ.

49 'Bá rī pi ụrụkọ'bée kīnī, “Ī kukí ĩri ọ'dúkúle, Ēláyã ri dō ímú ĩri ídrí rá.”

50 Yësũ gō treé dĩ ụ'dúkọ be ụrụ 'dãá, ĩrivé índrí ní kúru fúzú.

51 Sã 'dãri gé, bōngó ĩ ní Jó Múngú vé rī ã 'a ẹlízú rī† ãsī 'i ĩrī, í'dózú ụrụ 'dãá, cĩmgbá vũgá nōó. Nyọkú rī aya 'i dĩngídĩngí, írã rī pi undakí ĩ kpélékpélé.

52 'Bú ãvũ sĩzú rī pi zíkí ĩ tị kú mgbọ, 'bá kárakarã Múngú ri ẹ'yī'bá, ũdrã'bá gí rī pi, ingakí kọpi gōó ídrí rú ũzi.

53 Kọpi ĩfũkí 'bú rī pi agásī ãmvé. Yësũ kã íngá gōó ídrí rú gí, kọpi 'dekí mužú kũrú uletere Yẹrúsãlémã vé rī gé 'dãá, kọpi i'dakí ĩ 'bá kárakarã pi ẹndrẹti gé rá.

27:46 27:46 Sãwumã 22:1 † **27:51** 27:51 Bōngó ĩ ní Jó Múngú vé rī ã 'a ẹlízú rī: Bōngó 'dĩri ẹlĩkí Vũrã Uleterere rī pi ãsãmvú Vũrã Uleteretere rī be rī ãnī. Átálágú ãmbúgú rī 'yénjã aga fi bōngó rī agásī Vũrã Uleteretere rī agá 'dãá nī, ã'diãtãsiyã Múngú ri adri Vũrã Uleteretere dĩpi pọwụpọwụ rī agá 'dãá. 'Í lã Lẹvĩtikã 16; Mãrãkō 15:38; Lúkã 23:45; Ēbérè 6:19-20; Ēbérè 9:1-7.

54 Ūgalaku rĩ pi ívé āngáráwá Yēsũ ri ūtē'bán rĩ pi be, kōpi kâ āngũ 'i ayaápi dīngídīngí 'dĩri ndreé, sē kōpi ní ũrĩ ambamba, kōpi kīnĩ, “Ádarú ágó nōri Mv́á Múngú vé ni!”

55 Ūkú kárakará tukí pá kuú rárá rú, kōpi tēkí nyo rií ndreé. Ūkú 'dĩ'bée íbíkí ímũ Yēsũ be trú āngũ Gáliláyá vé rĩ gálésila, kōpi lēkí Yēsũ ē ĩzā koó.

56 Kōpi āsámvú gé 'dāá, 'bá rĩ Māríyā Māgādēlénā 'i, Māríyā Yōkóbũ pi vé ẹndrẹpi Yōsépā be rĩ 'i, āzini Zēbēdayō ẹnjípíi vé ẹndrẹpi sī.

Yēsũ vé sīngára

(Mārákō 15:42-47; Lúkā 23:50-56; Yūwánĩ 19:38-42)

57 Ūndrẹ́ná 'dāri sī, Ārīmătáyōgú āzi ā'bú be ni, rú ni Yōsépā 'i, ĩri ándúrú 'bá Yēsũ ā pámvú ũbĩpi ni.

58 ĩri ní 'dezú mužú Pílátō vúgá 'dāá, ĩri ní Yēsũ vé āvũ ā tā zizú Pílátō tị gé, Pílátō ní tǎimbị sězú kīnĩ, ā ọyukí āvũ rĩ sēé ĩri ní.

59 Yōsépā ní āvũ rĩ 'duzú, ĩri ní ĩmũlũzú bōngó múké ule ni sī.

60 ĩri ní āvũ rĩ jizú sịzú ívé 'bú 'í ní gaá lúú írá agá rĩ agá. ĩri ní írá āmbúgú ni gũzú 'bázú 'bú rĩ tị gé, ĩri ní kúru 'dezú mužú.

61 Māríyā Māgādēlénā pi Māríyā āzi rĩ be úríkí kuú 'būrẹdrĩ rĩ ā gārā gá, kōpi tēkí rií ndreé.

'Bá āngũ ūtē'bán rĩ pi ríkí 'būrẹdrĩ rĩ ūtēé

62 Kã muų adrií drũ 'dini, ú'dú Sābátã vé rĩ gé, atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi, Fārúsĩ rĩ pi be, kôpi ní 'dezú muzú Pílátô vúgá 'dãá.

63 Kôpi ní 'yozú kînĩ, “Āmbúgú 'bávé rĩ, 'bá ígákí tã ágó ũnjó rú rĩ ní ándúru 'yoó lókí ĩri ní drĩ adrizú ídrí rú rĩ gé 'dãri gí kînĩ, ‘Ū'dú na ã vúdrĩ gé, ma gō íngá ídri rú ũzi.’

64 Kúru lē mĩ sē tãimbĩ, ã ũtēkí 'būrēdrĩ rĩ caá ú'dú na. 'Í 'o dō 'dini ku, ĩrivé 'bá ĩri ã pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi ímú ĩrivé ävũ ũgũ rá, kôpi ímú 'yo 'bá rĩ pi ní, íngá gōó ídri rú gí. Ũnjō vúlé 'dĩri, ĩri ímú drĩdrĩ 'dãriŠ aga rá.”

65 Pílátô ní 'yozú kînĩ, “Īmi pēkí āngáráwá rĩ pi muų 'būrēdrĩ rĩ ũtēé sũ ĩmi ní nũ gí rĩ tĩni.”

66 Kúru kôpi ní 'dezú muzú 'būrēdrĩ rĩ ũtēzú, kôpi ní írã rĩ gũzú 'bãzú 'bũ rĩ tĩ gé, kôpi ní mbĩzú ũdrĩ sĩ, kôpi ní āngáráwá rĩ pi 'bãzú rizú 'būrēdrĩ rĩ ũtēzú.

28

Yēsũ vé íngángará gōó ídri rú drāngará gálēsĩla rĩ

(Mārākō 16:1-8; Lúkã 24:1-12; Yũwánĩ 20:1-10)

¹ Ū'dú Sābátã vé rĩ ã vúdrĩ gé, kã adrií Yĩngã sĩ ũ'bútĩ kũñkũñĩ, Māriyã Māgādēlénã pi Māriyã äzi rĩ be, 'dekí muų 'būrēdrĩ rĩ ndree.

² Koro āngũ rĩ ní 'i ayazú dĩngídĩngí, ã'diātāsĩyã mālāyíkã Úpí vé rĩ ímú 'bũ gé 'dãásĩ,

---

Š 27:64 27:64 Ũnjō drĩdrĩ 'dãri: Drĩkoma Yāhúdĩ rĩ pi vé rĩ ũsũkĩ kînĩ, ũnjō drĩdrĩ rĩ, Yēsũ kînĩ 'i Kúrísítô 'i.

'de mụú 'bụrẹdrị gé 'dǎá, gũ írǎ rĩ 'bụ rĩ tị gé sǐ, úrí drị ní gé.

³ Mǎlǎyíkǎ rĩ vé ẹndrẹtị ọgụ sũ ǎngũ ní gaá ọgụ lókúlókú rĩ tịni, ìrivé bǎngó imvesírílílí sũ ụtú ní ọgụ rĩ tịni.

⁴ 'Bá 'bụrẹdrị ụtě 'bá rĩ pi kǎ ìri ndree, ữrị ìmvú kọpi ambamba, kọpi ǎ rụ 'bá yǎ kpírìkpírì, kọpi u'dekí vǔgá sũ 'bá ụdrǎ 'bá gí ni pi tịni.

⁵ Mǎlǎyíkǎ rĩ ní 'yozú ụkú 'dĩ 'bée ní kǐnĩ, "Ìmi 'okí ữrị sǐ ku, á nĩ rá ìmi ri Yẹsũ ì ní gbǎá pẹtị alambaku sígẹ rĩ ndǎ.

⁶ Yẹsũ ri nǎgọ 'dǎáyo, Múngú inga ìri drǎngará gálésĩ gǎo ídri rú gí, sũ ǎndúrú ìri ní 'yoó rĩ tịni. Ìmi ìmúkí vǔrǎ ì ní ìri 'bǎzú lazú rĩ ndree.

⁷ Ìmi mụkí mbělě lǔú ìrivé 'bá ìri ǎ pámvú ụbĩ 'bá rĩ pi ní kǐnĩ, 'Íngá drǎngará gálésíla gǎo ídri rú gí, ìri ri mụ ǎngũ Gǎlíláyǎ vé rĩ gé ìmi ẹndrẹtị gé drịdrị 'dĩ 'dĩ, ìmi ca mụ ìri ìsú ndre 'dǎá.' Tǎ má ní ìmú lǔú ìmi ní rĩ adripi 'dĩ."

⁸ Ụkú rĩ pi ní ngazú mụzú rụ 'bá sǐ 'bụrẹdrị gé 'dǐsǐ rá. Ừrị ìmvú kọpi rá, 'bo ǎyìkǎ fụ kọpi ambamba, kọpi ní njuzú mụzú tǎ rĩ ụlǔzú Yẹsũ vé 'bá ìri ǎ pámvú ụbĩ 'bá rĩ pi ní.

⁹ Koro Yẹsũ pi ní drị ìsúzá kọpi be, ìri ní 'yozú kọpi ní kǐnĩ, "Mǎdó ìmi ní." Kọpi ní ìmúzú ìri vǔgá nǎo, kọpi ní kǔmǔcí ụtịzú ìri ẹndrẹtị gé, kọpi ní ìri ìnjịzú.

¹⁰ Kúru Yẹsũ ní 'yozú kọpi ní kǐnĩ, "Ìmi 'okí ữrị sǐ ku. Ìmi mụkí lǔú má ẹdrípìjì* ní, kọpi ǎ

* **28:10** 28:10 Má ẹdrípìjì: Má ẹdrípìjì vé íffí, 'bá Yẹsũ ǎ pámvú ụbĩ 'bá rĩ pi.

mukí āngũ Gālíláyā vé rĩ gé, kôpi mu ma įsú ndre 'dǎlé."

Tā 'bá 'būrēdrī ūtē'bá rĩ pi ní ũlũú rĩ

¹¹ Ũkú rĩ pi kâ rií 'deé mužú kūrú agá 'dǎá, 'bá 'būrēdrī ūtē'bá rĩ pi ā uringo ní 'dezú mužú tā 'i ngaápi rĩ ũlũzú atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi ní céré.

¹² Atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi kâ ĩ úmú 'bá ambugu rĩ pi be, kôpi ũsũkí kínĩ, lē ĩ sēkí mŭfēngā āmbúgú āngáráwá rĩ pi vé rĩ ní.

¹³ Kôpi ní 'yozú āngáráwá rĩ pi ní kínĩ, "Īmi 'yokí, 'Īrivé 'bá ĩri ā pámvú ũbĩ'bá ri pi ímúkí ĩnįná sī, kôpi ũgũkí ĩrivé āvũ mužú gí, įsú ākũdē 'bá ũ'dú gé.'

¹⁴ Gávānā kǎdō tā 'dĩri yī, 'bá mu ęsı ni 'yo, tā āzi ícó ĩmi įsú ku."

¹⁵ Kúru āngáráwá rĩ pi ní mŭfēngā rĩ 'duzú, kôpi 'dukí tā rĩ ngaá sũ ĩ ní lũú ĩ ní rĩ tįni. Tā 'dĩri ayi Yāhúdĩ rĩ pi āsámvú gé sī céré, ú'dógú'dógú 'dĩri ĩ drĩ ri ũlũlũ Yāhúdĩ rĩ pi āsámvú gé cįmgbá āndrũ sī.

Yēsũ ęzi tā ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ'bá mužrĩ drĩ ni ālu rĩ pi ní

(Mārākō 16:14-18; Lúkā 24:36-49; Yūwānī 20:19-23; Ęzī 1:6-8)

¹⁶ Kúru 'bá ĩri ā pámvú ũbĩ'bá mužrĩ drĩ ni ālu rĩ pi ní 'dezú mužú āngũ Gālíláyā vé rĩ gé ĩrá Yēsũ ní ándúru 'yoó kôpi ā mukí drĩ ni gé 'dǎri gé 'dǎá.

¹⁷ Kôpi kâ ĩri ndreé, kôpi ní ĩri ĩnįzú, 'bo tā 'dĩri fi uringo'bée drĩgé āluņani kuyé.

18 Kúru Yésũ ní ímúzú ívé 'bá 'î pámvú ũbĩ'bá rĩ pi vúgá nŏó, ĩri ní 'yozú kŏpi ní kĩnĩ, “Ũkpŏ 'bũ gé 'dālé rĩ, āzini vũ drĩgé nŏgó rĩ, sēkí céré kú má drĩgé.

19 Kúru ĩmi mụkí ũlũú āngũ rĩ pi agásĩ céré, 'bá rĩ pi ě ímúkí mâ pámvú ũbĩĩ, ĩmi sēkí kŏpi ní bātízĩmũ Ẹtẹpi ā rụ sĩ, Mvŏpi ā rụ sĩ, āzini Índrĩ Uletere rĩ ā rụ sĩ.

20 ĩmi ímbákí tã má ní ẹzĩĩ ĩmi ní 'dĩri kŏpi ní, kŏpi ā 'dụkí tã ni ngaánga. Ádarú ú'dụ céré ma adri ĩmi be trụ, cĩngbá cazú ú'dụ ụdụ vé rĩ gé.”

28:19 28:19 Ẹzĩ 8:16; 19:5; Rómã 6:3; 1 Kŏrínitŏ 1:13; 10:2; Gālătĩyã 3:27

Ụ'dúkọ Múké Múngú vé rị

Keliko: Ụ'dúkọ Múké Múngú vé rị New Testament+
copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Keliko)

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 25 Aug 2024 from source
files dated 29 Jan 2022

14717198-957a-524c-b31f-2c3197945b20